

România literară

DIRECTOR: George Ivaşcu. Redactor şef adjunct: G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacţie: Roger Câmpăneanu.

Un semnificativ forum internaţional

ESTE — prin amploarea participării, la scara mondială, şi prin vasta lui tematică, implicând o mare diversitate de probleme — cel de al XV-lea Congres Internaţional de Ştiinţe Istorice, organizat în capitala ţării noastre sub înaltul patronaj al preşedintelui Nicolae Ceauşescu.

Inaugurată prin Congresul de la Paris din 1900, tradiţia unor reuniuni de o asemenea anvergură a specialiștilor în domeniul atât de larg deschis investigaţiei şi interpretării a confirmat în plus Istoria ca una din ştiinţele umaniste cele mai direct legate de însăşi evoluţia civilizaţiei omenirii în ansamblul său. România, participantă încă la primul Congres, a avut o merituosă contribuţie prin istoricii săi, în frunte cu Nicolae Iorga, considerat ca una din personalităţile cele mai prestigioase prin multilateralitatea geniului său. În perioada de după al doilea război mondial, Congresele internaţionale de ştiinţe istorice au avut loc în oraşele Paris (1950), Roma (1955), Stockholm (1960), Viena (1965), Moscova (1970), San Francisco (1975), — cinstea găzduirii celui de al XV-lea revenind acum Bucureştilor. Este o alegere întru totul elocventă, ea marcând în plus aprecierea de care se bucură astăzi România în întreaga lume — datorită poziţiei sale profund constructive pe arena internaţională, prestigiului mereu sporit al preşedintelui Nicolae Ceauşescu, activităţii substanţiale a cercetătorilor trecutului poporului român care, mai ales în ultimul deceniu, au dat numeroase lucrări de o deosebită însemnătate pentru proiectarea de lumină noi asupra trecutului sud-estului european, asupra civilizaţiei traco-dacice, revelind complexitatea interferenţelor cu istoria popoarelor din această parte a continentului, şi în special cu a celor dezvoltate sub semnul helenismului şi, apoi, al romanităţii. De asemenea, interesante lucrări au fost publicate privind evul-mediu românesc, şi nu numai românesc, ca şi perioada modernă şi contemporană.

Această intensificare a cercetării istorice se datoreşte climatului ştiinţific tot mai creator impulsat după Congresul IX al Partidului, viziunii de largă deschidere, concepţiei de fecundă aplicare a materialismului dialectic şi istoric într-o finalitate care să îmbogăţească necontenit interpretarea faptelor sub semnul adevărului. Contribuţia tovarăşului Nicolae Ceauşescu în acest proces de orientare ideologică şi de stimulare a cercetării într-un domeniu de asemenea proporţii şi de o asemenea importanţă s-a dovedit hotărâtoare. Aceasta — prin priorii sale exemplare de analiză pătrunzătoare a realităţii contemporane şi în lumina contemporaneităţii, de aprofundare teoretică şi la obiect asupra istoriei trecutului nostru, văzut într-o sugestivă interferenţă cu cele mai nerucate indicii marcând aria geografică precum şi intensitatea originară a dezvoltării sale în această parte a lumii ca factor de civilizaţie şi de proiecte a unei umanităţi specifice. Într-o asemenea viziune, sintetizând datele — primordiale — ale orizontului stat dac centralizat, sub puterea regelui Burebista, acum 2050 de ani, imoactul cercetării asupra unui asemenea trecut de multilaterală expresie a dat roade din cele mai impunătoare. Tracologia a căoăfat, astfel, noi dimensiuni, iar constituirea poporului român prin atât de ferocita sinteză daco-romană s-a proiectat în conştiinţe în veritabilele ei dimensiuni şi valente.

CA ATARE a fost întru totul binevenită iniţiativa organizării, în zilele de 7 şi 8 august, a sesiunii ştiinţifice, cu participare internaţională, având ca temă „2050 de ani de la crearea statului dac centralizat şi independent pe teritoriul României. Contribuţia poporului român la dezvoltarea culturii şi civilizaţiei universale”. Este şi raţiunea pentru care, în acest număr ce consacră o serie de pagini celui de al XV-lea Congres Internaţional de Ştiinţe Istorice, revista noastră cuprinde şi studiul Istoria statală la români în opera preşedintelui Nicolae Ceauşescu.

Publicind Mesajul Preşedintelui României adresat celor peste două mii de participanţi la Congresul ale cărui lucrări, începute în după amiaza zilei de 10 august sînt programate pînă în ziua de 17 august, am considerat de datoria noastră să întîmpinăm cititorii cu un document de o înaltă valoare principală şi de o pregnantă forţă călăuzitoare în interpretarea problemelor epocii noastre, considerate într-un spirit de înaltă responsabilitate pentru destinul întregii umanităţi, în lumina aspectelor celor mai semnificative, printre care cele ale imperativelor salvagărdării păcii şi securităţii, independenţei şi suveranităţii naţionale, ale dezvoltării cooperării într-o lume a coexistenţei paşnice între state cu regimuri social-economice diferite sînt de o acută actualitate.

În acest sens, ecoul atât de larg în rîndurile participanţilor de pe toate continentele la uriaşul forum ştiinţific de la Bucureşti demonstrează prin el însuşi potenţialul de iradiere a concepţiei şi activităţii internaţionale a preşedintelui Nicolae Ceauşescu, ale cărui scrieri şi ale cărui neostenite contacte multilaterale implicînd întreg eşichierul contemporaneităţii constituie una din cele mai vii componente ale activităţii internaţionale a zilelor noastre.

De aici şi referirile atitor străluciţi exponenţi ai ştiinţelor istorice din numeroase ţări la spiritul profund creator ce se degajă din Mesajul inaugurator al Congresului. În presa scrisă (inclusiv în acest număr al revistei noastre), la radio şi televiziune, în cadrul lucrărilor propriu-zise, noşila semnificaţie a considerărilor şi îndemnelor preşedintelui României a fost şi continuă a fi comentată şi subliniată ca un veritabil revelator de conştiinţă. Căci, așa cum sublinia Mesajul, „în actualele condiţii internaţionale care sînt deosebit de complexe, cea mai înaltă îndatorire şi răspundere a istoricilor este ca, studiind dezvoltarea societăţii, evenimentele istorice, să desprindă din uriaşă comoară de experienţă acumulată de-a lungul mileniilor şi să îmbogăţească activitatea prezentă şi viitoare cu învăţăminte şi concluzii pentru mersul înainte al popoarelor pe calea civilizaţiei, pentru pacea şi progresul întregii umanităţi”.

Aşadar, în această perspectivă de generoasă îmbrăţişare a contemporaneităţii în ceea ce semnifică ea mai pregnant ca finalitate sub imperiul rezolvării celor mai acute probleme ale viitorului ce stă în faţa întregii omeniri, se profilează însăşi definirea axiologică — de înalt umanism — a forumului istoricilor reuniţi în multilateralul lor colocviu de la Bucureşti.

„România literară”

Viaţa literară

ÎN CINSTEA ZILEI DE 23 AUGUST

Documentare în judeţul Ialomiţa

Fotografie de Ion Cucu

● Conducerea Uniunii Scriitorilor şi Comitetul organizaţiei de partid de la Uniunea Scriitorilor în colaborare cu C.C.E.S. al judeţului Ialomiţa au organizat la Slobozia şi la Amara o vizită de documentare a unui grup de scriitori, în frunte cu George Macoveşcu, preşedintele Uniunii Scriitorilor.

Oaspeţii au fost primiţi la Comitetul judeţean Ialomiţa al P.C.R. de tovarăşul Gheorghe Iordache, secretar al Comitetului judeţean, şi de tovarăşul Gheorghe Antonescu, preşedintele C.C.E.S. al judeţului Ialomiţa.

Au fost vizitate obiec-

tive importante ale judeţului: o unitate din agricultura cooperatistă Amara, sanatoriul balnear al Centrocoop Amara, combinatul de păsări, C.A.P. Grindu; a fost organizată o întîlnire cu membrii cenaclului literar „Arcadia” şi cu activul cultural din Slobozia.

Au participat: Vasile Băran, Oniţa Bădilă, Dan Cristea, Mircea Dinescu, Nicu Filip, Constantin Flores, Nicolae Dan Frunţelă, Valeriu Gorunescu, Traian Iancu, Constantin Nisipeanu, Ion Larian Postolache, Marius Robescu, Nicolae Stoian, Corneliu Sturzu, Dorin Tudoran, Victor Tulbure, Violeta Zamfirescu.

Cenaclu literar

citat apoi versuri dedicate patriei şi partidului Mircea Calianu, Florentina Gelea, Eugen Cojocaru, Rodica Ciocirdel Teodorescu, Elena Gutu, Octavian Ciucă, Vasile Opreşcu, Marieta Sava Bursuc, Nicolae Cezar Popovici, Ana Luiza Toma, Cristian Păncescu, Aura Niculescu Sion, Carmen

Haralamb Zinec, precum şi scriitorii locali Constantin Cernica, Şerban Codrin, Florin Grigoriu şi Constantin Lămureanu.

A avut loc, în cadrul Festivalului naţional „Cintarea României”, la cinematograful din staţiunea balneară Amara, premiera filmului artistic „Lumina palidă a durerii” al cărui scenariu este semnat de George Macoveşcu, regia — Iulian Mihu, producţie a Casei de filme Nr. 4. Filmul a fost prezentat publicului de scriitorul Platon Pardău. Au participat protagoniştii ai filmului, actorii Liliana Maria Tudor şi Emanoil Petruţ.

Ladina Culea, Aurel Harneaga, Petru Marinescu, Petre Florescu, Mihai Precup, Viorel Eden Arhireşcu, Cristian Serbu, Traian Barbu. În partea a doua a sedinţei, Dan Smintinescu a vorbit despre „Modalităţi de expresie în poezia contemporană”.

Revista revistelor

„Revista Română” (7-8/1980)

■ ANIVERSAREA a 2050 de ani de la constituirea statului dac centralizat şi independent este marcată de „Revista Română” printr-un număr dublu, al cărui sumar este sistematic orientat spre istorie. Prefaşa-eseu semnată de George Potra pune în evidenţă continuitatea evoluţiei istorice a poporului român, arătînd că aceasta implică şi consecvenţa adeziunii la idealurile libertăţii, independenţei şi democraţiei, afirmate în prezent cu forţă şi încredere sporite. Este implicată aici o abordare mai cuprinzătoare a temei numărului care debutează, firesc, cu studii consacrate momentului Burebista: o evaluare a rolului în epocă al regelui dac este semnată de Emil Condurachi, în timp ce Mihai Gramatopol examinează „politica balcanică a lui Burebista”. Alte pagini sînt consacrate interpretărilor privind Columna lui Traian şi Tropaeum Traiani (Radu Vulpe), artelor pe terito-

riul geto-dac (Radu Florescu) şi, în rubrica „Dialoguri-contacte”, ecouri înregistrate la Roma şi Bucureşti de expoziţiile ilustrînd civilizaţia geto-dacă, şi, respectiv, originile Romei.

Prezentînd volumul „Istoria patriei şi a Partidului Comunist Român în opera preşedintelui Nicolae Ceauşescu”, Ion Popescu-Puţuri desprinde de idei-reper orientînd ansamblul cercetărilor româneşti în domeniul istoric. Este orientarea pe care o atestă, în cuprinsul „Revistei Române” 7-8, recenziile unor volume editate recent, precum şi prezentarea unor publicaţii periodice româneşti de specialitate. De asemenea în consonanţă cu această orientare se arată a fi articolele şi interviurile care se referă la probleme ale cercetării istorice: este vorba aici despre interviurile acordate de Ştefan Pascu şi Dan Berindei (acesta din urmă referindu-se şi la intrunirea la Bucureşti a

Congresului Internaţional de Ştiinţe Istorice) şi articolele semnate de Cristian Popişteanu şi Mircea Muşat.

Conturarea şi acumularea unor forme specifice de gândire şi expresie constituie acel aspect al continuităţii pe care îl reliefează articolele datorate lui Constantin Noica („Fiinţă şi rostire românească”) şi Dan Zamfirescu („Sinteză, echilibru, creativitate”).

În numărul 7-8 se încheie publicarea romanului „Noaptea împăratului” de Vasile Andru (prima parte apăruse în nr. 6). Literatura inspirată de istorie, de permanenţa patriei, este ilustrată de o selecţie de versuri care, între (cronologic) Alecsandri şi Adrian Păunescu, include repere esenţiale: Eminescu, Goga, Blaga, Argezi, A. E. Baconsky, Geo Dumitrescu, Horváth Imre, Nichita Stănescu.

„Amfiteatru” (iulie 1980)

● Actualitatea romanismului revoluţionar este tema care, sub emblema celor „15 ani de istorie eroică pentru istoria cea mare a ţării”, invită la alte intervenţii pe cititorii revistei — nr. 7 (1975)/ iulie 1980 — ai cărui redactori sînt „conştienţi că problematica raportului dintre tradiţie şi inovaţie, a spiritului revoluţionar în planul praxisului social-istoric, ca şi în cultură, în artă, poate suscita numeroase alte punc-

te de vedere”; în acest număr, au răspuns invitaţiei „Amfiteatrului”: prof. univ. dr. Ivanciu Nicolae-Văleanu, George Macoveşcu, preşedintele Uniunii Scriitorilor, conf. univ. dr. Virgil Radulian, conf. dr. N.S. Dumitru, dr. Gheorghe Păun. O altă anchetă — Istorie şi actualitate în romanul istoric — reuneşte semnăturile lui M. N. Rusu, Mircea Iorgulescu, Maria-Luiza Cristescu, Eugen Uricaru şi Gheor-

ghe Perian. În cadrul rubricii „Cronica literară”, M.N. Rusu atrage atenţia asupra nevalorificării corecte a moştenirii istorico-literare aducînd, pe marginea volumului Acte, documente şi scrisori din Scheii Braşovului (Editura Minerva, 1980), valoroase contribuţii demne de a fi luate în seamă de istoricul literar, ca şi de cititorul interesat de fenomenul socio-cultural şi literar al secolului trecut. r.e.d.

SEMNAL

● L. Vranoussis — RI-GAS, UN PATRIOT GREC DIN PRINCIPALTE. Monografia, substanţial revăzută de autor în vederea publicării ei în româneşte, apare în colecţia „Clepsidra”. (Editura Eminescu, 336 p., 7 lei).

● *** — RETORICA ROMÂNEASCĂ. Antologia realizată, adnotată şi prefaţată de Mircea Frincolescu (care s-ar fi putut intitula începutul retoricii româneşti) selectează, în coordonatele colecţiei „Restitutio”, texte atribuite lui Ioan Molnar-Piurariu (Retorică, adică învăţătura şi întocmirea frumoasei cuvîntări), Simeon Marcovici (Curs de retorică), D. Gusti (Retică română pentru tinerime), Cristu Negoescu (Retorică), Alexandru Aman (Logică judecătorească), V. A. Urechă (Despre elocinţa română), Al. G. Drăghicescu (Tratat de literatură) şi Gheorghe Adamescu (Manual de retorică). (Editura Minerva, LII + 316 p., 12,50 lei).

● V. Alecsandri — DRAME. Despot Vodă, Fintina Blanduziei şi Ovidiu sînt reunite în colecţia „Arcade”, cu o postfaţă şi bibliografie de Elvira Sorohan. (Editura Minerva, 398 p., 15,50 lei).

● Radu Cărneci — SECŢIUNEA DE DOR. Publicat în cadrul colecţiei „Cele mai frumoase poezii”, volumul reuneşte versuri din Orgă şi iarbă (1966), Iarba verde, acasă (1968), Grădina în formă de vis... (1970), Cîntînd într-un arbore (1971), Oraşul deschis (1971), Bancheţel (1973), Nobila stirpe (1976) şi Temeurile lui Orfeu (1978). (Editura Albatros, 160 p., 4,50 lei).

● Platon Pardău — OMUL COBORÎT DIN TURN. Un nou roman al scriitorului. (Editura Albatros, 398 p., 11 lei).

● Nora Iuga — OPINII DESPRE DURFEE. Volumul reuneşte ciclurile de versuri O femeie ride, Steeplechase şi Muşcătura albă. (Editura Albatros, 72 p., 5,50 lei).

● Iuliu Rădu — RONDUL DE FLORI. Povestiri pentru cei mici, cu ilustraţii de Pompiliu Dumitrescu. (Editura Ion Creangă, 88 p., 11,50 lei).

● Alta Victoria — QUARCURI FERMECATE. „Fiecare cultură — afirmă Edmond Nicolau pe o pagină de prezentare a volumului — isi are propriul univers din care şi poezii se pot inspira. Este meritul poetei Alta Victoria de a fi integrat lumii poeziei universului ştiinţei contemporane.” (Editura Eminescu, 108 p., 9,25 lei).

● Antoaneta Avostol — FINTINI DE AER. Volum de versuri apărut în frumoase condiţii grafice. (Editura Eminescu, 80 p., 8,50 lei).

● Ion Murgeanu — POEME EUROPENE. Volumul reuneşte ciclurile Dialogul cu marea, Scrierile din Danemarca, Imagini din Scandinavia, Țărul de marmură. (Editura Albatros, 144 p., 9,25 lei).

● Simion Săveanu — PE URMELE LUI JULES VERNE ÎN ROMANIA. „Rod al cercetărilor întreprinse pe parcursul a aproape două decenii — afirmă într-un preambol autorul —, volumul aduce un omagiu postum aceluia care, la sfîrşitul secolului trecut, a manifestat o deosebită afecţiune pentru România şi pentru românii, difuzînd în lumea întreagă, prin operele sale, idealurile de independenţă şi libertate ale poporului nostru”. (Editura Albatros, 272 p., 8,50 lei).

LECTOR

Istoria statală la români în opera președintelui Nicolae Ceaușescu

CUTEZANȚA gândirii revoluționare a președintelui Nicolae Ceaușescu, spiritul său creator în pătrunderea celor mai complexe probleme, plecând de la legitățile generale, aplicate la realitățile României, au dat noi și reputeate contribuții la îmbogățirea patrimoniului politic și spiritual național și universal. Cu viziunea sa pătrunzătoare asupra cursului vremurilor, semnificând dezvoltarea creatoare a tezaurului materialismului dialectic, secretarul general al Partidului Comunist Român s-a aplecat asupra istoriei noastre, i-a deslușit permanențele, i-a detașat și i-a valorificat marile sensuri. Lucrările sale definesc coordonatele dezvoltării poporului român, istoria noastră regăsindu-și autenticele resorturi și semnificații. De la analizele sale valoroase asupra trecutului nostru — care ne-au călăuzit să ne căutăm istoria la noi acasă, pornind de la condițiile de fapt ale fiecărei epoci de evoluție a plaiurilor strămoșești — avem măsura clară și reprezentativă a vechimii acestei istorii. Este o istorie care își are începuturile cu mii de ani în urmă, în istoria traco-geto-dacilor, cu rădăcini adânci în lumea latinătății și care, de atunci și până astăzi, aparține unuia și aceluiași popor ce a trăit în unul și același spațiu geografic carpato-danubian-pontic, a unui popor cu prestigiu în lumea antichității, a cărui civilizație și cultură s-au aflat în raporturi de influențare reciprocă cu marile civilizații și culturi ale acelor vremuri — persană, elenă, romană și altele.

Gândirea istorică a președintelui Nicolae Ceaușescu se pătrunde în întreaga sa substanță de principiul interpretării și evaluării procesului istoric ca rezultatul complex, firesc, a evoluției societății românești în ansamblul său, în care se înglobează toate forțele sociale și politice în raport cu problemele vitale aflate în fața poporului de la o epocă la alta.

Pe teritoriul poporului român s-au succedat, de-a lungul mileniilor, corespunzător legilor obiective ale dezvoltării istorice, orinduirile sociale cunoscute pe plan universal, acumulându-se o bogată civilizație materială și spirituală. O importanță deosebită a avut organizarea statală traco-dacică, ce a atins punctul culminant în perioada regatului lui Burebista și al lui Decebal. În această viziune realistă ne aparține Dromichaites cu organizarea lui statală, el fiind expresia autentică a geto-dacului — așa cum îl înfățișau autorii antici —, în care omnia se împletea, cu rațiunea și înțelepciunea, iar iscusința se îmbina cu istețimea în luptă. În frunte cu Dromichaites, vitejii daci au înfruntat cu succes trupele lui Lisimah, urmașul lui Alexandru cel Mare, care căuta să-și întindă imperiul și asupra marelui sting al Dunării. Ne aparțin și ceilalți regi numărați de pe vatra vechei Dacii, ale căror state înfloritoare le-a unificat Burebista, „regele regilor”, în urmă cu 2050 de ani. Mărturiile timpului îl apreciază, drept „cel dintîi și cel mai mare dintre toți regii care au domnit vreodată asupra Traciei”, ridicându-și atît de mult poporul său, „încît în cițiva ani a creat o mare împărăție... și chiar de romani era temut”. Expresia elocventă a interpretării profunde a semnificației mărețului act înfăptuit de Burebista este concluzia formulată de președintele Nicolae Ceaușescu, aceea de creator al unui „stat dac centralizat și independent”, „moment de cea mai mare însemnătate în istoria poporului român”.

AȘADAR, noi, românii, avem de 2050 de ani aici, în vechea vatră a Daciei antice, tradiția organizării vieții statale centralizate și independente, în care și-a manifestat capacitățile creatoare un popor muncitor, harnic, de omenie, care niciodată nu a rivnit la teritoriul și munca altor popoare, ci dintotdeauna a luptat din răspuțeri pentru ca ceea ce a fost și este al lui, lui să-i aparțină. De altfel, atît Burebista cît și Decebal reprezintă chintesenta eroismului poporului lor, ei înșiși eroi legendari, intrați în conștiința poporului nostru ca simbol al neînfrișării și spiritului de jertfă în apărarea libertății și independenței.

Statornicia de viață, de luptă și creație pe pămîntul strămoșesc, continuitatea și ascendența operei făptuite de înaintașii noștri primesc, prin gândirea istorică a președintelui Nicolae Ceaușescu, sensurile lor reale, corespunzătoare datelor istoriei.

Cucerirea unei părți din Dacia de către armatele coto-pitoare ale Romei nu a însemnat dispariția poporului dac, nici chiar pe teritoriul vremelnic ocupat. Dealtfel, în perspectiva istorică, ocupația romană a fost efemeră și a constituit ținta unei continue împotriviri a strămoșilor noștri față de aspirarea străină. Odată cu evacuarea provinciei de la nord de Dunăre de către administrația imperială, retrasă în Dacia aureliană de la sudul fluviului, dacii pînă atunci coto-piți, împreună cu dacii care rămăseseră liberi, despre a căror viață politico-statală noile cercetări arheologice aduc mărturie grăitoare, și-au reunit forțele, făcînd față vitregiilor pe care furtunile timpului le-au întrepus în cale. Așa cum relevă președintele Nicolae Ceaușescu, „De la formarea de către Burebista, în secolul I înainte erei noastre, a statului dacic centralizat, de la epoca înfloritoare societății dacice a lui Decebal și apoi de-a lungul a două milenii de existență, pînă în ziua de azi, poporul nostru a trebuit să ducă lupte grele” pentru a-și apăra ființa proprie statală, entitatea națională.

Statornicia și continuitatea neabătută a poporului român își afirmă funcția activă, rolul istoric progresist în anii înclăstării cu valurile populațiilor migratoare atrase de centre ale globului cu civilizații și culturi mai dezvoltate,

cu forme de organizare politică superioare. Un triumf care s-a fundat pe țaria și setea de libertate a unui popor de aceeași origine, de aceeași limbă și spiritualitate, de aceeași năzuințe. De aici au rezultat — sublinia președintele Nicolae Ceaușescu — caracterul concomitent al constituirii statelor feudale pe vechea vatră a Daciei antice, similitudinea organizării lor politice intime, forma de stat, concepția de politică externă.

Noile cercetări documentare, impulsionate la îndemnul insistent al președintelui Nicolae Ceaușescu, au scos la lumină menționarea, în una din cele mai vechi cronici turcești — **Oguzname** — a „Țării românilor” în secolul al IX-lea care nu vroia „să se supună” cumanilor migratori. O asemenea poziție față de cumani, puternici în acea vreme — după cum apreciază istoricul Mehmet Ali Ekren, prezentatorul acestei cronici — putea să o adopte numai un popor **suficient de numeros, avînd o organizare statală și o oaste destul de puternică.**

Acest aspect al problemei ni se pare deosebit de important. Avem — deci — documente scrise că românii în secolul al IX-lea dispuneau de o formă statală capabilă să organizeze rezistența împotriva unui dușman numeros și puternic. În viziunea cronicii, românii aveau aceeași pondere, din punct de vedere militar, ca și rușii, ungurii și bașkurzii.

Fără îndoială că această „Țară a românilor”, acest stat de tip feudal nu s-a creat peste noapte, că el reprezintă o dezvoltare a formațiunilor politice ale dacilor liberi, căci cronica turcă localizează „Țara românilor” la nordul Mării Negre și la răsărit de Carpați.

Ideea refacerii statului și a afirmării lui este prezentă și la românii din Transilvania și Banat. Despre aceasta vorbește documentul epigrafic, subliniez, **în limba română**, de pe unul din vasele tezaurului de la Sînnicolaul Mare (Banat), tot din secolul al IX-lea, al cărui text, descifrat recent, are următorul conținut: „**Stăpîn puternic cu toate drepturile, conducător de oști prea puternic, prin înțelegere domn deplin.**” Aceasta demonstrează, de asemenea, fără putință de tăgadă, despre existența unui puternic stat feudal românesc de sine stătător, independent și suveran, care este identificat cu statul român condus de voevodul Glad.

Dar nici acest stat nu putea fi creat în cițiva ani. El își avea — desigur — izvoarele în procesul reorganizării statale spre ceea ce fusese înainte de ocupația vremelnică romană statul dac centralizat și independent, proces început la scurt timp după retragerea administrației imperiale romane pe întreg teritoriul dacic. Anonymus, notarul regelui ungar Bela al III-lea, menționează existența, în același secol IX, a trei ducate românești. Informațiile date de el sugerează cu limpezime caracterul **statornic** al formațiunilor politice respective, existența unor tradiții de cirmuire politică. Menunorut amintește trimișilor lui Arpad, Usuban și Veluc, că țara de azi (din vremea lui) au **stăpînit-o și strămoșii săi.**

În aceeași perioadă istorică, o seamă de documente pomenește despre existența unor state ale românilor la sud de Dunăre, sub numele de Vlahia, Vlahia Mare, Vlahia Mică, Vlahia de Sus etc., avînd în frunte șefi politici și militari vestiți.

O pagină glorioasă a luptei românilor pentru refacerea vieții sale statale unitare și independente o constituie perioada statului Asaneștilor, „imperiul vlaho-bulgar” de la sfîrșitul secolului al XII-lea și începutul celui următor. Asan, Petru, Ioanifa și ceilalți conducători români au purtat singeroase bătălii cu Imperiul bizantin, bătălii care au dus la recunoașterea independenței statului lor, prin care urmăreau refacerea Vechii Dacie, prin unirea într-un singur stat a teritoriilor de la sud și nord de Dunăre.

CU O DEOSEBITĂ forță este reflectată în scrierile președintelui Nicolae Ceaușescu ideea privind admirabila capacitate a poporului nostru de a depăși momentele de cumpănă pe care istoria le-a iscat în această parte a Europei. În acest cadru își reliefează distincția uriașul cîștig științific, cu multiple resorturi lămuritoare, pe care îl reprezintă pentru istoriografia noastră ideea potrivit căreia țările române nu au putut fi supuse prin forță, că ele și-au păstrat **autonomia statală.** Tratatelor politice, legăturile economice și culturale stabilite cu statele vecine sau mai îndepărtate, cu imperiile otoman, habsburgic și țarist au reconfirmat, de-a lungul vremurilor, puterea suverană a șefilor statelor românești, dreptul lor de a se cirmui după legi și întocmiri proprii. O expresie deosebit de elocventă a acestei realități o constituie și vechile tratate, cunoscute mai tirziu sub denumirea de Capitulații, încheiate cu Poarta, în al căror conținut glăsuiește țaria de acțiune a poporului român, luciditatea sa politică, evaluarea inteligentă a situației internaționale. Este un înalt model de analiză pentru istorici detașarea de către secretarul general al partidului a semnificației vechilor tratate, a statutului de autonomie a țărilor române. Acest statut — arată președintele țării — „a asigurat condiții pentru un progres mai intens al forțelor de producție, pentru apariția noilor relații capitaliste, precum și pentru întărirea conștiinței unității naționale și desfășurarea luptei în vederea făuririi statului unitar deplin suveran”. Aceasta a făcut ca țările române să poată duce cu succes lupta împotriva agresorilor și, în același timp, să ofere posibilitatea unor reprezentanți înaintași ai popoarelor vecine, subjugate de Imperiul otoman, să se refugieze pe teritoriul românesc și să organizeze lupta pentru

eliberare, pentru afirmarea acestor popoare ca entități naționale distincte.

În strînsă corelare cu această situație se desemnează obiectivul statornicirii **independenței noastre absolute de stat** promovată constant de poporul român, alături de acela al **unității naționale**, ca o necesitate imperioasă pe drumul propășirii patriei.

De remarcat că între cele trei țări române — Moldova, Transilvania și Muntenia — au avut loc necontenit schimburi de bunuri materiale, o puternică circulație de idei, de opere de cultură și artă și, mai presus de orice, s-a încheat conștiința necesității luptei unite împotriva coto-pitorilor, a dușmanilor comuni. Pe baza acestor realități, numeroși domnitori români au acționat pentru reunirea lor.

Un eveniment memorabil în istoria poporului nostru este reunirea celor trei țări românești într-un stat feudal centralizat, sub conducerea marelui voevod Mihai Viteazul. „Unirea de la Alba Iulia din 1600 — subliniază președintele Ceaușescu — s-a înscris pentru totdeauna cu litere de aur în hronicul țării, acest act devenind un simbol strălucit, însuflețitor pentru toate generațiile care au aspirat spre constituirea statului unic național”.

RELEVIND rolul maselor ca făuritoare ale propriei lor istorii, secretarul general al Partidului Comunist Român a subliniat însemnătatea împotrivirii românilor față de asupritori, împotrivire ce a culminat cu cîteva revoluții și două războaie naționale drepte față de marile imperii vecine care, prin politica lor de forță și dictat, tindeau la permanentizarea stărilor nedrepte impuse poporului nostru.

Un moment deosebit de important în istoria noastră l-a constituit unirea Munteniei și Moldovei într-un singur stat național sub domnia luminoasă a lui Alexandru Ioan Cuza. Aceasta a ridicat pe o treaptă superioară lupta pentru refacerea unității statale naționale, mișcarea revoluționară a maselor muncitoare pentru drepturi și libertăți sociale. Relevind însemnătatea deosebită a actului Unirii din 1859 pentru dezvoltarea ulterioară a societății românești, socialiștii români au subliniat, mai clar decît oricare altă forță politică a țării, că această unitate reprezintă doar **începutul** procesului de făurire a statului național român unitar modern, că în fața mișcării muncitorești și socialiste din România se afla sarcina istorică de a contribui la lupta întregului popor român, avînd ca țel suprem desăvîrșirea lucrării începute în 1859. „Ei bine — scria revista «Dacia viitoare» în 1883 — sintem prea junci pentru a întrebunța parafraze bizantine sau o limbă diplomatică, vom spune dar verde și lămurit cugetarea noastră: Voim Dacia așa cum ea fu fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie română. Acest pămînt udat cu singele și sudoarea străbunilor noștri, înmulțit cu țarina lor de douăzeci de ori seculară, e al nostru. Voim dar ca ceea ce este a românului lui să-i aparțină, ca injusta, neomenoasă și nedemnă de secolul în care trăim, domnare a unei națiuni asupra alteia să înceteze, ca românii să fie toți liberi și să formeze un stat — iar nu să geamă sub niște dominațiuni străine și vitrege”.

Desăvîrșirea statului național unitar român în anul 1918, ca urmare a luptei și a afirmării libere a voinței întregului popor de a se uni într-un singur stat național și nicidecum rodul unei simple conjuncturi favorabile sau a înțelegerii intervenite la masa tratatelor, a reprezentat un act de profundă dreptate națională, realizarea unei concordanțe legitime între realitatea obiectivă și drepturile inalienabile ale poporului, pe de o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități, pe de altă parte.

Poporul român a încredințat Partidului Comunist Român o grea și istorică sarcină, aceea a organizării și conducerii luptei pentru dreptate socială și libertate națională. Manifestîndu-se ca exponentul cel mai fidel al intereselor naționale supreme — relevă președintele țării — Partidul Comunist Român, acționînd în strînsă unire cu celelalte forțe muncitorești organizate, a reușit să concentreze în jurul clasei muncitoare un lung evantai de forțe sociale și politice care, prin lupta lor, prin victoria revoluției de eliberare socială și națională din august 1944, au orientat pe un nou făgaș dezvoltarea țării, au deschis calea înfăptuirii socialismului. Rolul Partidului Comunist Român de conducător politic al națiunii noastre, al statului nostru socialist, abnegația și capacitatea cu care slujește interesele întregului popor reprezintă dezvoltarea și ridicarea pe un plan superior a tradițiilor revoluționare și patriotice ale poporului român.

La aniversarea a 2050 de ani de viață statală centralizată și independentă, statul socialist român se bucură, datorită principiilor ce stau la baza activității sale — principiul profund democrat și umane adoptate de Partidul Comunist Român, de secretarul său general — de un mare prestigiu internațional, ceea ce prefigurează acel viitor de aur al Daco-României, pe care marii patrioți îl visau.

Ion Popescu-Puțuri

Istoria, o categorie a existenței contemporane

IN DESPRINDERE ea din magma anistoricului spre un nou conținut și forme istorice, conștiința omerică a săvârșit saltul de la civilizația vinei la cea a rușinii, adică de la valorile gentilice iraționale ale afectului, la cele rațional obiective ale gândirii creatoare de cultură. Astfel ființa umană a întors zeilor spatele, a uitat, învăluit în nouri, paradisiacul Olimp și, un Tantal de sine osîndit la setea minții, a îndepărtat de la buze cupa cu ambrozie spre a sorbi, în extremis, cucuta lui Socrate. Acesta a fost prețul adevărului. Citeva veacuri după absurdul sfârșit din temnița Atenei, de unde celui condamnat la moarte i se lăsa puțința să fugă spre a se sinucide moral întru eternitate, Pontius Pilatus avea să se spele pe miini, conștient să fie plătit cu treizeci de denari romani imperiali moartea jurată iubirii de oameni puse mai presus de adorarea împăratului divinizat, de cea tranzaționabilă a zeilor pociți și de a oricărei puteri impilatoare și ucigașe.

În numele acestui adevăr și al acestei iubiri, vreme de două milenii, o bună parte a planetei noastre a fost stropită cu singele locuitorilor ei. Așa s-a scris istoria. Dar niciodată ca în veacul nostru jertfele n-au fost mai cumplite, pocirea adevărului și iubirii semenului mai demențială, invocarea în numele crimei a istoriei însăși, mai cinică și mai nelegiuită: „și în vremea strălucitului Alcibiade atenienii au ucis bărbații și au luat în sclavie femeile și copiii minusculei insule Melos pentru că melienii voiau să rămână neutri în războiul dintre Sparta și Atena... și Ludovic al XIV-lea, regele soare, a revocat Edictul de la Nantes aruncînd cu suverană nepăsare Europa în tulburări, revolte, crime și războaie pentru aproape un veac și jumătate“ etc., etc.

De aceea istoria trebuie să fie astăzi mai

BASARAB I — pictură de CONSTANTIN PETRACHE

mult decît o știință, istoricul mai mult decît un *iudex temporis acti*: asumîndu-și sarcina cunoașterii integrale, istoricul trebuie să și-o asume implicit și pe cea a sacrificiului în numele acesteia. În complexa noastră contemporaneitate, amenințată de cumplite pericole, istoriei îi încumbă sarcina de a deveni nu numai o știință integrală despre om, ci și o rațiune a ființării omului în cel de-al doilea univers, pe care el însuși l-a creat: universul culturii și civilizației planetare. Totodată istoria trebuie să deducă din cunoașterea și experiența ei milenară **modalitatea** conviețuirii pașnice și înțelegerii tuturor oamenilor de pe pămînt, **soluțiile practice** ale apropierii dintre națiuni și ale atenuării asperităților conflagrante. Omul rațional contemporan, implicat în activitatea științifică sau productivă de orice fel, în cea cultural-artistică sau politică, nu se poate defini ca entitate, ca factor constructiv al vieții de fiecare clipă a umanității decît sub valoarea concepției sale istorice. Cosmosul culturii va trebui să devină punctul de sprijin, rațiunea însăși de a exista, chezașia dăinuirii ființei materiale. Or, acest lucru nu este posibil decît restituînd omului tot ceea ce îl individuează față de semenii spre a se integra înțelept în marea colectivitate a lumii. În acest sens orice retorism mesianic este departe de a fi eficace, ci, dimpotrivă, este virtual sortit efectelor negative. Lăsînd cuvîntelor răgazul și îngăduința de a-și recăpăta prospețimea, verbul va fagocita epitetul minciunii și va recununa **logosul cu fapta**.

Nu putem spune că un popor mai mult decît altul a plătit istoriei tributul sacrificiului fiilor săi. Chiar dacă cu rea sau cu bunăștiință sacrificiul nu a fost consemnat în cronică, el a rămas înfăptuit în rostirea lentă, ca răsuflarea unui vulcan nestins, care se cheamă fapta colectivă a unei națiuni. Popoarele nu au motive să se învrăjbească, ele au putut fi însă de atîtea ori învrăjbite prin minciinoase cuvinte, duse fiind cu vorba, ceea ce termenul **demagogie** traduce perfect. Este profund aberant ca într-un cosmos cultural atît de bine încheiat și de unitar în valențele lui fundamentale cum este cel al continentului nostru, două războaie catastrofale pentru acesta și întreaga lume să izbucnescă la interval de două decenii. Știm cu toții prea bine care au fost cauzele economice, sociale, politice, nedreptățile naționale. Războiul Troiei nu a avut loc doar pentru frumoșii ochi ai Elenei. Aceasta înseamnă că retorismul mesianic antirăzboinic nu a fost și nu va fi niciodată adevărata rostire a cunoașterii istorice. Printre **soluțiile practice** ale acesteia se înscrie la loc de frunte, alături de respectarea independenței și suveranității oricărei națiuni, realizarea unei noi ordini economice internaționale, domenii în care se desfășoară cu deplină și profundă conștiință istorică politica externă a țării noastre.

TOT în sensul apropierii dintre popoare sub semnul cosmosului culturii se produce osmoza dintre propriile valori naționale și cele ale altora. Cartea este vehiculul cel mai lesnicios și răspîdit, iar talmăcirile din creația literară și științifică a neamurilor sînt tot atîtea stringeri de miini întru comuniunea și rațiunea însăși a dăinuirii omenești. Cunoașterea și studierea istoriei popoarelor din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi îmi pare a fi una din soluțiile practice ale coexistenței creatoare de civilizație și ale conștiinței istorice ca **modus vivendi** planetar. Urmînd îndemnul lui Miron Costin: „Și acele să se știe că a-

BUREBISTA — pictură de ANGELA POPA BRĂDEAN

ceastă țară fiindu mai mică, nice un lucru singură den sine, fără adunarea și amestec cu alte țări n-au făcut“, școala istorică românească de la Dimitrie Cantemir la Dimitrie Onciul, Nicolae Iorga, Vasile Părvan și A. D. Xenopol a militat atît pentru cercetarea istoriei patriei ca o firească și personalizantă cunoaștere de sine, cit și pentru studierea devenirii neamurilor Europei, aducînd o însemnată contribuție la istoria politică, socială, culturală a continentului, precum și la filosofia istoriei însăși. Prin strădaniile lui Nicolae Iorga și Vasile Părvan s-au deschis școlii românești la Roma și Paris, cu stagii de doi sau trei ani, unde o generație întreagă, astăzi biologicește aproape ieșită din contemporaneitate, de istorici, literați, filosofi, oameni de artă, selecționați exclusiv pe criteriul capacității și dăruirii față de studiu și de nevoile spirituale ale țării, a devenit o solidă intelectualitate. Cu mijloace financiare modeste (alimentele de bază necesare cantinelor celor două școli erau aduse cu trenul de la București), aceste adevărate focare de cultură au tipărit prestigioase anuare la care colaborau și savanți străini cu renume, desăvîrșind o operă nu numai de formare și perfecționare a membrilor lor, dar mai ales demonstrînd capacitățile intelectuale ale poporului român în concertul universal al valorilor spirituale. Preocupările profesionale comune și contactele personale din acele decenii, cu colegii de vîrstă și de studii, care aveau să fie mai tirziu factorii responsabili în domeniile și țările lor, au dat multora dintre membrii școlilor amintite puțința să devină, după strălucita pildă a generației de la 1848, verigile reluării unor legături de străveche tradiție atunci cînd

s-au închis rupturile și rănile cele mai singeroase lăsate Europei de ultimul război, drept încă intristătoare moștenire.

Iată deci că pe lângă traduceri, conlucrarea internațională a oamenilor de știință și cultură trebuie să continue a fi una din căile practice de înrînire a apropierii dintre popoare prin mai bună cunoaștere și respect, în ordinea imprescriptibilă a valorilor spirituale. Într-o atare ordine, actuală în cel mai înalt grad și prioritară, am zice, dacă ne gîndim la primejdiiile multiforme cu care ne amenință consumismul și trivialitatea, nu mai este suficient ca istoria să rămînă pe pozițiile paradigmatiche ale acelei **magistra vitae**. Orice sofistică ieftină, invocînd, cum arătăm mai sus, răul de lingă-bine ca parte a binelui, ar putea oricînd să desfigureze exemplaritatea faptului istoric pe temeiul labil al ambivalenței și relativității sensului său moral.

Spre a se ridica deasupra tuturor vicisitudinilor trecutului și a face față celor ale prezentului, **individul** contemporan trebuie să-și asume istoria ca pe o **categorie** a propriei existențe. Istoricului îi revine deci deopotrivă datoria căutării adevărului și cea, nu mai puțin responsabilă, a comunicării lui. În accepțiunea categorială a istoriei, dezbărați de pseudovalorile nocive, avem a pune la temelia rațiunii ființării noastre idealul perpetuării cosmosului cultural, al îmbogățirii acestuia, precum și credința nestrămutată, unică, în acest ideal, însoțită de certitudinea pe care nici o dogmă sau religie nu au putut-o da, aceea de a nu fi niciodată înșelați.

Mihai Gramatopol

Dim. RACHICI

Deceneu

Stare a existenței

Destinul nostru tragic așa a fost să înceapă:
O groapă care strînge la piept o altă

groapă —
Pocalul de otravă pur infinit să-ncapă.
Stelele-și sună scutul pe frunzi de morți

tîrzii:
Sărbătorește izbînda luminii în copii.
Pe țărîmul fără moarte triumfă un salcîm:

Venit e prin milenii-n sandale de la Rim.
O naștere se-ntîmplă în orice frunză-a sa —

Stare a existenței, de nemurire grea.

Acoperiți-mi fruntea c-o frunză de viță,
Cerul să nu mă mai doară —

Limpezit în ulcioare de vin,
Strecurat în cuvinte de seară.

În zori, tot poporul ieși-va pe cîmp
Pentru jertfirea cea mare.

Aduceți ultimele ulcici de pămînt
Să le spargem de timp și de zare.

C-o durere în inimă mai puțin,
C-o mai lucidă clarviziune.

Poporul se dezgenunche-n destin,
Născîndu-și noua lui rugăciune.

Acoperiți-mi ochiul cu-un limpede cer,
Și cerul deveni-va pămînt precurat,
În care rădăcinile-nfipte se cer —
Prilenic și fără de moarte răsad!

Cetatea Siriei

Ea e mindria-acestui deal,
Ea-i sărbătoarea-acestor pruni,
Privind semeț peste Ardeal
Cu ochi rămași de la străbuni.

Ea e trecutu-aureolat —
Cetate-n cer și-n gînd viteaz,
În care miile de inimi bat,
În care stă poporul treaz.

Românii

Românii curg de din departe,
Cum curge riul din nemoarte
Și din adîncu-n cer răsfrînt —
Al celui mai curat pămînt;
Și-oricare floare de român
E-un imn slăvind trunchiul bătrîn —
Trunchiul cu crengi neaplecate,
Ce ține cosmosul pe umeri,
Dînd ghindei dreptul
La eternitate.

Duminică, 10 august 1980. Sala Palatului Republicii. La deschiderea lucrărilor celui de-al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorice

„Cea dintîi carte a neamului”

PUȚINE sînt acele popoare, din Europa și din lume, care-și iubesc și care își cinstesc istoria lor națională așa cum o face poporul nostru. Istoria, cartea de căpătîi a oricărei nații, cea dintîi și cea mai prețioasă dintre cărțile neamului, ne oferă exemplul de două ori milenar al luptei pentru independență și integritate națională, ne oferă lecția cea mai înaltă de patriotism, de demnitate și spirit de sacrificiu, de muncă neostenită pentru progres și civilizație. Istoria noastră națională este nu numai, așa cum spuneam, o carte de căpătîi pentru noi toți, fii ai poporului român, ci este și imaginea de extraordinară bogăție cu care noi ne înscriem, la loc de cinste, în patrimoniul culturii, civilizației universale, imaginea unui popor care, în ciuda tuturor vicisitudinilor istoriei care nu au lertat veacurile ce s-au scurs peste pămîntul nostru, a reușit să-și clădească o spiritualitate cu valențe unice și aceasta nu numai comparativ cu spațiul sud-est european.

E o carte a istoriei pe care o arătam, acum, în acești ani ai României socialiste, cu o deosebită mîndrie, căci apoteoza de acum a istoriei noastre naționale este într-adevăr vrednică de admirația lumii. Iar afirmarea nemaiintîlnită a României pe plan internațional, mai ales în ultimii 15 ani, de cînd în fruntea partidului se află tovarășul Nicolae Ceaușescu, se leagă intim, organic, de activitatea acestui om de stat ce este nu numai îndrăgostit de istorie, dar el însuși făuritor de istorie.

Faptul că acest Congres Internațional de Istorie, cel de-al XV-lea, are loc la București este o recunoaștere a multiplei afirmări a istoriei, istoriografiei și politicii românești la scara întregii lumi. O recunoaștere a potențialului de ordin politic și științific al României contemporane, a marii personalități politice internaționale care este președintele Nicolae Ceaușescu sub al cărui înalt patronaj se desfășoară de altfel și lucrările acestui forum mondial al istoricilor. Este acesta un fapt profund semnificativ căci puține personalități politice ale lumii au evocat cu atîta mîndrie patriotică trecutul istoric al nației lor, au realizat această simbioză de excepțională valoare științifică, între trecut, prezent și viitor. În numeroase rînduri, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea că, prin cunoașterea trecutului, facem o armă pentru dezvoltarea prezentului și putem prospecta viitorul.

Mesajul prezentat celui de-al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorice de președintele Nicolae Ceaușescu este un model de atitudine exemplară a unui om politic pe deplin conștient de marile probleme ale umanității contemporane, profund și benefic implicat în rezolvarea lor. Este un exemplu de o excepțională valoare de gîndire și interpretare umanistă a fenomenului istoric, punînd încă o dată în evidență faptul — sinteză, am putea spune, a întregii deveniri istorice a neamului nostru — că, prin colaborare, prin bună înțelegere și conlucrare pașnică, doar și numai prin acestea, se pot obține garanții valabile ale unei dezvoltări certe spre viitor. Și ce mesaj poate fi oare mai actual decît acesta, într-o lume în care domnește încă spectrul distrugerii atomice, al dezagregării — în spațiul a citorva zeci de secunde —, al însemnelor, a secole și secole de civilizație umană. Să găsim în trecut rațiunile păcii pentru ziua de astăzi, să desprindem, din lecțiile, uneori milenare, alteori foarte recente, oferite nouă de evenimentele istorice, nu rațiunile dezbaterii și suspiciunii, ale urii și intoleranței, ci, dimpotrivă, pe cele ale bunei înțelegeri și colaborării internaționale.

Acesta este mesajul umanist al unui mare îndrăgostit și făuritor de istorie. Căci, pentru un istoric, ce poate fi mai prețios decît cartea neamului, depozitarea oelor mai înalte valori ale neamului său, o carte care, chiar dacă adăpostește și pagini scrise cu sînge, se deschide în permanență spre clipa de respirație liniștită, spre clipa de bine, spre timpul de pace! Iar făuritorul de istorie spune acel nu universal războiului care poate primejdui ceea ce un popor, ceea ce națiunile lumii au creat cu greu, cu prețul sacrificiului, al muncii necurate. Iată de ce nouă, istoricilor, ne revine misiunea de a sintetiza acest mesaj de pace și de a-l transmite generațiilor de azi, generațiilor care vor veni, avînd, astfel, certitudinea că ne-am adus partea noastră de contribuție la o lume mai bună. O lume a cărei istorie să nu mai poată consemna decît faptul major al împlinirii visului păcii universale, al destinderii, al dezarmării, al unei noi ordini economice și politice mondiale.

Patriotism lucid și înțelept

FORMAREA statelor naționale moderne în sud-estul Europei reprezintă un proces istoric dintre cele mai interesante, care înfățișează neîndoiebnic trăsături comune, dar, care, în același timp, înfățișează și trăsături specifice, diferențînd fiecare națiune în parte. Cel de-al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorice a înscris printre temele sale și pe aceea a constituirii statelor naționale în această zonă a Europei. O discuție se impune în această privință în cazul României, care reprezintă un exemplu tipic de renaștere națională.

În primul rînd, românii, urmașii daco-geților și ai romanilor, sînt cei mai vechi locuitori în Europa de sud-est — cu excepția albanezilor —, în al doilea rînd ei au dovedit în decursul mileniilor o capacitate de rezistență care a determinat pe un mare istoric să definească fenomenul drept „un miracol al istoriei”. Nu a fost însă vorba doar de o capacitate de rezistență, ci, totodată, de puterea de a rămîne ei înșiși, de a-și împăgași neconținut patrimoniul spiritual, fără a pierde din cuceririle anterioare și de a-și accentua neconținut elementele specifice. În al treilea rînd, mai trebuie remarcată situația particulară pe care înaintașii noștri au izbutit s-o dobîndească, întemeiată pe milenarele lor rădăcini, ca și pe capacitatea lor de rezistență. Dacă în jurul poporului român, dominația marilor imperii s-a făcut direct simțită, dacă la sudul Dunării popoarele au fost nemijlocit aservite Porții otomane, pierzîndu-și individualitatea statală, dacă însăși puternicul regat al Ungariei a fost supus parțial cuceririi otomane, care a instalat la Buda un pașalic, dacă falnica Polonie a suferit în ultima parte a secolului al XVIII-lea nedreapta ei împărțire de către mari puteri, țările române și-au păstrat neconținut ființa, ceea ce neîndoiebnic a contribuit la afirmarea lor istorică. Independența le-a fost știrbită, autonomia le-a fost uneori îngrădită, dar cu toate acestea entitățile statale românești, cel puțin în Moldova și Țara Românească, au rămas neîntinate.

Situația specifică pe care majoritatea românilor și-au putut-o păstra a fost de evidentă însemnătate în momentul în care a apărut posibilitatea constituirii statului național, favorizînd-o. Din această cauză, România s-a constituit printre cele dintîi noi state naționale în Europa de sud-est. Este însă drept, totodată, că prezența unor mari imperii care supuneau influenței sau chiar dominației lor popoarele Europei centrale și de sud-est a reprezentat o grea stavilă pentru cauza libertății acestora, inclusiv pentru români. Împărțiri în țări și sub dominații diferite, românii au trebuit să înlătore barierele artificiale dintre ei și apoi să-și dobîndească independența în temelul unui nou statut internațional. Totul s-a petrecut însă pe fundalul modernizării, al luptei de eliberare socială, al transformării însăși a societății, al apariției unor noi forțe sociale.

Evoluția spre împlinirea marilor obiective ale națiunii n-a fost ușoară. Stavile s-au întîlnit pe plan intern și mai ales extern, deoarece unificarea românească a trebuit nu rareori să înfrunte opoziția din afară. Ceea ce însă

a fost esențial a fost rara capacitate pe care românii au demonstrat-o în a-și croi drum înainte, în a înlătura obstacole și a-și atinge țelurile. Această capacitate și-a avut rădăcini în patriotismul pe care românii au știut să-l dezvăluie de cite ori a fost nevoie. Era vorba de un patriotism lucid și înțelept, dominat de măsură. Nimic nu s-a făcut la întîmplare, ci doar după matură chibzuință. Unanimitatea rămîne însă impresionantă. Voturile Adunărilor ad-hoc în 1857, dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza în 1859, strîngerea națiunii în jurul drapelului independenței în 1877 ori în jurul celui al dobîndirii desăvîrșirii unității statale în 1918, rămîn momente înscrise cu litere de foc în cartea națiunii, dar și dovezi incontestabile ale unanimității patriotice ale unui popor.

Patriotismul s-a unit cu iscusința, n-am spune calcul politic, ci însușirea unei juste orientări printre posibilitățile ce se ofereau și dintre care trebuiau alese cele mai potrivite. Românii au fost neîndoiebnic purtători ai unui instinct politic și au avut însușirea de a nu se arunca orbește pe căi grele și nici de a le alege pe acestea. România modernă a fost în bună măsură rezultatul și al înțelepciunii politice și în orice caz făurirea ei a demonstrat forța pe care o are un popor atunci cînd își apără o cauză dreaptă, o lege pe care istoria a confirmat-o și cu alte prilejuri, uneori apropiate de noi.

DESIGUR formarea statului român a fost departe de a fi un eveniment rupt de realitățile internaționale. Dimpotrivă, între ceea ce s-a întîmplat în interior și ceea ce s-a întîmplat în afară a existat o strînsă conexiune. Unele puteri au favorizat procesul ce a avut loc, altele l-au combătut, chiar și cu inversunare. Esențial a fost însă că nu factorul extern s-a dovedit hotărîtor, ci acela intern. Românii au folosit împrejurări favorabile, dar faptele le aparțin totuși în exclusivitate lor. Ei au știut să ducă la capăt procese pe care puteri chiar binevoitoare se mulțumeau doar să le sugereze. Folosirea unui cadru extern favorabil n-a însemnat o subsumare și o renunțare la individualitate, ci doar recunoașterea adevărului privind interconexiunea generală a evenimentelor.

Națiunea română, formată în tipare moderne începînd din secolul al XVIII-lea, a trăit un proces de maturizare, care a atins punctul culminant în 1848. Atunci, hotarele dintre români s-au dovedit nefirești și anacronice, sortite deci pieirii. Revoluția a unit profund națiunea, i-a dezvăluit însușirile și unitatea. Munții Carpați, poate mai mult ca oricînd, au reprezentat o „trăsătură de unire”, iar Munții Apuseni o „citadelă inexpugnabilă”. Revoluția a mai dăruit atunci românilor programul făuririi României moderne, ce se găsea evident în pragul constituirii ei. Rezultat al îmbinării unor experiențe trecute, în primul rînd al revoluției din 1821, dar mai ales al conlucrării active și creatoare a fruntașilor mișcării de eliberare românești din toate „țările” lor, programul revoluționar a rămas, și după ce revoluția a fost reprimată, un îndreptar viu, un cod de principii ce se cerea neapărat înfăptuit.

Unirea Principatelor a fost apoi cea dintîi mare biruință, cel dintîi act istoric ireversibil al făuritorilor noii României. N-a dispărut atunci doar unul dintre hotarele ce despărțeau nefirește pe români, ci, totodată, s-au realizat și alte însemnate obiective. Alexandru Ioan Cuza, „domnul Unirii”, a fost și „domnul reformelor”, al înnoirii societății românești, cel care a patronat constituirea statului modern, fiind ceea ce Kogălniceanu îi ceruse în mod public la alegerea sa din Moldova, „un domn nou”. Totodată, Unirea Principatelor a deschis drum firesc împlinirii următoare.

În această lumină ziua de 9 mai 1877 este o urmare firească a celei de 24 ianuarie 1859. Un stat în cadrul căruia începuse a se făuri unitatea statală a unui vechi popor și un stat modern nu mai putea rămîne într-o dependență umilitoare și care îi stînjenea „mersul înainte”. Națiunea a înțeles acest lucru și din nou „unanimitatea” ei a arătat lumii întregi că neatîrnarea proclamată de Parlamentul țării și apoi consfințită pe cîmpul de luptă de ostași și ofițeri era un nou act istoric ireversibil. România independentă exista și nimic n-o mai putea aduce înapoi în starea ei dinainte.

Dar Unirea Principatelor a purtat în ea și izvorul desăvîrșirii faptei mari ce fusese realizată prin dubla alegere a colonelului Cuza, act destoinic prin care Europa și mai ales marile ei puteri fuseseră puse în fața unui fapt împlinit. Neapărat, unirea cea mică trebuia urmată de unirea cea mare și tot ce a avut loc în viața și evoluția poporului român în deceniile următoare făuririi statului național a purtat mesajul ardent al acestei idei-forță de unitate statală desăvîrșită. În această lumină, evenimentele decisive din 1918, Unirea de la 1 decembrie încununînd întreg procesul secular de unificare, ne apar logice și firești. Unirea cea mare n-a fost însă numai un act în sine, ci și momentul în care o etapă istorică s-a încheiat, deschizînd însă națiunii larg drum către viitor.

INTRU România socialistă a zlelelor noastre și România modernă, făurită cu entuziasm și răbdare, cu pasiune și măsură, cu nețărmurit patriotism, există, de asemenea, o neapărată și dreaptă legătură. România modernă a fost premisa necesară a noului nostru stat socialist, marile înfăptuiri ale etapei istorice pe care ea a reprezentat-o se cereau neapărat împlinite și duse mai departe pe plan social și politic, țara trebuia să fie a tuturor și acest lucru l-a dăruit poporului român socialismul și i-l făgăduiește în viitor comunismul. Prin meandrele devenirii istorice, națiunea noastră, cu milenare rădăcini, îi deschide drum înainte spre ceea ce președintele țării definește pregnant și făgăduitor, în mod repetat, în cuvîntările sale, „spre culmile civilizației”.

În procesul devenirii acesteia, a unei evoluții ascendente, constituirea și dezvoltarea României moderne înseamnă o etapă esențială și faptele făuritorilor ei reprezintă un neconținut și ardent mesaj adresat urmașilor.

Dan Berindei

Mircea Mușat

Victor FELEA

Mai zăbovesc

Jug matinal decis și tandru
Mari linguri de răcoare braț întins
Poruncitor pe-un cer de-argint — scafandru
Impovărat de-un geamăt vechi și stins

Roiri de case povârnișuri verzi
Albite liniști dincolo de gânduri
Miracole pustii ivești și pierzi
Și lăcomia ta e-un pat de scinduri

Mai zăbovesc deși mă comentează
Oraculare voci de sub pământ
Ah vara-i doar o blindă ipostază
A trecerii spre ceață și spre vint

Iată începe

Iată începe bocetul trupului
Bocet mocnit ca o ardere lentă
Începe bocetul trupului
Unde e harfa luminii ?

Unde e demonul care
Se lupta cu balaurii ceții
Răzbătind prin păduri și prin ceruri
Și cînta dintr-un flaut albastru

Unde e frageda lume
Ce părea fără moarte
Ah intristată carne bătrînă
Ah bocet al trupului veșted

Tranziție

Oricit au plîns oricit s-au încrincenat
Protestînd împotriva a ceea ce nu era de
dorit pentru om

Oricit de vrednice au vrut să fie
Lăudînd soarele și invocînd liniștea
Cuvintele mele au trecut în cele din urmă
și ele

S-au dus ca niște duhuri bătrîne
S-adune din pădurea cerului surcele

În capitala de aur

Dealuri impodobite
de lumina culorilor melancolice
Riul e-o alergare transparentă
peste catifeaua pietrelor
Ore nemișcate privesc nesfîrșirea cerească
Iar noi ne odihnim tăcuți
în scaunele noastre de pinză
Mici și uimiți
În capitala de aur a toamnei

Așa cum...

Somnolență
Suflet opac
Lucrurile — ca și altădată
Stau cuminiți
Așa cum le-a rînduit
Stăpînul lor

Stăpînul lor
Care e și el
Doar o biată secvență
A existenței într-o existență

Punți

Și încă o dată albastrul
Leagănă prelung punțile verzi
Dintre speranță și moarte

Și încă o dată albastrul
Descompune mașinăria timpului
Pină cînd se zărește
Zvicnetul viu al eternității

Și încă o dată viața și-arată
Culisele sfinte

Răgaz

E bine să ai o clipă de răgaz
Asta înseamnă o infinitate
de mici armonii fericite
care îți cutreieră sufletul
Asta înseamnă să fii ca un arbore
Care așteaptă zvicnirea intimă a mugurilor
Asta înseamnă să fii ca o pasăre
Ce plonjează departe în văzduhul
de-argint

Într-o dimineață de primăvară

E bine să ai o clipă de răgaz
Asta înseamnă o reîntîlnire cu tine însuși

Zi de zi

Metamorfoze lente
Zi de zi ceea ce este
Devine un miracol pierdut
Zi de zi femeile luminii
Coboară în apele Styxului
Zi de zi cavalerii de ceață
Ne asaltează cu vise fragile
Numai pămîntul cu ierburi și pietre
Lansează speranțe uitate

Dedesubt

N-am mai existat demult —
M-au înghițit niște valuri
Niște adîncimi cenușii
Niște morminte de piatră

N-am mai existat demult —
M-am pierdut printre zgomote reci
Printre ierburi fără culoare
Sub o mie de zile smintite

Marieta NICOLAU

Haiku mioritic

Mi se preling nopțile pe miini
le ridic
mă strivește timpul răscumpărat
Aștept să coboare ochii dealul

Cearcănul soarelui

*E nebunia pleoapei
ce nu se-nchide...
ZEN*

Cînd
și cum
însurarea adulmecă urma cărării.

Acest apus a răsărit
peste-aplecarea înaltului,
a sărit

foșnirea leneșă a zilei,
înapoia pașilor ce
poartă neliniștea seminței,
ori plectiseala rotundă a merelor.
Culorile sperie pînda și jocul,
tot ele
se-adună, se-ncurcă
în zbaterea nebună
și fuga umbrei să ne-ajungă

Fluture alb

Adun cu aripile zilei conturul feței
și-ți măsoară plecarea cu ispita.
Cu acest priveghi de-alb crud
m-asemăn : și tu cu el, și ea cu el...
Vrăjitor iscusit fiecare zbor
mă preface în singe de timp.
Fluturi cu-aceeași mină
un stol de vălurite piedici
ce-ți cer ofrandă
să-nchini gîndul de mesteacăn
la patru linii.

Las numărătoarea la patru
patru ochi, patru întoarceri,
patru culori, patru înfloriri.
Îl ghicesc pe cinci,
din apăsarea zorilor peste mare,
din dogoarea frigului
ce rupe ziua egal și ne-o-mparte.
Și dincolo de cifra ce nu te oprește
adun pedepsele nașterilor uitate,
virindu-mi ochii în pintecul nopții,
gustînd polen nomad
din trup, dor, somn grăbit,
din golul
căzut sămîntă între minute.

Gala și Theo

29 decembrie 1946: Gala Galaction și Tudor Arghezi sint sărbătoriți la Ministerul Artelor. In fotografie: Ștefan Tita, Gala Galaction, Ion Pas, Tudor Arghezi și Zaharia Stancu

RELAȚIILE prietenești dintre Gala Galaction și Tudor Arghezi,¹⁾ legate încă din anii școlărității, sint atît istorice, dacă se poate spune, cit și legendare. Cel dintîi a afirmat cîndva că s-a lăsat să repete o clasă de gimnaziu, deși o absolvise, numai și numai ca să rămînă împreună, în aceeași strînsă colegialitate. Dacă a fost așa, este un caz unic de frăție de cruce, reală sau simbolică. Mai tirziu, în anii de călugărie fără vocație, al lui Theo, alias ierodiaconul Iosif N. Theodorescu, Gala cucerit credinței, după vizita la noi a scriitorului francez Josephin Péladan, care-și zicea Săr, a putut să se înduioșeze de gestul tînărului său prieten, căruia nu-i reușise experiența de ajutor-chimist la fabrica de zahăr Chitila²⁾. Era firesc, așadar, ca lepădarea rasei, de către nonconformistul, rătăcit în monahism, să-l fi mișnat adînc pe Gala, care a dat expresie acestui sentiment în paginile respective de **Jurnal**. Nu știm cum a putut judeca Gala împrejurarea paternității la tînărul său prieten, care l-a avut ca fiu întîi născut pe Eleazar (Eli Lotar), încă înainte de a rupe formal cu cinul. Este posibil ca mult îngăduitorul, credincios sfatului evanghelic, care interzicea credincioșilor să-și judece semenii, să-și fi reprimat dezaprobarea.

Oricum ar fi, receptînd, desigur, din scrisorile expatriatului, că o ducea greu printre străini și că, vorba aceea, făcea foame, Gala își luase sarcina să-i trimită lunar, printr-o colectă, suma de treizeci de lei, din care îi scotea cu greu pe cei douăzeci, promiși de colegul lor, I.G. Duca, de bună seamă, încă de pe atunci, cel mai bine plasat dintre toți. Despre acest ajutor mensual glăsuiește însemnarea de la 7 noiembrie 1946:

„Acum 40 de ani, cînd trimeteam lui Arghezi, la Geneva 20 de franci românești³⁾, erau tot 20 de franci elvețieni“.

Coadă vulpii, după cum se vede, s-a scurtat la suma colectată de la unul singur, cel mai chivernisit dintre toți membrii micului clan.

Însemnările despre Arghezi, în acest final de **Jurnal**, sint de două sau chiar de trei feluri: unele, zi la zi, altele retrospective, transcrînd din vechile pagini de **Jurnal** și în sfîrșit, partea poate cea mai interesantă, reproducerea integrală a unui mic număr de scrisori, primite de la prietenul său.

Să începem, așadar, cu cele zi la zi (deși rareori întîlnim această strictă periodicitate în jurnalul lui Gala Galaction).

La 16 aprilie 1945, vizitîndu-l întîia dată după Eliberare, la Mărțișor, memorialistul scria:

„— Am văzut azi pe amicul Tudor Arghezi, după un alt și mai bine de despărțire. Casa lui, deși grozav de zguduită de bombele căzute în preajmă, totuși pare întreagă. Arghezi stă fără de lucru. Foiaia lui este cuasi-prohibită⁴⁾. Oamenii mari sparg cu capul orice tavan contemporan.“

Copiii lui Arghezi, Domnica⁵⁾ și Barutu⁶⁾, săpau în grădini sub cireșii porniți să se scuture de floare“.

Nonconformismul lui Arghezi își găsește, sub pîna marelui prozator, o formu-

lare gnomică și totodată metaforică, dintre cele memorabile. Am gustat și noi dintr-unul din cireșii lui Arghezi, care dădea niște enorme cireși galbene amare. Genialul poet era și un dibaci pomicultor. În biblioteca lui, figurau citeva manuale moderne, în limba franceză, de acest gen și de legumicultură. Gazda era mîndră de produsele fermei. Gospodarul își găsisse gospodina ideală, iar „copiii“, care acum gravitau în jurul virstei de douăzeci de ani, dădeau o vajnică mîină de ajutor. Poetul, mîitînd nici un moment că era vită de oltean, a și precupețit personal din recoltele lui, ridicînd în poezie cobilița regională la simbol al vredniciei și al destoiniciilor.

A doua însemnare relevă, în același an, greu pentru Arghezi, un moment festiv și o perspectivă de răsruce favorabilă:

„24 august 1945 (vineri).“

[...] Simbăta trecută, 18 august, ministrul artelor, profesorul Mihail Ralea, a dat, la Capșa, un prînz în cinstea lui Arghezi, laureatul din anul acesta al premiului național. Erau de față: Sadoveanu, N.D. Cocea, Gh. Murnu, Perpessiciu, poeții mai tineri Beniuc și Corbea. Cred că, alături de Ralea, am izbutit să dau acestei agape un caracter de vis împlinit și de întîlnire în grădiniile lui Academus, mai mult decît ceilalți colegi. Am rețut cuvîntul cel din urmă, trecînd pe sub ghirlandele **Psalmului 133** și pecetluind agapa noastră cu sigiliul mărturisirii creștine trinitare“.

În prealabil, cu cîțiva ani în urmă, Arghezi primise, **ex aequo**, cu Bacovia, marile premii al Fundațiilor Regale, suveranul fiind un mare admirator al ambilor, în ciuda consilierului său, N. Iorga, care n-a admis niciodată că Arghezi ar putea primi marile premii naționale pentru poezie⁷⁾.

În aceeași ordine de idei, a distincțiilor primite, și sîrînd peste ordinea cronologică, vom menționa însemnarea de la data de 31 decembrie 1946:

„...alaltăieri, 29 decembrie, duminică, ministrul Ion Pas — un vechi prieten — a ținut să sublinieze, în chip oficial, că și eu și Arghezi am împlinit 50 de ani de strădanie literară. A fost o adunare de scriitori, de artiști, de intelectuali... Ministrul a stat în fotoliu între mine și Arghezi și, după ce el, ministrul, și-a spus cuvîntul, au urmat și au vorbit secretarul general al ministerului educației, președintele sindicatului ziariștilor, Eugeniu Jebeleanu — din partea Societății Scriitorilor Români — și artiștii Vraça și Eterle cari au citit cîteva pagini din poezia lui Arghezi și din proza mea.“

Scara a fost un festival la Ateneu... Și la ministerul artelor și la Ateneu, Arghezi a fost, în răspunsul său, vivace, proaspăt, spiritual și dominant. Partea mea a fost mai sobră la minister — l-am făcut loc lui Arghezi —, mai abondentă la Ateneu“.

Aci este locul a spune că Gala Galaction, printre voluptățile lui spirituale, gusta îndeosebi plăcerea de a vorbi în public, fie de la o tribună improvizată, fie de la catedră, fie de la înălțimea amvonului. La darul scrisului se adăuga și acela al cuvîntului, dar omul de duh cunoștea dictonul după care cele mai bune improvizatii sint cele pregătite de acasă și de aceea și le îngrijea din vreme, citîndu-le sau rostindu-le pe din afară.

NU AM PARTICIPAT la festivitatea de la Ministerul Artelor, dar pot da amănunte despre sărbătorirea de la Ateneu. Ea a fost organizată de „Cercul liber de studii“, inițiat de un tînăr actor inimos, Ion Matei. Am înaintea mea Programul, pe o foaie volantă de 4 pagini, în care sint trecuți în această ordine cei ce s-au „produs“ într-un fel sau altul.

⁷⁾ În juriul acestui premiu figurau, pe lingă reprezentanți oficiali, și foștii laureați, al căror vot era în majoritate influențat de imperioasa voce a lui N. Iorga.

Deschid cartea...

Deschid cartea
Cartea geme

T. ARGHEZI

DESCHID cartea vieții mele de om căruia — pe cînd se afla în floarea virstei și se pregătea să se bucure, mai mult ca oricînd, de minunile lumii — i-a fost dat să vadă cum omenirea se îmbolnăvește și cum pe pămînt se face tot mai întuneric.

Oare în cît timp am pierdut, în acea alarmantă vreme, ceea ce, acum treizeci și șase de ani, printr-un măreț și fericit act al istoriei, am redobîndit într-o zi și o noapte?

Ținînd și pe atunci — o, cît e de atunci! — condeia în mîină, avînd cîinstea să mă număr printre cei ce, cu tot mai multă desnădejde, se împotriveau cursului brutal al istoriei, țin mîinte cît de mult a durat amurgul, pînă ce a venit întunericul.

În 1938, cînd s-a făcut un pas foarte mare, dar nu cel definițiv, spre instaurarea dictaturii fasciste, încă mai puteam scrie pagina ce urmează:

„Pe drumul întunecos care duce la cimitirul din deal, a pornit aseară un nou convoi. Un nou și lung convoi, alcătuit dintr-o duzină de dricuri. La lumina tortelor, cortegiul înaintează. Lugubră procesiune, care privește destinele unei țări întreagi!“

Cai slabi, îmbrăcați în negru și legați la ochi, trag dricurile anevoie. Drumul e greu și copitele sună pe caldarîm, straniu. E un drum tăiat anume pentru a duce mai repede și mai sigur la cimitirul din deal.

În urma dricurilor nu plînge nimeni. La acest fel de înmormintări, la care cadavrele sint scoase dintr-o morgă secretă și îndreptate spre un cimitir secret, rudele morților nu au voie să ia parte.

De după ziduri însă, se aude murmurul consternat al celor pe care îi privește înmormintarea. Par să fie foarte mulți, neliniștiți și treji în întuneric. Dar cioclii dau bice cailor, cu ochii flămînzi la colivă.

Cortegiul înaintează în noapte, la lumina făcliilor. E un lung cortegiu. Pînă acum, pe drumul acesta n-au trecut niciodată atîtea dricuri într-o singură noapte. Dintr-unul din ele se scurge o șuviță subțire de sînge. Morții sint proaspeți; asasinatul abia a fost comis.

Sus, pe poarta cimitirului, cineva intră călare să vadă dacă totul e gata. Plini de nădușeală, cîteva zeci de gropari sapă gropi. Alături de ele sint alte morminte, mai vechi.

Acolo, în cimitirul din deal, au fost înmormintate, în nopți la fel de întunecoase, ființe, principii și simboluri, a căror lipsă oamenii de jos, din oraș, o resimt dureros. Mormintele n-au cruce și nici vreun fel de inscripție. Dar cioclii și groparii știu cine zace în fiecare.

Aproape de poartă, pe aleea principală a cimitirului, e îngropată Libertatea Presei. Trupul ei zace în cîteva morminte, fiindcă a fost adusă pe rînd: într-o noapte o mîină, în alta un picior, o dată inima și în cele din urmă capul. Între aceste înmormintări succesive a trecut destul timp; cînd i-a fost adus piciorul, era tînăr și frumos ca o domnișoară, dar ea a continuat să trăiască în oraș, șchioapă și ciungă, pînă ce a fost cioprițită definitiv, încît atunci cînd i-a adus capul, era al unei femei bătrîne. Alături de aceste morminte sint îngropate rude ale Libertății Presei, o întreagă familie de libertăți, a cărei exterminare se face metodic în oraș.

Convoitul care se îndreaptă acum spre cimitir pare să fie rodul unui asasinat multiplu. Trase de cai scheletici, îmbrăcați în negru, dricurile înaintează la lumina stranie a torțelor.

Sint multe cadavre în noaptea aceasta, încă plină de sînge. Din oraș, pare că urcă spre cer un vaier uriaș.

Dar cioclii dau bice cailor, cu ochii flămînzi la colivă“.

PE măsură ce evenimentele se precipitau, pe măsură ce respirația hitleristă trecea tot mai fierbinte peste Carpați, cioclii se grăbeau să îngroape tot ceea ce era din îngropat. Și numai după aceea au venit aici panzerdivizioanele și feldmareșalii, tirîndu-ne în sceleratul lor război.

Geo Bogza

„DL. Gala Galaction: Amintiri de început.“

D-na Cella Delavrancea: Chopin.

D-l N.D. Cocea: Amintiri⁸⁾.

D-na Nella Maria Dimitriu și D-l Mihail Jora, Interpretări muzicale din poeme.

D-na Tantzî Economu Weselowski: Recitări.

D-na Floria Capsali: Ritmuri.

Pauză

D-l Vladimir Streinu: Poetul

D-l Mitită Dumitrescu: Dans pe versuri

D-l Mihail Jora și D-l Constantin Stroescu: Poezii cîntate.

D-l Șerban Cioculescu: Prozatorul

D-na Floria Capsali și D-l Mitită Dumitrescu: Balet

D-ra Mitzura Arghezi: Dans“.

Urmează, în pag. 3, **Un cuvînt** (nesemnat, de Ion Matei) și în pag. 4, reproducerea unui cap de bust al sărbătoritului, de Ștefan Băeșanu.

Am, în colecția mea, acest program și mai am, pe un exemplar de lux, al atunci de curînd apărutei cărți: **Manual de morală practică**, Iași, Pygmalion, MCMXLVI, semnăturile tuturor celor de mai sus, pe prima foaie a cărții, în frunte cu autograful:

„Scumpe padrone: iată semnătura pe care o dorești“

Gala Galaction
(azi 29 Decembrie 1946, la festivalul lui Arghezi)“.

⁸⁾ Le-a dat citire, în lipsa autorului, Gala Galaction.

La pag. 6, cu justificarea celor 25 exemplare de lux, sărbătoritul a scris și a semnat:

„O sărutare“

T. Arghezi

1946. 29/12/Ateneu“

Arghezi a scris pentru „Adevărul“ o tabletă cu titlul **Un jubileu**, în care a făcut istoricul semnării jubileului și al organizării acestuia, spunînd printre altele:

„Am aflat că am ajuns de... jubileu. Asta însemnează că am 50 de ani de literatură, pe care i-a numărat cel dintîi DL Șerban Cioculescu, profesor de universitate, autor și al unui volum, răspîndit de curînd, încărcat de teoreme elogioase pentru ceea ce criticul numește poezia lui Tudor Arghezi.“⁹⁾

Oprese aici citatul și amintesc că Arghezi a mai scris o tabletă, pe care nu o am la îndemînă, cu cele mai calde elogii aduse cuvîntului rostit de Vladimir Streinu, într-adevăr de o rară eleganță în stil și în elocuție. Vom continua.

Șerban Cioculescu

⁹⁾ Citez după manuscrisul ce ni s-a oferit de către redacție. Ulterior, atrăgîndu-i atenția că manuscrisele sale pot fi un patrimoniu inestimabil pentru urmași, Arghezi a cerut redacției să i se restituie și le-a păstrat, așa cum se și cuvenea.

Volumul de care aminteste Arghezi este „Introducere în poezia lui Tudor Arghezi“, București, 1946.

Latinitatea și continuitatea poporului român în viziunea unor umaniști străini

FAPTELE istorice sînt cele mai puternice argumente în lupta pentru afirmarea drepturilor social-politice și naționale ale unui popor. Ele se impun ca atare oricărui cercetător obiectiv și devin, interpretate cu bunăcredință — „fără ură și părtinire“, cum spune istoricul latin Tacitus (*sine ira et studio*) — principii de conviețuire pașnică, norme de înțelegere, prețuire și concurență între popoare.

Vom evoca unele aprecieri ale citorva umaniști străini, buni cunoscători ai realităților românești, care au pledat în decursul vremurilor — argumentat și dezințersat — în favoarea drepturilor naționale imprescriptibile ale românilor.

Ne răsare acum în minte figura umanistului și poetului silezian, de mare autoritate în epoca sa, Martin Opitz (1597—1639), caracterizat drept „părinte al literaturii germane“, care, în primul pătrar al secolului al XVII-lea, a poeziat printre românii din Ardeal. Fructul șederii lui la noi îl constituia un „prea frumos poem inspirat de meleagurile Ardealului românesc, intitulat — semnificativ — *Zlatna sau despre liniștea sufletească* (1623), tradus în versuri de George Coșbuc, ca și o doctă lucrare istorico-arheologică, în limba latină, avînd ca temă „Dacia antîqua“.

Inamorat de antichitatea clasică latină și de „maestrul favorit“ al său, poetul roman și „getic“ Ovidiu, lui Opitz nu i-a fost greu să descifreze, printre ruinele și inscripțiile transilvane, urmele „Daciei viteze“ și „eterne“, ale Daciei romanizate — cum sune el însuși: „Caut multe marmuri ale gîntei romane și pe cei socotiți că sînt urmașii vechilor geto-daci“.

Foarte semnificativ este faptul că ochiul atent și nepărtinitor al umanistului silezian a recunoscut în țărânul român pe „păstrătorul civilizației daco-latine“. **Doina și Hora**, manifestări specifice, îi atrag cu deosebire atenția ca expresii ale ethosului și pathosului românesc, atestate ale iubirii de frumos și mărturii ale continuității noastre pe străvechile meleaguri daco-geto-romane. Unitatea spirituală, conștiința etnicității poporului român îi este invederată lui Opitz de persistența virtuților străbune în Dacia Traiană, de „păstrarea aceleiași limbi și acelorași obiceiuri“ și, nu mai puțin, de atasamentul românilor la „cauza sfîntă a Libertății“. „In fiecă colibă cu paie acoperită, / Un singe nobil spune că limba mostenită / Și azi e tot aceeași, că datinile sînt / Păstrate cu credință, c-al vostru imbrăcămînt / Și jocul chiar e martor c-aveți tulpină veche“.

Simbioza daco-romană în Transilvania — sub semnul stăruinții și unității etnice a românilor — este marcată de autor prin expresii dintre cele mai pregnante și mai veridice: „Dacia seculară, / A Romei cea mai scumpă și mai frumoasă țară“.

Tradiția umanistă inaugurată de Martin Opitz privind latinitatea și unitatea neamului românesc este continuată de nenumărați alți învățați care, pornind tot de la fapte de limbă, de la date istorice și etnografice incontestabile, au accentuat — cu argumente noi — „dacismul“ și „romanitatea“ întregului teritoriu etnic carpato-dunărean.

Spatiul nu ne îngăduie decît să-l menționăm pe cîțiva dintre aceștia. Sibiianul Valentin Franck von Franckenstein dă la iveală în ultimul pătrar al secolului al XVII-lea o **Scurtă descriere a populațiilor... Transilvaniei**, în care subliniază etnicitatea latină a „Valahilor“, drepturile lor imprescriptibile la viață și libertate

în Ardealul socotit ca o vatră a spiritualității românești. Intemeindu-se pe cunoașterea limbii române direct din sursă populară, același umanist va transpune în graiul nostru o seamă de **Sentințe ovidiene**, de maxime, ale marelui poet al Romei și al Tomisului getic, considerat de el ca un simbol al latinității noastre.

Bunul și nedezmîntitul prieten al românilor, Ștefan Ludwig Roth, a fost un militant consecvent pentru afirmarea drepturilor românești în Ardeal. Istoric, economist, agronom, scriitor și gînditor umanist, Ștefan Roth — legat prin activitatea lui de Gh. Barițiu —, participă el însuși la memorabila Adunare populară din „Cimpia Libertății“ de lingă Blaj, la 3 mai 1848. Adînc impresionat de amploarea acesteia și convins de justetea cauzei românilor, el exclamă cu admirație: „Acum știu ce înseamnă o adunare populară!“

Ne reamintim și de figura luminoasă a sasului Georg Soterius, care în secolul al XVIII-lea nu ostenea să sublinieze în monumentală sa operă — răsădită, din păcate, în manuscris — **Historia Daciae antiquae**, că poporul român este „unitar pe întregul cuprins al provinciilor locuite de

el“, idee susținută pe temeiul cunoașterii limbii, obiceiurilor, portului și toponimiei românești.

Brașoveanul Martin Schmeitzel (1679—1747), fost profesor la Universitatea din Halle, unde a ținut și prelegeri despre istoria Transilvaniei, relevă — întemeiat pe date istorice sigure — romanitatea Ardealului, la fel ca și contemporanul său, tot brașovean, Johann Filstich (1684—1743), urmați, în aceleași nobile preocupări, de Laurentius Weidenfelder ș.a.

De remarcat, în ordinea de idei ce ne interesează, că acestora li se alătură, în epocă — subliniind latinitatea și stăruința românilor în Transilvania — umanistul slovac Samuel Timon (1673—1736), admirator al lui Traian și al românilor, ca și prelatul grec Neofit din Creta, care ne-a vizitat țara pe la mijlocul secolului 18, constatînd „supraviețuirea — drumurilor și podurilor“ lui Traian în Țările Române și relevînd semnificația lor în conștiința românilor de pretutindeni.

Menționi în același sens se cuvine să facem despre Johann Karl Schuller cu ale sale **Argumente pentru latinitatea limbii române** (Sibiu, 1831) — unde se vorbește, explicit și documentat, despre

„populus Romano-Valachicus“, despre „natio Romano-Valachica“ —, la fel ca și contemporanul și conaționalul său Friedrich Phleps, autor al unei judicioase **Disertații despre originea latină a românilor** (Sibiu, 1829).

Nu-l putem, în nici un caz, uita pe „cel mai important istoric sas din secolul 18“ — alături de I.C. Eder (1760—1810) — anume pe Martin Felmer (1720—1767), eruditul, care vorbește în termeni moderni despre „etnogeneza“ și continuitatea românilor în spațiul daco-geto-roman, pe care-l numește, iar, cu un termen sintetic, modern, prelat apol de istoriografia mai nouă, **Romanien**, înțelegînd prin aceasta întreg spațiul „României de răsărit“, cuprinzînd vechile hotare ale Daciei romanizate.

Dintre cercetătorii mai noi, mulți la număr, promotori și apărători ai adevărului istoric despre continuitatea și unitatea etnică a românilor în teritoriul carpato-dunărean, nu-l menționăm — din lipsă de spațiu — decît pe învățatul filolog, filoromân, Matthias Friedwagner, fost profesor la Universitatea din Cernăuți, bun cunoscător al limbii și folclorului nostru, autor — printre altele — al unui remarcabil, doct și obiectiv studiu **Despre limba și patria străveche a Românilor**, apărut, în 1934, în prestigioasa „Zeitschrift für romanische Philologie“.

În zilele noastre se distinge, pe același tărîm, eruditul romanist, acad. prof. dr. Werner Bahner, din R.D.G., care a sintetizat și a îmbogățit cercetările anterioare ale lui Sextil Pușcariu, de pildă, privind latinitatea, continuitatea și unitatea limbii și spiritualității românești în întreg perimetrul daco-geto-roman, în studiul său fundamental intitulat: **Cu privire la romanitatea românei** (Zur Romanität des Rumänischen), publicat în vestitul „Romanische Jahrbuch“, în 1957.

Grigore Tănăsescu

VLADIMIR ȘETRAN : Nașterea poporului român

Filosofie și cultură Drepturile omului

PROBLEMA drepturilor omului a apărut de cînd omul a devenit conștient de natura raporturilor sale cu lumea inconjurătoare, cu ceilalți oameni, cu instituțiile publice și formele de organizare ale societății, cînd aceste raporturi au început să fie reglementate în plan etic, politic și juridic. Drepturile omului au evoluat de la o orînduire la alta, de la o epocă la alta, iar în epoca modernă cadrul fundamental al instituirii, afirmării și reglementării lor este statul național. Problema ca atare a pîtruns cu deosebită gravitate în conștiința politică și culturală a lumii moderne și a devenit una din temele centrale ale controverselor ideologice în anii postbelici. Iată de ce o lucrare ca aceea a lui I. Ceterchi, A. Bolintineanu și N. Androne — **Drepturile omului în lumea contemporană** (Editura politică, 1980) — răspunde unor exigențe științifico-ideologice de mare actualitate în practica și gîndirea politică. O asemenea lucrare depășește cadrul juridic, interesîndu-i pe toți cei preocupați, într-un fel sau altul, de condiția umană în frîmintatul nostru secol.

Abordarea materialist-istorică a problemei le permite autorilor să raporteze drepturile omului la natura orînduirii sociale care le condiționează, la condițiile concrete economico-sociale și politice specifice unei societăți date, unui anumit stat. Drepturile omului nu puteau fi recunoscute în orînduirile sclavagiste și feudale cînd inegalitatea și inechitatea

erau consfințite legal. „Consacrarea drepturilor omului — scriu autorii — nu a fost posibilă atîta vreme cît societatea umană nu a atins o anumită treaptă de dezvoltare, cît nu erau întrunite condițiile economice și sociale care să reclame instituționalizarea libertății și egalității tuturor oamenilor“.

Revoluția burgheză și orînduirea pe care a consfințit-o, teoriile burgheziei în ascensiune despre drepturile omului (un model politico-juridic al acestora a fost **Declarația drepturilor omului și cetățeanului din 1789**) au marcat desigur un progres în recunoașterea și afirmarea libertății și egalității tuturor oamenilor, dar acestea se limitează la planul formal al consfințirii lor juridice, fără asigurarea mijloacelor pentru realizarea lor practică.

Principalul merit al lucrării lui I. Ceterchi, A. Bolintineanu și N. Androne este de a demonstra consistența, temeiurile economico-sociale și politico-juridice ale acțiunii drepturilor omului în România socialistă. Unghiul de vedere este juridic, dar modul de argumentare este, aș spune, pluridisciplinar. Prin argumentarea teoretică, prin bogăția informațiilor și datelor ei concrete, lucrarea reprezintă o replică convingătoare la adresa tuturor acelor care se folosesc de problema drepturilor omului — reducînd-o la aspecte marginale, formale, neesențiale — pentru a ponegi și calomnia socialismul, escamotînd stările de lucruri malade,

profund dezumanizante din lumea capitalistă. Concepția României, a președintelui Nicolae Ceaușescu, precum și practica socială a realizării drepturilor omului în țara noastră sînt analizate în acele determinări de esență ce afectează noua condiție umană și dezvăluie **umanismul intrinsec** al unei civilizații care proclamă omul ca valoare supremă și își direcționează întreaga politică după acest principiu.

Autorii disting între latura **internă, națională** și cea **internațională**. Fără a subaprecia dimensiunea internațională a problemei și necesitatea **cooperării** pe plan mondial în această privință (este, dimpotrivă, un obiectiv fundamental al lucrării căreia îi sînt consacrate două capitole din trei), ei demonstrează convingător că principalul cadru al realizării și funcționării acestor drepturi este cel național, deoarece fiecare om, ca cetățean, aparține înainte de toate unui stat național, unei comunități umane și statale, iar problemele umanitare care se ivesc în plan internațional nu pot fi rezolvate decît prin intermediul cooperării statelor libere, independente și suverane.

Pornind de la experiența țării noastre, autorii analizează conceptul în discuție, referîndu-se în special la **egalitatea în drepturi** a tuturor cetățenilor, **participarea** cetățenilor la conducere prin îmbinarea **democrației reprezentative** cu **democrația directă**, participativă, la unele **drepturi social-economice** precum: a) **dreptul**

la muncă, cu drepturile sale complementare — dreptul la odihnă și asistență socială; este unul din acele drepturi care țin de esența umană, prin care omul se construiește pe sine ca om, se autoprotejează în istorie, dar abia în socialism el devine compatibil cu imperativul perfectibilității umane, al unei dezvoltări umane multilaterale, nu lipsit de dificultăți și contradicții, dar fără gravele contraste tragice, dezumanizante ale muncii în condițiile exploatații de clasă; b) **dreptul la învățămînt**, care „reprezintă o premisă esențială pentru afirmarea multilaterală a personalității umane, pentru dezvoltarea sa continuă culturală și spirituală, ca și pentru asigurarea unei participări a tuturor cetățenilor la realizarea progresului social“; c) **dreptul la sănătate**, care se realizează prin asistența medicală gratuită și se finalizează în prelungirea duratei activității și vieții omului; d) **dreptul la proprietate personală**, în concordanță cu principiul socialist al retribuției. Toate aceste drepturi, ca și drepturile și libertățile social-politice, sînt argumentate într-un larg sistem de referință social-economic și politic ce depășește cadrul strict juridic; ele sînt privite, am putea spune, atît structural-sincronic, în contextul instituirii și funcționării unor mecanisme economico-sociale și politice, cît și istoric-diacronic, ca un proces de perfecționare continuă a condiției umane în concordanță cu **umanismul** revoluționar al civilizației socialiste românești.

Al. Tănase

Univers romanesc

SUB aparențele unui teritoriu specific limitat la cadrele unei civilizații (bănățene) de pronunțată marcă mai mult rurală, cu personaje de toate zilele, având preocupări modeste legate de griile virstei, ale familiei, ale traiului în condiții de mijlocie respectabilitate, literatura lui Sorin Titel, căci de o literatură e de pe-acum vorba, ajunsă, în ultimul roman publicat, la cea mai clară conștiință de sine și la o expresivitate integrală, tinde departe și materializează ambiții mari, de care rămân străine în fond atâtea vanitoase proiecte metafizice grăbite spre teluri impropii, inadecvate substăntei lor rarefiate, sărace, lipsite de vlagă. Ambitia ei, crescînd dinlăuntru, nutrinde-se dintr-un rezervor al memoriei afective și al memoriei pur și simplu parcă nelimitat, îmbogățindu-se parcă și mai mult pe măsură ce se stîrnește și se consumă, este să ne vorbească despre viață și moarte și chiar despre Viață și Moarte, despre clipa cea repede, fără întoarcere, altfel decît literară (întrucît aceasta, da, este cu puțință!) ce ni s-a dat, despre singura ce ni s-a dat și pe care avem libertatea deplină să o trăim, să o risipim după gust și dorință, să o petrecem în fel și chip, în atâtea chipuri posibile, mai toate expuse, enumerate, savurate (în romanele scriitorului, cu precădere în ultimul) pînă la fibra lor intimă, pînă la îndreptărea lor secretă.

Despre sănătate, despre vitalitatea înfloritoare și despre imputinarea și declinul încet, dureros, al acestora, despre latura festivă și despre cea îndoliată a lucrurilor, despre copilărie, tinerete și bătrînețe, despre ce înseamnă „un bărbat” și ce „simte” o fată, o femeie, o nevastă, o bătrînă, despre eros-ul, nu numai cel evident, dar și subtil difuzat în toate împrejurările existenței, despre îngrijorare, neapăsare, bunătațe, cruzime, prezentimente de toate felurile, rezistență, fragilitate, rușine și nerușinare, despre lucrurile mici și cele mari și despre modul enigmatic în care comunică unele cu celelalte.

Și se vorbește, cum? Aici e mai greu de răspuns deslușit, într-atît de frecvente sînt interferențele de voci, de tonalități, de limbaje; și de variabile proporțiile amestecului și dozării lor. „Autorul” e cînd aproape și cînd foarte departe de ce se întîmplă, cînd intrutotul la vedere și cînd foarte ascuns, la nivelul personajelor sale și mult mai sus decît ele. Dar mai exact ar fi să spunem că realizează o misterioasă simultaneitate, o inefabilă fuziune a acestor tonalități și (pînă la urmă), atitudinii, vorbind cu mai multe voci deodată, cu necruțare rece, cu sfișiere, cu tandrețe, cu întepciune, resemnare, cu ironie potolită sau ascuțită.

Comedia lumii, spectacolul vieții acestuia, teatrul cotidian și cel de zile mari, eterna pantomimă a pasiunilor acoperă dar și divulgă în același timp un sentiment tragic al devenirii, al declinului, al amurgului vieții. Uimirea de a exista și marea dezolare în fața sfîrșiturilor, a sfîrșitului, a despărțirii de lume; dar nici o ostentație, nici o crispare, nici o stridență în articularea unor teme mari, prea mari pentru a nu continue și riscul unei retorici, al unei grandilocvențe; dimpotrivă, o continuitate, o nesecată afirmare a firescului, a cuvîntului normal trăit în toată caldă, omenească intimitate a sălășului său. Aventura firescului este cea mai spectaculoasă dintre aventurile umane, mai plină de neprevăzut, de nouitate, de tensiune, de întîmplări contrariante și uluitoare. *Clipa cea repede* este trăirea încoată a acestei aventuri.

VIOICIUNEA privirii și inventivitatea imaginii, sclipind de un pitoresc superior, gustul pentru spectacolul în sine al unei existențe lipsite aparent de orice element spectaculos, gustul pentru diversitatea și neprevăzutul unor împrejurări, scene și tipuri, doar monoton recurente în viziunea comună incapabilă să distingă, nu înăbușă la Sorin Titel vocația sentimentelor fundamentale, gravitatea infiorată în fața marilor cicluri vitale și nici pasiunea neobosită interogativă, pasiunea morală. O extraordinară sensibilitate la suferință ține în cumpănă, în romanul său, sensibilitatea, la fel de puternică, față de aspectele de feerie și povești ale lumii evocate. Plăcerea reprezentărilor concretului dă, parcă, o intensitate și mai mare neplăcerii de a vorbi despre ceea ce se refuză de la sine celebrării vitale, simțămîntului plin de dramatism pe care i-l provoacă destrămarea, pierderile, pantele declinante, moartea.

Dar există, cu adevărat, lucruri despre care să ni se vorbească fără „plăcere”? Din punct de vedere literar, desigur, nu, și în aceasta stă unul dintre caracterele cele mai originale, mai bizare, mai „perverse” ale acestei proze. Totul sau aproape totul este fastuos în ea, este luxuriant, este receptat cu o privire avidă, curioasă, scormonitoare; bucuroasă că vede. Dar nu numai vederea participă; toate simțurile frează înregistri și încorporînd materialitatea fosforescentă a aspectelor lumii prezente. *Clipa* este reținută, subjugată, fascinată „să stea locului”; ca sub puterea unui farmec, ea acceptă, în romanul lui Sorin Titel, rezimul unei voluptuos-dureroase nemiscări. Sub puterea literarului, a literaturii, trecerea este oprită, răgazurile de pace contemplativă sporesc. Aceste răzazuri înlătuite constituie spațiul specific al literaturii lui Sorin Titel, cucerirea sa în luptă cu timpul.

Există un paroxism al stării de povestire pe care Sorin Titel îl imprimă adesea sistemului de naratiuni al romanului său: „Nu mai povestiți, spuse Nusca. E prea frumos (s.n.). Nici nu mai pot să ascult”.

Dorința de a întrerupe pentru că se realizează un prag nefiresc al plenitudinii, al frumuseții de a fi și de a spune. Frumusețea tragică, proprie doar lucrurilor menite să dispară. Frumusețea și chiar semnul alarmant al destinului lor. Ca tot ce e „prea frumos” perfecțiunea însăși a povestirii anticepează moartea sau vorbește într-un fel acoperit despre moarte, despre iminentă, despre caracterul ei intolerabil. Despre tot ce este, așa spune, prematur în actul morții. Rareori reflexul thanatic al povestirii, al oricărei povestiri (despre ceva viu) mi s-a impus cu atîta forță ca în ciclul narativ al lui Sorin Titel.

Sorin Titel a scris o carte despre Melville în care critica n-a întîrziat să observe o disimulată auto-caracterizare: „Cu plăceri analitice evidente zăbovesc S.T. asupra acelor zone din cărțile lui Melville, care prezintă un element de enigmă, ceva obscur, inelucidabil pe calea logicii imediate”. Sincopele și ambiguitățile intelesului nu sînt în proza sa vinate cu dinadinsul, nici premeditate. Ele sînt, dimpotrivă, expresia unei „fatalități” interne a textului, răsăr în cale, paradoxal, chiar în momentele de mare cuprindere a totalității, de epuzare a ceea ce se poate spune, a ceea ce se poate povesti despre, și nu numai dintr-un unghi de vedere, dar dintr-o multiplicitate de

1) G. Dimisianu, *Opinii literare*, 1978.

perspective. Abia atunci survine „enigma”. Să cităm unul singur dintre domeniile secrete ale acestei literaturi: cel erotic. Investigat în atîtea dintre nivelele și ipostazele sale. Și totuși neelucidat, inelucidabil.

„**N**UMAI că o lume fără criterii etice ar fi irespirabilă ca viața unui om fără de povești” (Radu Cosașu). Este foarte evidentă articularea acestor criterii în lumea de povești ireal de adevărate, în lumea povestită de Sorin Titel și de mulțimea personajelor sale înzestrate cu darul vorbirii povestitoare. Din aceste povești crezute pe jumătate, inventate și profund verosimile se cristalizează cu secretă tărie etica unei vaste comunități umane, al cărei mesager și rapsod este scriitorul: „proza lui Sorin Titel devine, în mod cu totul remarcabil, saga unei colectivități descinse din tradițiile Transilvaniei (includem teritoriul bănățean recreat), din memoria, etosul, legendele și miturile (tărănești în marea lor majoritate) ale acestei comunități sociale și naționale”.

A povesti pentru a legitima marile norme, eternelle prescripții, în absența cărora viața omului n-ar avea nici rost, nici, mai ales, gust. Acest gust al vieții se face mereu savuros perceptibil în romanele lui Sorin Titel. Un gust, o savoare care se materializează în povestire.

„Nu-i nimic, povestiți, povestiți mai departe! Nu mai pot de nerăbdare să aflu ce vi s-a mai întîmplat!” Cuvintele acestea rostite de un personaj, ar suna cit se poate de firesc în rostirea oricărui „ascultător” al interminabilei povestiri în firea căreia ne atrage, utilizînd savante motive de seducție, scriitorul. Exclamația aceasta — naivă, copilărească — „nu mai pot de nerăbdare!” ar rezuma destul de exact reacția auditorului incapabil să-și mai stăpînească interesul, avid să afle. Romancierul știe ca puțin alții să întretină tensiunea acestei așteptări. Vorbînd despre măruntele bucurii și necazuri ale vieții, el știe să țină atenția în stare continuă de febrilitate, de captivitate, ca și cum ar face continuu dezvăluiri senzationale. Și de fapt le face. Atîtea cărți de factură voit senzatională pot părea iremediabil previzibile și plicticoase în comparație cu această relatare a eternului banal.

O PARTICULARITATE — plăcută cititorului mai „senzorial”, sătul de abstracții — este, în proza mai nouă a lui S.T. *truculența* stilului plin de sevă și de o naturală, nesătioasă vervă. Povestea celor trei preoți, cartofori din motive diferite, capitolul privitor la profesori, de o inventivitate sarcasticotandără de tip fellinian, cu precădere la profesorul de franceză Papavoin, fost boxer și în care vechea pasiune revine prefăcînd în ring clasa de școlari amuzați și excitați etc., sînt adevărate performanțe, realizări memorabile, asociînd stilul jovial cu cel neastîmpărat-echivoc-complis, o nemăsurată voie-bună și (totuși...) o tristete, oricît de bine mascată. Ar mai fi de amintit multe alte scene remarcabile, cele, de pildă, care reconstituie anii de învățătură ai lui Dezideriu, marelui episod al construcției Casei bătrînilui Goian, dar ar însemna să rezumăm inutil și cu mijloace oricum sărace, ceea ce scriitorul și tot „agentii” săi înfăptuiesc cu temeinicie și rafinament, la un nivel exemplar.

2) Ion Vlad, *Timpul ca motiv al povestirii*, „Tribuna”, 47/1979.

vorbeste pentru sine / și-n marce cor se aude o singură voce” — **NU despre rău este vorba**). Lucid, poetul se hrănește din linistea pe care ti-o dau suferințele cunoscute, alcătuitoare dintotdeauna ale umanului. Infruntarea acelor necesități utile care ne constring în mod voluntar fantezia și dorințele, nu îl aduc în fața marilor îndoleli, ci a exasperanțelor inertii sufletești.

O gravitate lipsită de seducție impune, dincolo de monotonia rutinei „casnice” în care spiritul reverberază, fecundarea reflectiilor, dar nu și catalizarea evenimentelor. În acest spațiu în care absolutul, fără a fi negat, e, pur și simplu, uitat, poetul neglijează emanciparea posibilă de concret. Și în acest fel criza dintre ordinea finitului și a absolutului nu se mai declanșează. Paradoxul de a se împiedica, prin propria decizie, de la înaintarea către finalități exterioare esențelor spațiului dat, îl conduce pe autor permanent spre construirea simbolurilor unor relații neconsumate. Totul fiind definitiv, nimic nu mai poate începe. Afectivitatea rămîne aici element primordiar și decisiv în strădania de a se obține o tehnică de extragere a finitului camuflat în existența finită. În aceste condiții evoluția trăirilor e cauzată de mediul inconjurător, iar nu de sine. Poetul nu mai rivnește să-și domine lumea, ci i se supune, descoperindu-i rațiunile de a exista și condițiile care o fac să supraviețuiască. Lumea sa este obținută prin elemente obiectuale, nu prin atribuțiile specifice ale conștiinței. Această

lume se formează din tot ceea ce o condiționează și o călăuzește în cunoaștere. Fără revelații, dar redescoperind cotidianul în intimitatea sa și în date binecunoscute, poetul inventariază amănunțele ce contribuie la formarea intelesurilor noastre, la hotarul între senzație și raționament.

Singura atitudine corespunzătoare e veghea. Veghe pe nisipuri mișcătoare — realitate nu atît instabilă, cit alternînd între concret și o idealitate imposibilă, dar necesară echilibrului interior. *Timpul, apa și turnul* revin obsesiv, modelînd și condiționînd tot ceea ce este trăit. Timpul este constant limitare, orizont repezabil, un zid care trebuie trecut. Cînd aparentele se dizolvă, individul predat universului trăiește senzația unei libertăți descumpănitoare. Verticalitatea sfi-dătoare a turnului, exteriorizare a dorinței de a rezista „intemperțiilor” temporale, confirmă un orgoliu reprimat, din care a rămas doar teama de a fi din nou cu adevărat („nu atît singur / ci supus / pe măsura friicii care vine // e un turn departe sau în cer / peste care timpul n-a trecut / dar trece // nu cuvîntul scrie / ci lumina rece / pe măsura friicii care vine” — *Cîntec vechi*). Oceanul se reduce la un pahar, universul se rezumă la un gând. Dar dincolo de simplu, concret și normal, pe care aceste poeme se sprijină, începe elogiul sensibilității.

Andrei Roman

Proza

SORIN TITEL

clipa
cea
repede

Verva și truculența narativă sînt moduri, în fond, de a exprima, cu demnitățe de artist, melancolia cea mai profundă. „Nimeni, cred, dintre prozatorii mai noi — scrie Eugen Simion?” — n-a sugerat ca prozatorul acesta bănățean cu trupul robust, favoriți falstafieni și mustața ce se revarsă lin peste obrajii rumeni, inspirînd simpatie și mulțumire de viață, nimeni, zic, n-a scris mai bine decît el despre melancolia lucrurilor ce pier.”

A scrie cu atîta vitalitate, fosforescentă, așa zice, despre melancolie și moarte, despre timpul care crește înfricosător în urmă, a evita lamentația și vagul elegiac îndeobște legate de evocarea celor pieritoare, nu e deloc la îndemînă și aparent nici nu e cu puțință. Cine simte că totuși astfel trebuie scris dovedeste instinct artistic, inteligentă artistică superioară. Nici o notă nu e rău luată: tonul este exact acela care trebuie.

BĂNUIALA încrezătoare și chiar certitudinea infașibilă că „binele n-a dispărut cu totul din lume” (pentru a relua cuvîntul plin de forță dar și purtător de lumină calmă al personajului lui Marin Preda) infuzează această proză, altminteri lipsită de iluzii asupra naturii umane. Omul de aici, așa cum este, pătător din fire, puțin rezistent la ispite, are totuși legea în el adînc sădită și nu se încumetă s-o nesocotească. Într-o lume dominată de brutalitatea cea mai cînică, cum amenință să devină lumea contemporană, permanenta raportare la o lege umană necrisată, străveche, este o condiție a supraviețuirii. Literatura n-o poate ignora, ea cea dintîi dintre activitățile spirituale trebuie s-o întretină, pentru a supraviețui ea însăși. Literatura brută, afeală, avînd despre om o reprezentare sumară nu se poate numi literatură. Este orice altceva.

Un text literar profund și subtil, ca acela despre care vorbim aici, se constituie de la sine ca un factor de rezistență și de opoziție față de proliferarea spiritului primar în cadrele literaturii, ca și în afara lor.

SCRIAM cu exact zece ani în urmă într-un comentariu din „România literară” la apariția volumului de nuvele *Noaptea inocenților*:

„Dacă lăsăm deoparte, pentru moment, complicatele tehnici narative cultivate de Sorin Titel cu vădită aplicație și în spiritul unui credit deplin, relativ ușor ne este să descoperim, să re-descoperim originalul fond afectiv al prozelor sale, delicata sensibilitate contrariată, o pudoare mereu rînită de contactul cu «ei», cu alții, cu lumea brută, impură, cînică”.

Delicat-contrariatul novelist de odinioară găsește în vastul ciclu romanesc, desfășurat de-a lungul ultimului deceniu, mijloace de fortificare lăuntrică, de revitalizare, care nu-i falsifică fondul original, dar îl pun în condiții de protecție, de rezistență considerabil sporită. Scriitorul s-a „împăcat” în așa măsură cu starea de lucruri (cu viața ofensatoare, ultracîntă) încît i-a prins de-a binelea gustul. Există chiar o smerenie, un cult al vieții ca viață în scrierile sale de maturitate. Frustrările și-au descoperit compensații și consolări, pe care prozatorul redevabil de astăzi greu le mai poate nesocoti. Bogăția „flamandă” a pinzelor de viață, însuflețite de un puternic instinct al trăitului și de un mare atașament pentru valorile tangibile, pentru satisfacțiile realului, contrazice originara vocație de „inadaptabil” nervos și prea sensibil. Doar atît că locul simțirii diafan-ultragrate l-a luat o autentică aptitudine de a „suferi”, deloc incompatibilă, cum se vede, cu generoasa vitalitate, cu atitudinea realistă și cu un soi de epicureism, literar și nu numai. Delicatetea, unită cu instinctul vieții, a devenit simț tragic. Sfișierea e prea adîncă și plăcerea de a scrie prea mare pentru a mai accepta formele „senzitive” ale inaderentei la real. Mai ales că acest real, oricît de jignitor pentru naturile delicate, s-a dovedit a fi prielnic unei valorificări excelente în planul literaturii, al frazel, al cărții.

Ultimul ciclu romanesc al lui Sorin Titel se înscrie printre cuceririle de mare preț ale prozei contemporane.

Lucian Raicu

3) Eugen Simion, *Clipa cea repede*, în „România literară”, 44/1979.

Varia

George Almosnino

„Nisipuri mișcătoare”

(Editura Cartea Românească)

● O PRIVIRE intensă sub care fiecare amănunt al existenței devine motiv de cugetare dovedeste, în cel de-al doilea volum al său, George Almosnino. Refuzul excesului, de orice natură ar fi, îl conduce la abandonarea orgoliilor și a exuberanțelor. Astfel, G. Almosnino își desprinde poezia din „prozaismul” vieții zilnice („sporită-i singurătatea noastră de o singurădată vecină / dulcea narcoză a conversației este dăruită omului / fiecare

LOCUL ROMÂNILOR ÎN ISTORIA UNIVERSULUI

PUTINE părți din Europa merită la fel de bine denumirea de „răscruce de civilizații” ca zona carpato-danubiană-pontică. Din punct de vedere geografic ea este deschisă la sud către câteva mări: Neagră, Mediterană și Adriatică, spre nord și est către întinsele cimpuri ale Poloniei și Rusiei, iar spre vest cimpia Panoniei și marile bulevarde fluviale al Dunării au fost din zorile istoriei căi de comunicație ușoare cu Europa Centrală și Occidentală. În epoca neolitică, prin această zonă și-au aflat populațiile microasiatice calea către inima Europei, după cum în primul mileniu al erei noastre tot pe aici au pătruns în inima continentului populațiile migratoare. Teritoriul de antropogeneză, pe care au înflorit fertile culturi neolitice europene între care Cucuteni, Arișed, Tripolie. Înregistrat sub raportul bogățiilor naturale, îmbietoare ca peisaj, populată și productivă, regiunea a fost succesiv rivniță și dominată — pentru răstimpuri și în măsuri diferite — de câteva imperii, de la romani și bizantini până la otomani și habsburgi. Pe acest teritoriu, civilizații de seamă europene au lăsat vestigiile sau cel puțin au stimulat, prin modele, creația locală traco-dacică, apoi românească: civilizațiile greacă și elenistică, romană și bizantină, a evului mediu european latin sau slav, apoi a Occidentului epocii moderne raționalist, tehnice, cu ambiții de „pattern” universal.

Recapitularea acestor coordonate ale vetei de formare, dezvoltare și creație a românilor este justificată de faptul că poporul nostru poate fi înțeles nu numai prin originile sale daco-romane și prin împrejurările politice sau social-economice pe care le-a traversat de peste un mileniu, dar deopotrivă prin antecesorii lui cei mai vechi și prin elementele de civilizație moștenite fie de la aceștia, fie de la popoarele cu care s-au aflat în contact.

Rezumind rezultatele cercetărilor arheologice, etnografice și de istorie a artei de până acum în raportul privind civilizațiile Europei de est și sud-est, acad. Em. Condurachi și dr. Răzvan Theodorescu subliniau virtuțea excepțională a „permanențelor” în formele de creație materială și spirituală practicate pe acest teritoriu în decurs de milenii. Ceramica gris-cenușie neolitică reluată în secolul IV după întreruperea de trei secole prin ceramica roșie specifică epocii imperiale, ceramica populară neagră moștenită din La Tène sau cea smălțuită de origine bizantină confecționate deopotrivă până astăzi, substituirea motivului cavalerului trac sau al lui Orfeu prin iconografia creștină a sfințului Gheorghe călare și a „Bunului Păstor”, vitalitatea tradiției mitologice precreștine, a gramaticii decorative antice în arta folclorică mai nouă, permanența costumului popular de la geto-daci sugerează, împreună cu atâtea alte argumente de ordin antropologic și etnografic, caractere fundamentale de sedentarism și continuitate. Locul românilor în istoria universală trebuie, așadar, studiat în raport cu întreaga evoluție umană anterioară formării pe teritoriul Daciei a poporului român. Protoistoria, istoria veche și evul mediu timpuriu sînt la fel de necesare unei înțelegeri depline a românilor, ca și epocile modernă și contemporană din istoria acestui popor.

„Pecetea Romei” a dat românilor principalele elemente ale identității lor: numele, limba, instituții și credințe de bază, dar ar fi greșit să limităm explicarea acestui popor la aportul latin din rasa și forma lui mentală. Cercetările mai noi au dovedit că romanizarea Daciei nu a fost integrală, nici teritorial, numeroase așezări rămînînd în stăpînire daciilor liberi, și nici în profunzimea universului spiritual al populației subjugate, devreme ce atîtea din credințele și obiceiurile de mai târziu ale poporului român sînt de origine sigură pre- și para-romană. Imperiul a dominat perioade mult mai lungi decît în Dacia părți din Europa, Africa și Asia în care din latinitate n-au rămas decît urme arheologice.

Civilizația romană în spațiul carpato-pontic-danubian nu a produs gînditori ca Lactanțiu, Augustin, Arnobiu sau Ciprian în Africa, nici o școală de drept ca aceea din Beirut, anticul Berytus; dar în Maghreb sau Liban au rămas numai sumptuoase monumente romane, mai numeroase decît în Dacia, în timp ce România de azi după două milenii continuă să fie o parte

a lumii romanice. Apăsarea mai mult sau mai puțin îndelungată, mai mult sau mai puțin profundă a pecetei Romei pe un teritoriu sau o colectivitate umană nu are impact istoric decît în funcție de suportul etnic astfel marcat: dacii au fost un excelent suport pentru această impresiune și tradiționalismul lor a făcut-o indelebilă.

Concentrarea de resurse și forțe romane la începutul secolului al II-lea pe care Traian, „optimus princeps”, a considerat-o necesară pentru supunerea dacilor ne spune îndeajuns despre locul acestei țări în istoria Europei care se confunda aproape, pe atunci, cu Imperiul Romei. Dacii, protectori ai coloniilor grecești din Pontul sting sub dominația regelui unificator Burebista, acum 2 050 de ani; dacii deveniți — după admirabilele descrieri ale lui Herodot — personaje în dramaturgia greacă și latină; dacii, primejdie militară, forță capabilă să înfrîngă trupele Romei, dacii, amenințare permanentă în nord-estul Imperiului, dacii, în sfîrșit, care provoacă decizia ultimă a Romei de a-i supune cu orice preț. Voință realizată în anii 101—106 după sîngeroase războaie în care dacii sînt înfrinți, determinînd însă, prin subjugarea lor, extinderea spre răsărit a hotarelor Romei și, astfel, ale Europei de civilizație unitară. Un atent cercetător al Columnei lui Traian observa acum cîteva decenii că în afară de daci „nici unul din numeroasele popoare absorbite de imperiu nu se poate lăuda că a văzut înălțîndu-i-se un monument mai mare și mai durabil al dragostei sale pentru neatură”. Modul de excepție în care Traian a vrut să marcheze cucerirea Daciei exprimă îndeajuns dorința și mîndria romanilor de a fi supus regatului lui Decebal și, deopotrivă, admirația lor pentru poporul cucerit.

POPORUL și civilizația dacă prezentau caracteristici pe care le vom regăsi mai târziu la români: creații materiale și spirituale specifice, dar în același timp deschidere față de formele de cultură exterioare (grecești și romane), adoptate selectiv, potrivit unor necesități și opțiuni locale; atașament față de tradițiile, formele de viață și aspirațiile proprii; dragoste de libertate care generează preocuparea atentă pentru apărare (organizarea unui stat puternic capabil să controleze așezările grecești din Pontul Euxin și să reziste presiunii romane). Notele de sedentaritate, tradiționalism, continuitate, rezistență față de ingerințele din afară, dar, în același timp, deschidere și receptivitate la mesajele pozitive ale societăților exterioare le-au avut, așadar, și înaintașii imediați ai românilor. Faptul că în epoca migrațiilor spațiul carpato-danubiano-pontic era ocupat de o populație locală cu asemenea tradiții, forme și concepții de viață, **hinterland** al lumii romano-bizantine și sub constanta preocupare a politicii Imperiului de jos în zona frontierei sale nord-dunărene a avut consecințe determinate asupra întregii istorii medievale, a genezei popoarelor și statelor din această parte a lumii. Geografia politică a slavilor de sud și de est, ca și aceea a maghiarilor, a trebuit să țină seama de prezența românească, la fel ca și expansiunea spre est a lumii catolice.

Zona tampon dintre Europa de Răsărit, Europa Centrală și Bizanț, în care se întîlneau — în secolele IV—V — elementele pontice și daco-romane cu cele romano-bizantine, apoi formele de creație și viață specifice sedentarelor mediteraniene cu acele aduse de populațiile migratoare avea, în Europa ce se construia pe ruinele lumii romane, o configurație particulară. Insulă de latinitate înconjurată de populații aloglote, românii au gravitat, de la începuturile organizării lor în formații politice (enezate, voievodate), spre lumea de înaltă civilizație și prestigiu a Bizanțului. În contacte și schimburi variate cu puternice state din imediata vecinătate a bulgarilor, sîrbilor, maghiarilor, românii au rămas fideli tradiției Imperiului, al cărui centru era de mult transferat la Constantinopol, dar valorile bizantine, oricît de autoritare, au fost adoptate creator în organizarea de stat și instituții, în spiritualitate, arhitectură și artele plastice, ele servind, așa cum s-a remarcat, mai degrabă ca stimuli decît ca modele. În construcția perseverentă a structurilor statale, a economiei, dreptului, culturii și vieții re-

ligioase românii se singularizează prin păstrarea dincolo de orice influență model sau presiune exterioară a unei linii evolutive care ascultă întotdeauna mai mult de tradițiile, atitudinile și imperatiile locale decît de agenții alogeni.

În epoca medievală și modernă, românii își afirmă mai ales prin două manifestări fundamentale — politică și spirituală — personalitatea, ocupînd astfel un loc determinant în istoria unei însemnate părți a continentului european. Anatomia internă — pe care țările române au reușit să și-o asigure și să și-o mențină timp de patru secole în raporturile cu Imperiul otoman în exclusivitate între statele Europei de sud-est și centrale, cu excepția cazului, în alt fel semnificativ, al Raguzei — este un fenomen interesant nu numai istoria politică, ci deopotrivă istoria civilizației și a gîndirii. Statutul de autonomie al Moldovei și Țării Românești, începînd din secolul al XV-lea, iar, un veac mai târziu, și al Transilvaniei, nu a fost, cum s-a crezut o vreme numai rezultatul rezistenței armate, așadar o condiție obținută pe cîmpul de luptă (Poarta a menținut acest statut și în perioada în care capacitatea militară a țărilor române scăzuse). Statutul era rivniț de alte popoare dominate de sultan, și în secolele XVII—XVIII el a fost succesiv solicitat de tătarii din Crimeea, cazacii hatmanului Dorosenco și supușii sîrbi ai Imperiului. Cercetări recente au demonstrat că autonomia țărilor române reprezintă o soluție juridică negociată. Acest statut a condiționat evoluția complexă a societății românești potrivit tradițiilor naționale, continuitatea neîntreruptă a vieții și instituțiilor politice, existența la nord de Dunăre a unei zone de refugiu, sprijin și creație liberă pentru cărturarii popoarelor sud-est europene. Grație acestui statut, s-a putut desfășura timp de cinci secole opera românească de ajutorare a așezămintelor spirituale din Balcani și Orientul Apropiat, iar pe teritoriul românesc s-au putut pregăti insurgenții greci, bulgari, sîrbi în vederea eliberării patriilor lor, s-au putut transfera arme revoluționare poloneze, s-au format oameni politici, cărturari și luptători ai tuturor națiunilor balcanice, au fost publicate cărți și ziare care au contribuit fundamental la trezirea conștiinței naționale și realizarea idealurilor de independență și propășire ale acestor națiuni. Statutul de autonomie a avut pînă în epoca modernă aceste salutare efecte pentru întreaga Europă de sud-est. În secolele XVIII și XIX el a fundamentat lupta diplomatică tenace a românilor pentru recunoașterea pe plan internațional al dreptului lor la unitate de stat, independență și suveranitate, a apărut țările române de tentativele anexioniste ale Imperiilor habsburgic și țarist, a condiționat formarea statului național unitar român. Statutul de autonomie al românilor a dovedit în istoria generală a gîndirii și practicii politice europene că și în condițiile aspre ale confruntării dintre civilizația creștină și continentul și Islamul în plină expansiune, reprezentat de Imperiul otoman, în raporturile dintre state mici și forța militară considerabilă a Porții a fost posibilă și altă soluție de conviețuire decît aceea a ocupației armate, a anexionilor teritoriale și convertirilor forțate. Experiența românească a relațiilor cu Poarta rămîne un interesant preluu la o operă de reglementare a raporturilor internaționale pe care o vor împlini abia eforturile secolelor XIX și XX.

Aceste atitudini în gîndirea politică și în creația culturală, care au permis cercetătorilor mai noi să vorbească despre o **forma mentis** românească, le regăsim în numeroase alte momente și fenomene din istoria acestui popor cu relevanță de istorie universală: rolul țărilor române în luptele pentru stăvilirea expansiunii otomane către Europa occidentală și de est și în conservarea instituțiilor și formelor de civilizație ale popoarelor subjugate din Balcani și Orientul Apropiat; receptarea ideilor, motivelor și formelor de cultură occidentală și, în general, procesul de modernizare a gîndirii și instituțiilor în răsăritul continentului nostru; capitolul specific românesc al fenomenului de „trezire a naționalităților” și de formare a statelor naționale moderne europene; participarea românească la viața politică internațională și contribuțiile ei la cultura mondială în era contemporană.

DACĂ în perioada imediat următoare formării poporului român despre existența și identitatea sa știut mai ales vecinii lui, europenii la curent cu realitățile oricînd — militare, negustorii, misionarii — al XIV-lea secol imaginea acestui popor pătrunde în conștiința mai largă a oamenilor de cultură de pe continent prin literatură anume, geografică, istorio-umanistă. Este vremea „redescoperirii” ei: în văile Carpaților și ale Dunării de jos curiozității erudiților li se oferă prin măturările călătorilor de cele variate condiții, nu ruinele vechii colonii romane a lui Traian, ci însăși continuarea ei prin descendenții a căror limbă muștră **retinetur latina vocabula**, cum știa Poza Bracciolini, „limbă română, deși în parte modificată”, cum o descria E. Silvio Piccolomini în **Cosmographia** (1501) în care, cu admirabilă pătrundere a cărturarului sesizase totul despre români de la originile lor daco-romane pînă la neîntrerupta dăinuire a românilor în Dacia, unitatea de neam a locuitorilor pămîntului românesc, deși divers organizați și supuși politic, fidelitatea față de formele de viață ale înaintașilor **Latina Dacia quam nunc Valachiam appellat**, formula lui Raffaello Volterrano (1575) rezuma integrarea românilor cu adăugarea lor identitate în conștiința cultivată europeană. Refacerea fragmentelor prin unirea românilor de pretutindeni într-un singur stat nu a fost numai ideal secular al românilor, foarte târziu înțeles, ci și tentația a numeroși suverani diplomați și strategii europeni. Chezi reușitei acestor încercări nu o făgăduie numai unitatea funciară a Transilvaniei Moldovei și Țării Românești, unite de neam, limbă, obiceiuri, credințe, forme de viață, cadru geografic, dar și conștientizarea de alt ordin. Vorbînd la Moscova, în 1459, diplomaților italieni, desigur oportunitatea unei cruciade antiotomane prințelepe Sigismundo Malatesta arăta prin sentimente și atitudine politică mîinii sînt cei mai siguri aliați ai creștinătății apusene. Ei sînt „cei mai puternici și mai combativi dintre națiunile transdanubiene”, scria, pe aceeași vreme Piccolomini. Matteo da Murano semnificativ în 1501 poziția strategică excelentă a țărilor române, de unde cu cea mai mare eficiență „s-ar putea strînge coastele peridului han”; iar lippo Pigafetta completa această varianta argumentare cu observația că „cele două provincii ale Transilvaniei, Țării Românești și Moldovei sînt trei mari, abundenți și perpetue furnizoare” de alimente și produse (1593).

Această angajare a principatelor ducene în campaniile de apărare continentală a cunoscut, rînd pe rînd, forme variate, de la alianțele negociate ale Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihail Viteazul și Dimitrie Cantemir, pînă la ocupații militare brutale sau încercări anexe ca acelea făcute în repetate rînduri de marile puteri în secolele X și XIX.

Capacitatea statelor medievale românești de a juca un rol regional încă de constituirea lor se manifestă nu numai în plan politic, militar și economic, dar și în domeniul creației culturale care oferă indicii la fel de concludenți pentru gîndirea de dezvoltare al unei societăți și unui popor. În cunoscuta sa teorie a **permanențelor bizantine**, care definea o postumă a Imperiului de jos, capătă chiar după decăderea și dispariția lui marcheze cîteva secole încă civilizată societăților din Mediterana Orientală pînă la cucerirea, instituții, literatură și arte, Niccolò Iorga numise activitatea culturală românească, alături de aceea a grecității, turco-crației și a țărilor bulgare, sîrbi și ruse drept un **„Bizanț după Bizanț”**.

Nu se poate contesta sentimentul de solidaritate al acestei opere politice și culturale, pentru că ea este în perfect acord cu atitudinea general românească pe toate paturile sociale de la guvernanții aristocrați pînă la țărănime și țirgoveți avut-o față de refugiații străini, ve individual sau în grupuri numeroase această țară de tradițională ospitalitate Comunitățile armeană, grecească, evlăscă, bulgară, albaneză, prin cărturarii acestor națiuni care au aflat azil și condiții favorabile unei multilaterale activități creatoare pe pămînt românesc, mîturisese deopotrivă despre rolul genei balcanice îndeplinit de români în epoca medievală și modernă, și nu există is

ALĂ

LIANA ȘARU și GHEORGHE ȘARU : Pagini de istorie (Din expoziția Comeri de artă românească deschisă la Muzeul de artă)

e națională a popoarelor din această parte a lumii care să nu facă repetate feriri la evenimente politice și fapte culturale în care trecutul lor s-a împlețit cu acela a țării române. Să întinim, din această categorie de fapte, majoritatea cărților de ritual folosite de popoarele sud-slave în secolele XVI—XVIII au fost scoase de tiparnițe românești, că multe din cărțile grecești din secolele XVII—XIX au apărut la Tirgoște, Snagov, București, Iași (unde în 1800 Gheorghe Duca — voievodul Moldovei — a înființat prima imprimerie grească pe pământ românesc la Mănăstirea Sfântăia), că prima carte bulgară modernă este **Kiriadromionul** tradus de Sofronie Vracanski și imprimat la Vilcea în 1806, că ziarele politice bulgare „Budusnik” și „Svoboda” și nume- ase cărți în limba albaneză au apărut în Iași la București. Prima tiparniță abia solicitată de comunitățile creștine abofone din Orientul Apropiat și prima tiparniță georgiană au fost înființate prima la Snagov (1700), iar a doua la Iași (1709) cu sprijin românesc. Cîteva cărți „karamanli” (în limba turcă dar cu caractere grecești) au fost publicate în anul XVIII la București. Cărturari locali de seamă — Matei al Mirelor, Ioan Imnen, Sevastos Kimenites, Constantin Ponte, Rigas Velesinis — au creat pe pământ românesc, ca și scriitorii și luptătorii bulgari — Hristo Botev, Liuben Kavelov, Hagi Dimiter ș.a. Societatea literară bulgară, transformată apoi în Academia bulgară de științe a fost întemeiată în 1862 la Brăila, iar în academiile locale cu limbă de predare greacă de București și Iași s-au format cîteva generații de cărturari din toate zonele ropei de sud-est. Insurgenții bulgari în 1886 și 1876 și-au format detașamente și pregătirea militară în Țara Românească, iar primul episod al luptei de liberare a Greciei, declanșat de Philiki Eria în 1821, a avut loc în Moldova și în România. De la București au plecat în 1821 luptătorii politici albanezi în frunte cu Ismail Kemal pentru a crea, prin promăgia de la Vlora, statul albanez modern.

Corăspunzînd unei politici cu obiective teral balcanice, asemenea fapte de creație, patronat sau cooperare politică culturală românească îngăduie stabilirea coordonatelor unei opere de istorie și depășește dimensiunile naționale ale cutului nostru. Dar cultura românească a fost deopotrivă, în secolele XVI—X, o punte de legătură între mișcările culturale din Europa occidentală și centra- și societățile Levantului sau chiar ale Orientului Apropiat. Umanismul, filosofia dinilor, doctrinele revoluționare și liare ale secolelor XVIII—XIX care au mentat „intelighența” balcanică erau, în nă parte, receptate prin țările române, de noile idei erau preluate selectiv, ritate, integrate cugetării și creației rituale locale, cu preocuparea din totuana a românilor de a subsuma orice ment străin de cultură și civilizație rtului de propășire sau de împlinire a alurilor naționale. Așadar, în apelul scrierile antichității clasice, favorizat umanism, românii nu au aflat prilej delectare pe marginea filosofiei, poezii sau retoricii eline și latine, ci izvoade istorice și geografice pentru cunoaștea trecutului lor, conceptului de civiție, sau ideea înnoierii prin cultură a importanței limbii naționale vernacule în creația spirituală. Printr-o operă a lui Dimitrie Cantemir din 1698 (**Divanul a gîlceava înțeleptului cu lumea**, publicată la Iași în limbile română și greacă, dusă în arabă șapte ani mai târziu și pîndită în Grecia, la Muntele Athos în ia și Liban, concepții etice umaniste emeiate pe citate din francezul Pierre rsuire din Erasm și Crellius sau prin rase largi din Andrea Wisnowatius rundeau din Țara Românească în curile cărturarilor greci și arabi din rocrație.

EPOCA „trezirii naționalităților” a oferit poporului român prilejul afirmării pe plan european prin acțiuni de semnificație istorică și itică generală. Încă din secolul al VII-lea țările române ocupau un loc itral în „Chestiunea orientală”, ceea ce obișnuit cancelariile diplomatice euro- ne cu problematica și cererile unei nani care-și revendica drepturile la uni- e și independență de stat împotriva

unei duble dominații străine — otomană și habsburgică. În opinia publică euro- peană, românii erau acreditați prin informații mereu mai abundente privind identitatea lor națională latină, specifici- tatea limbii și a culturii, statutul politic de autonomie. Programul lor politic de formare a unui stat național unitar era, așadar, favorizat de condiții obiective. Cu toate acestea, realizarea aspirațiilor românești a avut să se confrunte, mai bine de un secol, cu ostilitatea și incomprehen- siunea mai întâi a „Sfintei Aliațe”, apoi a citorva mari puteri europene preocupa- te de menținerea unui **statu quo** anaero- nic. Aceste împrejurări i-au obligat pe români la adoptarea unei strategii îndrăz- nețe și nuanțate în lupta pentru împlini- rea aspirațiilor lor fundamentale, o stra- tegie în care folosirea circumstanțelor internaționale a fost asociată unor ac- țuni politice hotărâte, pe fondul unei profunde conștiințe a drepturilor istorice, cu invocarea eficienței a principiilor dreptului gîntilor și folosirea puternicului curent filoromân existent numai în rîndurile „intelighenței” liberale, dar și al opiniei publice europene în general.

După cum se știe, unirea principatelor dunărene din 1859 a avut mai întâi caracte- rul unei uniuni personale, realizată prin- trat-o interpretare abilă a prevederilor Tratatului de pace de la Paris din 1856, care stipulau că Moldova și Muntenia își puteau alege suverani pămînteni fără să menționeze că nu putea fi vorba de ace- lași principe. Atît actele de guvernămînt ale lui Alexandru Ioan Cuza, cit și iniția- tivele sale pe plan internațional, au exprimat, pe de o parte, voința de consoli- dare a Unirii și a noului stat român în- ființat prin ea, pe de altă parte aspira- ția de modernizare a acestui stat prin măsuri hotărâte, folosind tactica „faptelor împlinite” pe care puterile garante le-au omologat, nu fără opoziții și întîzieri.

Pregătirea cuceririi independenței pro- clamată în 1877 și recunoscută în anul următor, în 1878, prin Congresul de la Berlin, a fost făcută potrivit aceluiași model de luptă politică și diplomatică al cărei sens a fost ratificat prin jertfele ostașilor români în războiul împotriva Imperiului otoman.

Desăvîrșirea unității naționale în 1918 prin reintegrarea provinciilor românești aflate încă sub dominație străină urma același program național înfăptuit cu tenacitate. Statul român modern unitar era nu numai rezultatul acțiunilor poli- tice și militare întreprinse de poporul

român liber, dar, deopotrivă, al voinței liber exprimate de românii din Transil- vania, Crișana, Banat și celelalte pro- vincii românești de sub dominație stră- înă.

Analiza atentă a tuturor fazelor par- curse de poporul român pentru intrarea sa în concertul modern al națiunilor europene cu un stat unitar și independ- dent relevă semnificațiile de istorie uni- versală ale acestei împliniri. Ea a fost realizată, în mod esențial, prin afirmarea voinței de libertate și unitate a națiunii române însăși, cu puțin concurs exterior și cu multe ostilități.

Capacitatea românilor de a-și unifica țara, de a-i asigura un statut de indepen- dență și suveranitate în concertul euro- pean, de a moderniza o societate grevată de sechelele citorva secole de dominație străină, de o economie înapoiată și de profunde închități sociale trebuie măsu- rată după dificultățile majore pe care, între 1859 și 1945 (sfîrșitul celui de-al doilea război mondial) le-au avut de în- fruntat. Pe plan extern, lupta diploma- tică pentru recunoașterea Unirii din 1859 de către „Puterile garante”, condiția ana- cronică și umilitoare a suzeranității oto- mane, înlăturată prin participarea la războiul din 1877—1878, împrejurarea că jumătate din teritoriul național a rămas pînă în 1918 sub dominație străină. În in- tervalul sus menționat, România a fost angajată în patru războaie, cu grele sa- crificii umane și daune economice. Pe plan intern, prefacerile necesare au fost întîrziate de opoziția marilor proprietari funciari și a marii burghezii. Partea ma- joritară a populației formată din țărani și muncitorii a rămas în continuare lipsi- tă de drepturi politice și de mijloace eco- nomice. Viața politică internă a fost mar- cată de răscoalele țărănești (1898 și 1907), greve ale muncitorilor și lungi perioade de instabilitate a guvernării.

Așa cum văzuse Bălcescu în 1848, pro- blemele interne ale României aveau să fie rezolvate doar printr-o revoluție so- cială. Ea va avea loc abia cu un secol mai târziu, în anii 1944—1948, perioadă în care a fost înfăptuită reforma agrară prin exproprierea latifundiilor, au fost naționalizate întreprinderile industriale, miniere, bancare, de asigurări și trans- porturi, a fost abolită monarhia și instau- rată republica, a fost adoptată o nouă constituție care consacra profundele pre- faceri politice, sociale și economice din România nouă.

Acum trei decenii, cînd România pășise într-o nouă etapă a evoluției sale, ca

republică, și într-un sistem socio-econo- mic socialist, prezența ei europeană și universală era categoric legitimată prin artiști ca George Enescu, Constantin Brăncuși și Dinu Lipatti, prin inventa- tori ca Traian Vuia, care făcuse pentru prima oară să zboare un avion cu mijloa- ce proprii de bord la Paris, în 1906, ca Gogu Constantinescu și Henri Coandă, prin opera lui Nicolae Iorga, istoric euro- pean în aceeași măsură ca istoric al na- țiunii sale; prin diplomați angajați în opera de organizare a unei noi ordini europene și mondiale.

România era unul dintre cei mai activi membri ai comunității internaționale, un colaborator convins la opera Ligii Na- țiunilor, un factor nelipsit din orice ac- țiune avînd ca obiectiv pacea, dezarma- rea, prevenirea agresiunii, promovarea dreptului în relațiile dintre state, intensi- ficarea cooperării pe plan regional, euro- pean sau mondial. Numele celui mai cu- noscut reprezentant din acea perioadă al politicii externe românești, Nicolae Titu- lescu, de două ori președinte al Ligii Na- țiunilor, exprimă el singur atitudinea și programul prin care România înțelege să participe la o mai bună organi- zare a raporturilor între popoare, atitu- dine și program explicate, în bună mă- sură, prin însuși trecutul de lupte al ro- mânilor în care apelul la drept, la diplo- mație, la negocieri și cooperare a jucat un rol la fel de însemnat ca și apărarea armată.

Atitudine și program confirmate în linie de continuitate, de consecvență, de România zilelor noastre: o țară care pledează pe plan internațional pentru suveranitate, independență, neamestec în afacerile interne, așadar respect pentru modul de a fi și de a viețui al fiecărui popor, pentru cooperare, cunoaștere și prețuire reciprocă, pentru prietenie.

Intemeiată pe respectul drepturilor tuturor națiunilor, formula de cooperare internațională propusă de România și pentru care militează nu poate fi și nu este, în fapt, ignorată de nici un stat implicat în marea operă de instaurare a unei noi ordini pe plan politic și econo- mic. Afirmarea acestei politici, dezvoltată în toate sectoarele, juridic, economic și cultural, confirmă României, în pragul anului 2000, meritul său dintotdeauna, de a fi sprijinit, cu sacrificii și cu convin- gere, valorile înalte ale civilizației uni- versale în care a fost, mereu, prezentă.

Virgil Cîndea

CEA DE A ȘAPTEA VALE

● DE LA O VREME incoace drumețiile mele se petrec prin văile țării; uneori urc spre izvoare, asemeni apelor care se doresc mai limpezi, așa cum țâșnesc din matra lor de piatră, altele le urmăresc de la naștere, rostogolindu-se de-a berbecul, apoi tirindu-se în mîini, mai tîrziu croindu-și trup și drum, din ce în ce mai pronunțat, mai sigur. Văile devin riuri. În acest itinerar interlocutorul meu a fost și rămîne valea cu imorejmuirile ei și trăiesc un sentiment plener, mă contopesc cu virful unghiului de jos în care catetele sînt munții Mioriței iar cerul înțotenuza boltită de îndrăzneala gîndului. Oamenii văilor își poartă sufletul pe gură, expresia lor rămîne veridică precum o oglindă.

Ultimele zile am însoțit apele Trotușului, cea de-a șaptea vale de la Făgetel la Ghimes Palanca, de-acolo mai jos unde s-au înălțat coloanele primei rafinării din anii noștri (1949) la Dărmănești, și încă o aruncătură de săgeată în jos, la Tg. Ocna, unde dealurile de sare se supun havelor ori se preschimbă prin sondele-injecție în saramură și toate civilizațiile geologice iau în acest chip botezul conductelor pe cursul văii în jos spre Onești. Mă abat din drum, pentru o zi, spre Comănești manganului, locul în care la începutul deceniului al șaselea oamenii se bucurau de prima victorie — instalarea grupului de 25 MW — prima termocentrală lângă apele Trotușului. De aici manganul pleacă în aceeași direcție cu mine și apele, la punctul de întîlnire dintre Tazlău, Cașin, Oituz și Trotus, punct de condensare al energiei — Onești — locul de maturizare a văilor.

Din munte au coborît puterea lemnului, a clorofiei, din munte au coborît aici sare și piatră, apă și cîntec și o idee nouă, o putere zămislitoare le-a refăcut, la confluența văilor, gigantică alcătuire verticală, pe locurile unde ciobanii dobind pe lingă comarnice pășteau pînă o dinioară turmele, ori rugindu-se cu sfială în biserică lui Ștefan cel Mare, zidită pe steiul legendarului stejar de la Borzești. Cu mai puțin de două decenii în urmă, în 14 decembrie 1952, Oneștiul nu însemna mai mult decît în 14 decembrie 1458. Acel act de danie pomenește doar numele satului la acea dată, botezat după o oarecare Oana. Dar în '52 era la fel, un punct greu identificabil pe hartă, cu 3000 de locuitori și o școală primară înființată abia după reforma lui Cuza, în 1866.

Cum să intru în biografia urbei născută asemeni păsării din propria-i cenușă, în viața acestor magistrale fără arhivă? Toate reperatele mă strigă în străzile exploziilor de lumină, în săliile celor două cinematografe, în atelierile de creație ale Casei de cultură, între personajele mute ale muzeului, în fața actorilor ce reinvie în scenă veacurile de glorie, în supermarket, cafele, restaurante.

Posibilitatea opțiunii este și prima carte de vizită ce mi se revelează a municipiului Gh. Gheorghiu Dej, a municipiului fără periferie, zidit în mai puțin de două decenii pe culmile dealului. Și cei ce la început erau doar oamenii șantierului, coboriți aici odată cu văile și munții din preajmă și de pretutindeni — acele staturile în mișcare cu gesturi dure și aspre atunci optînd doar pentru cărămidă, betoane, țevi și volan — s-au împămîntenit aici mindri de opera lor, și-au schimbat profesiile în chimiști, operatori, mecanici, electricieni, și astăzi sînt prezenți cu siguranță în tot ce fac și visează în viața citadină de pe malul riului încît îmi dau senzația că sînt de-al pămîntului, din generație în generație. Doar tinerețea străzii pledează contrariul (a doua zi am descoperit media vîrstei — 30 de ani), acel foșnet gălăgios însoțit de ghitarele din scuaruri.

M-am retras, cu oboseala zilei în mine, spre impunătorul hotel cu muchii de marmoră. În filele notesului meu am notat doar atât: „prima seară în care, ciudat, n-am văzut nici un bătrîn”. Dar nu pot să dorm; cînd oboseala se rînduiește în om, somnul se îndepărtează. Citesc un reportaj într-un ziar cu speranța, nemărturisită, a somnului, dar dimpotrivă, fiindcă subiectul îl constituia tocmai orașul în care eram la ceasul lecturii. Două comparații mi-au stîrnit atenția: aproape 12000 de elevi la cele trei licee și școlile generale și 553 de profesori. În 1938 cadrele didactice erau mai puține decît degetele de la mîini iar elevii nu depășeau cifra de o sută, majoritatea locuitorilor din satele copilăriei lui Ștefan cel Mare — Borzești și Onești — fiind analfabeți.

Fișă care se reține

„Cînd firea izvoadește frumosul măiestrit
E osîndit izvorul să piară-n ce-a rodit”
(Valeriu Anania)

● „NUMELE fișei de care vă vorbesc este Mircea Axinte. Eu eram proaspăt sosit aici. Îl cunoscusem bine; nu era numai inginer excepțional, era unul din cei mai aleși oameni pe care i-am întîlnit. Era un meșter Manole la proporțiile vremii noastre. Vorbesc continuu la trecut deși el este prezent, deși cea ultimă zi cînd l-am văzut rămîne în sufletul meu ziua cea mai grea, el rămîne totuși prezent. Era cel mai iubit om al șantierelor, era un poet care-și dura metafora în oțel și beton și în fiecare linie, în fiecare punct își așeza entuziasmul lui. Deveni-se, fără să vrea, pentru mîile de șantieristi un simbol al priceperii și al bună-tății deopotrivă”.

Numele fișei de care vă vorbesc este Mircea Axinte. Un microfon anunța: „Cel mai tragic accident în viața șantierelor noastre s-a petrecut azi noapte, la Cumpăna Argeșului. În urma lui, trupul neînsuflețit al inginerului Mircea Axinte a revenit pe șantierul de la Onești. Pe toate șantierurile unde a lucrat, oamenii în durerea lor îl înalță omagii”. Toți eram tineri, dar în acel moment cu toții îmbătrînisem. Nu putem crede că un om asemenea lui printr-o mică neglijență, ori mai degrabă, hazard, poate pleca dintre noi. A fost cea mai istovitoare zi din viața mea, o fișă de-necercare, o fișă care nu se uită. Oare tot ce se înalță întru măreție obligă, ca și în legendă, la sacrificiu? „E osîndit izvorul să piară-n ce-a rodit”? Încă nu am găsit răspuns. Omul care îmi vorbește are o biografie comună cu majoritatea locuitorilor de pe Valea Trotușului. Este unul dintre cei statorniciți definitivi aici, familiaritatea cu locurile înscrîndu-se cu prima zi de inginerie, cu primul „examen serios” al șantierului. Și acest personaj, cu o biografie foarte comună în acest loc, încă foarte tînăr, deși după douăzeci de ani de căutări, este inginerul Virgil Tămășescu, este cel ce-mi comunică prin cifre voința platformei industriale. O nouă fișă care se reține? Și în această fișă colectivă sînt esențializate mii de fișe anonime, de gînduri, mii de oameni care așează viața din viața lor în ceea ce înfăptuiesc, valori ce se scriu cu zece cifre.

Cit trei Bicazuri și...

● PE MARILE șantiere, și Onești era unul dintre acestea, prin dimensiuni apropiat celui gălățean, lucrările pleacă de la litera a, baracamentele din stufi,

Noul centru al municipiului Gh. Gheorghiu-Dej

de la instalațiile auxiliare, necesare vieții de șantier (lumină, apă potabilă), apoi urmează asaltul pentru construcția-cheie, termocentrala, într-o platformă industrială cum e cea extinsă între Onești și Borzești (folosim ambele denumiri doar prin tradiție, în realitate ele sînt un singur loc — municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej), lungă de peste 10 kilometri și cu o lățime de la 2 la 5 kilometri.

Dar ce este o termocentrală? „Centrală (electrică) care folosește energia termică a cărbunilor, a păcurii sau a altor carburanți și combustibili” precizează Dicționarul limbii române. Definiția nu-mi spune aproape nimic. Maistrul Ioachim Birsan îmi spuse doar atât — „un fel de cazan de țuică, numai că aburul și apa caldă nu au aceeași țarie”, și încercam să-mi imaginez deja: o suită de cazane imense sub care păcura devine incendiu, apa și aburul fierbinți, la presiuni teribile lunecînd printr-o interminabilă lume de țevi, subterane și aeriene, incolăcite, drepte, frînte; țevăria care leagă cele trei uzine: chimică, de petrol, de cauciuc, încît ar putea înconjura țara pe la margini de citeva sute de ori. În fața unei termocentrale ceea ce te surprinde este poziția statică a agregatelor, o rară artă de a-și ascunde forțele, — te lasă să le bănuie doar prin înălțimea zonelor de metal care le învâluie, prin înțelesele răcitoare în formă de țilidru, fiecare din cele opt avînd un volum de 12000 metri cubi pe oră.

Și totul începuse la 9 septembrie 1952, ora 2, în halta Borzești, în apropierea stejarului învîluit de legenda eroică a lui Ștefan Voievod. În acea noapte un grup de tineri specialiști s-au oprit acolo, în acea noapte, ei erau mesajul înspre viitorime — astăzi concludentă prezență —, ei purtau, incifrate în colile de calc, proiectele mărețe ale omului, proiectele noastre care însumeau ceea ce avem mai frumos și mai bun în noi, ele însumau flacăra iscată din cuvîntul comuniștilor și, după o zi numai, se desfășurau pe băncile oblice ale elevilor abia obișnușiți cu alfabetul, devenite, la acel ceas, distînse birouri tehnice.

Nu după mult timp venise aici inginerul Vasile Crișmaru și „omul automatizării”, Aurel Mateescu și meșterul Ioan Oprea. Au venit în dialog cu temelile și s-au statornicit odată cu ele. La început semnul friicii se făcuse prezent și frica se izbise în ei; era montarea primului grup de 25 MW. Și tot într-o noapte, de toamnă, similară nopții din 2 septembrie, s-au simțit victorioși. Apoi, asemeni elevului care rezolvă un calet de probleme cu ușurință, după metoda primei pagini, și ei au rezolvat așezarea pe tuburi de beton și fier a încă două grupuri. «Numai că nu s-a sfîrșit aici, precizează omul prezent în dialog. A doua etapă, grupurile de 50 MW/h erau un nou examen, o nouă confruntare. Am depășit-o și pe asta și, pe temelii care coboară zece de metri în pămînt, am așezat turbinele de 100 MW. Ce-aș putea zice acum...? ! Eu însumi pun punct întrebării ca să nu fim acuzați de lipsă de modestie, deși pentru noi sînt lucruri absolut normale. Cu 10 ani în urmă am racordat un nou grup de 210 MW, cu 10 zile înainte de termen. Ce reprezintă 10 zile? Numai 48 de milioane kilowați peste plan, suficient pentru iluminarea unui oraș ca Ploiești, timp de o sută de zile. Energia ce pleacă de aici, prin nervurile naționale de înaltă tensiune, se ridică la milioane de kilowați pe oră, trei Bicazuri și ceva... După Îșlănița și Luduș urmează Oneștiul de odinioară, punctul în care vă găsiți acum, această cabină de comandă electronică — ai noștri îi spun „creierul central”. Toate angajamentele noastre se realizează în primele șapte luni. Acum, fiindcă ziua însemnăm energia și lumina nopții, noaptea puterea lui miine, știm că trebuie să sporim cotele și ne respectăm această dorință».

Încerc să derulez, bîncîntes imaginari, filmul zilnic al celor spuse de inginerul Vasile Crișmaru. Încerc să-mi explic conturul acestei geometrii metalice ce încorporează între muchiile ei o putere instalată de peste 700000 kilowați oră. Ce reprezintă aceasta? Bicazul și iar Bicazul plus cele douăsprezece fiice de pe valea Bistriței. În alte cuvinte, semnifică eroismul acelor mii de constructori care își scriau portretul în exploziile munților, în milioanele de metri cubi de beton așezat ca un pod triunghiular care să lege munții și în amonte să se nască o mare. Dar în această geometrie, rînduită pe o suprafață de numai șaptezeci kilometri pătrați, trei mări ca aceea de la poalele Ceahlăului și-au adunat ascunsele puteri pentru vremea noastră decantată nu numai aici, pe Valea Trotușului, ci pretutindeni, pe Argeș și Lotru, la Paroseni ori Sadu, la Porțile de Fier ori pe Crișul Repede, la Galați ori în cel mai ascuns sat unde degetele omului au învățat jocul butoanelor electrice.

Vocale din adinc

● CU NUMAI doi ani în urmă eram martorul unei erupții. Țițeiul țîșnea din pompele subterane cu o sălbatecă forță prin pînjeniișul de schele, zeci de metri în sus. Parcă se rupseseră verigile pămîntului și valurile de culoarea vinătăilor nevindecate regizau un blestemat dialog între umbre și lumini de conuri. Se amesteca țîțeiul cu apa și argila și în loc să se împovăreze devenea mai agresiv. Petroliștii se împerecheau cu răbufnirile adîncului, le luaseră culoarea pînă și între pleoapele ochilor, printre virtejuri, scări și mașini. Se înfăptuia un dialog nevăzător în care oamenii, adesea nevăzuți, erau decizi să liniștească țîțetele vocale, cea revoltă subterană și să o constrîngă în cisterne și conducte. Vîntul primei mîse atunci un agresiv miros de petrol răspîndit pe Văile Olteniei.

Mi-am reamîntit acest tablou în clipa cînd intram pe porțile Uzinei de petrol; din pricina aceluiași vînt, probabil. Ulterior am aflat că în acest cîmp de coloane cilindrice în culoarea aluminiului, rînduite ca niște degete ale pămîntului pe o arie de peste 250 hectare, jumătate din cantitatea de țîței este expedită prin trenuri de cisterne de pe dealurile Jiului. Vocalele subterane oltenesti se întîlnesc, în acel du-te-vino de conducte, subpămîntine și aeriene, în cuptoare și filtre, cu mesajele sondorilor de la Moinești, Slănic-Moldova ori Tîrgu-Ocna. Pătrund aici zilnic 4500 tone și-și înzecesc valoarea prin „adîncimea prelucrării”, prin rezultatul acestui proces; benzine cu indice octanic ridicat, combustibil pentru motoare Diesel și motorină, butan, butilenă, cocs, propan, hidrocarburi aromatice, benzen, metaxilen, gaze pentru chimizare; și multe din aceste elemente devin materia primă în cele două surori vecine: Uzina de cauciuc și Uzina chimică. Întru printr-o pădure metalică, gigante coloane de fracționare. Urc pe scări circulare, pe scări zig-zăguite în jurul acestor imense sculpturi: imense bazine în care gem zeci și zeci de mii tone de țîței și benzină. O arhitectură aprinsă, metalică, o arhitectură de curbe mă învâluie. Vreau să înțeleg rostul acestei imense geometrii. De aceea încerc, cu ajutorul inginerului Traian Costin, un om înclinînd spre vîrsta de sus, de loc de pe apa Vișeuului, să urmăresc drumul țîțeiului odată ajuns, din conductă ori din cisterne, în imensele rezervoare. Procesul tehnologic coincide de altfel cu drumul lui Vasile Mocanu, numai că primul își urmează același ritual, al doilea, vrăciul care îl cenzurează pe primul, a devenit, pe parcurs, o antologie vie, în fiecare fază prezentă. Cum este posibilă o asemenea performanță? Prin calificarea continuă împreună cu colegii săi. Cu douăzeci de ani în urmă se găseau pe post de operatori în stația de de-

Dramaturgia istorică a lui Marin Sorescu

Spectacole reșitene

● APROPIAT de Dan Micu prin imagistica abundentă a gramaticii scenice, prin delicatețe poetică și apetit pentru simbol, dar și de Iulian Vișa, prin intuiția tensiunii, a gagului, alcătuiind distribuții exacte, Mihai Manolescu este un tânăr regizor care poate deveni o certitudine, după ce, la absolvire, era o importantă promisiune (cu **Acești ingeri trîși** de D.R. Popescu, la Studioul IATC). Ii lipsește încă siguranța, consecvența teatrală în expedițiile lungi și dificile care sînt piesele în mai multe acte (o dovadă este și inegalitatea montării shakespeariene cu **A douăsprezece nopți**). În schimb, edifică cu minuție și orgoliu de bijutier — regie, scenografie, muzică — un text scurt, dar cu destule capcane, bufonada **Acești sărmani elefanți** de Elio Vittorini.

Casa dureros de săracă a unei familii italiene contemporane, drămuind la sînge sfertul de piine și zeama lungă de cicoare, mimind grotesc mese imbelșugate, a cunoscut și zile mai bune, pe vremea cînd stăpînul familiei, un Buendia muntos, muncea și ciștiga pentru toți. Dar, odată forțele-i stîse, nimeni nu-l mai poate înlocui, iar el, marele patriarh, matusalemul, devine o povară. Va pleca, spre un necunoscut „cimitir de elefanți”, după ce un alter ego, un străin vagabond, căutînd un cuib al sfîrșitului, îl va obliga să se privească într-o cutremurătoare, tulburătoare oglindă.

Primul tablou — cel al prezentării familiei — Manolescu îl construiește realist, după modelul periferiei patetice, dezlanțuite, din filmele neorealiste; acorduri dintr-o pantomimă tristă dau veseliei zgomoase ori certurilor corturărești un aer fectiv: în mijlocul acestei lumi atît de concrete introduce, însă, un simbol: un bătrîn „elefant”, înalt cît stîncile, cu chipul acoperit de lichenii cenușii ai veșniciei, uriaș și inaccesibil (sub mască, excelent, într-un anevoios rol mut — Cristian Drăgulănescu). Prezența masivă, tăcută, a acestei făpturi aproape supranaturale, satură atmosfera de neliniște.

Venirea străinului (Andrei Peniuc), o nălucă fragilă căutînd prietenii printre care să moară, iluminează scenă, născînd a aură poetică. Povestirile despre elefanți și singurătate, fericirea abundenței de o clipă (despre care nu mai știm dacă nu e, și ea, pantomimă), dispariția, în sfîrșit, a acestui necunoscut vagabond, se petrec într-o lumină stranie; fiecare personaj își rostește replica într-o intonație recitativă, ca într-un solilocviu de pe urmă, fără să se deformeze însă curgerea narativă, accentuînd acest sunet ciudat, de dincolo de lume Plecare și a bătrînului, apoi, spre neunde, apare foarte firească.

Adriana Trandafir, George Drăgulănescu, Constanța Stoia, Valentin Ivanciuc sînt actorii care au tradus cu har un mesaj subtil, al unui regizor stăpîn pe nuanțele unui ritm spectacular neobișnuit.

Concepută ca o comedie totală, și veselă satiră, visată izvor de hohot neîntrerupt, **A douăsprezece nopți** este, la Reșița, mai puțin decît intențiile direcției de scenă, dar îndeajuns de mult ca să rămînă, ici și colo, convingătoare.

Se începe prin parodierea curții duceului: Orsino (Cristian Drăgulănescu) intră în scenă transportat pe o targa florală, înconjurat de gemete luminoase, lamentîndu-se tărăgănat și subțire. Totul e alb, decorul e suav și imaculat (Emilia Jivanov), acoperit de petale creponat multicolore și solzi decorativi, o lume vegetală și acvatică deodată, cu iz de turtă dulce. Dar parodia nu continuă în replică. Scena cu targa și oftaturile se repetă de mai multe ori. Apare monotonia. Deși se vrea comedie spumoasă, gagurile sînt rare (în actul întâi și trei) iar dialogurile Orsino-Viola (Gabriela Teodorescu-Zein), Sebastian (Dan Ivăneșei) — Olivia (Lelia Columb) sînt monocorde, fără nici un haz.

În actul doi, însă, fiul lui sir Toby, sir Andrew, Malvolio, Fabian, Feste — interpretați, unii, cu plăcere și chiar cu strălucire, de George Drăgulănescu, Andrei Peniuc, Paul Zein (parcă mai puțin expresiv ca de obicei), Zeno Balint, Mihai Manolescu (gravă, năcivă eroare de distribuție) — este viu, are mult umor, gagurile sînt inventive: structura butaforică, generoasă, e ceva mai bine folosită; batjocura prostiei, a fariseismului, a minciunii — intenția principală a montării — funcționează la un tonus ridicat. Aici, și numai aici, îl recunoaștem pe Mihai Manolescu.

Să fim drepti: spectacolul este bine lucrat, cu acuratețe profesională evidentă. Însă e prea puțin. Satira e minoră. Comicalul redus. Ritmul gîfite, iar innoirile de viziune asupra textului sînt de respirație scurtă.

Mihai Manolescu e un regizor talentat, care are nevoie de un plus de exercițiu și ambiție. Și de șansă.

Radu Anton Roman

„SINGUR printre poeți”, Marin Sorescu pare a deveni la fel de singur și printre dramaturgi. După cum însuși mărturisea, cu o ocazie recentă, teatrul său își are originea în poezie. Sorescu a venit din poezie către teatru și acest lucru este lesne detectabil în întreaga sa producție dramaturgică. Nici piesele istorice, pe care a început să le scrie în ultimii ani, nu fac excepție. Cele deosebite esențial pe acestea din urmă de piesele anterioare este însă structura. Dacă **Iona** sau **Paracliserul** au structuri închise, un univers blocat, care-și ajunge sîși, **Răceala** sau **A treia țepă** au o structură deschisă, în care personajele se mișcă liber și metafizic este sublimat, iar filosofia e exprimată în cele mai neașteptate moduri. Specificarea „tragedie populară” pentru **A treia țepă** reprezintă una dintr-o cale de descifrare a textului. „Tragedie populară” are, ca și întreaga piesă, ca și întreg teatrul istoric sorescian, sensuri multiple. Este oare vorba despre sfîrșitul tragic al domnitorului Tepeș, prezentat într-o formă literară accesibilă? E vorba despre o piesă care se bazează pe numeroasele izvoare populare, scrise sau nescrise, privitoare la viața și moartea lui Vlad? Este vorba despre tragedia unui popor care secole de-a rîndul a fost în pericol să-și piardă identitatea și care a reușit, în pofida tuturor, să rămînă cu fruntea sus, dar cu prețul unor uriașe jertfe? Toate aceste interpretări ni se par posibile, dar nici una nu acoperă în întregime sensul subtilului. Semnificația textelor soresciene este însă infinit mai complexă. Așa cum scrie Sorescu teatrul istoric nu a mai scris nimeni pînă la el, nici la noi și, din cîte cunoaștem, nici aiurea. Vom încerca să susținem această afirmație.

Găsim în **Răceala** și **A treia țepă** o mare densitate de idei importante. Apar astfel ideea continuității vieții unui popor în ciuda condițiilor istorice potrivnice, ideea definirii trăsăturilor morale ale unei colectivități unite prin sentimentul patriotic, cea a necesității sacrificiului individual ca șansă a renașterii viitoare, ideea necesității folosirii „țepii” în scopul asanării morale, cea a morții privită ca o cale de acces către nemurire, ideea neputinței de a infringe un popor care a devenit conștient de locul său în lume și care și-a cîștigat cu sînge credința în sine. Asemenea idei mai apar și în alte bune piese istorice din ultimii ani. La Sorescu însă istoria este tratată ca metaforă și simbol. Pe el îl interesează sensurile filosofice ale evenimentului istoric, înglobînd în ele ideile de patriotism, patrie, libertate și unitate națională, putere, eroism, sacrificiu, moarte, supraviețuire.

Firește că o asemenea bogăție ideatică nu poate transpune într-un singur spectacol, oricît de bine realizat ar fi acesta. Numai piesele mediocre, sărace în idei, se epuizează într-un spectacol. Nu e cazul cu piesele despre care vorbim. Au apărut pînă în prezent două variante ale **Răcelii** și cinci ale **Țepii**. Toate acestea au fost puneri în scenă valoroase, deși imperfecte; fiecare dintre ele a selectat din piesele de la care au pornit acele lucruri care au interesat în cel mai înalt grad pe creatorii lor. Prin aceste piese n-au avut nimic de pierdut, iar spectacolele numai de cîștigat. Din **A treia țepă**, al cărei text integral are peste 150 de pagini (cam 5-6 ore de spectacol), au fost folosite doar 70-80, fiecare variantă avînd drept pagini comune circa 50-60. Astfel, textul de 150 de pagini a fost folosit pînă acum în cea mai mare parte în cele cinci montări. Ar fi, avem convingerea, plină de învățăminte, atît pentru unii oameni de teatru, cît și pentru unii de litere, o reușire, pe parcursul a două-trei zile, a tuturor spectacolelor bazate pe variantele regizorale ale pieselor soresciene, și o discuție la obiect legată de acestea.

Spuneam că piesele istorice ale lui Marin Sorescu sînt metaforice și simbolice. De cele mai multe ori scriitorul sugerează, nu arată, și cu toate acestea, cu toate că metafora, simbolul, sugestia sînt, teoretic, mai greu de receptat pentru spectatorul obișnuit, textul este pe deplin înțeles de public, Sorescu fiind prin aceasta un autor popular, în sensul cel mai direct al cuvîntului. Replica sa, de o scintilătoare vervă și inteligență, percutăză instantanee, iar reacția spectatorului e promptă (o spunem ca martor al citorva zeci de spectacole cu piesele lui Sorescu). Foarte important ni se pare faptul că risul declanșat de replica soresciană este, cel mai adesea, un ris de înțelegere, deci un ris superior, tot astfel cum și fiorul tragic ce ni se transmite este unul purificator.

Ni se pare extrem de interesant și de original modul în care reușește dramaturgul să facă din Vlad Tepeș personajul central al unei piese în care nu apare de loc. Cei care apar în **Răceala** reflectă personalitatea domnului valah, se raportează, direct sau indirect, la ea și acționează ca și cum ar fi determinate de acesta. În **A treia țepă**, Vlad este prezent aproape tot timpul în scenă și toți cei care-l înconjoară ca într-un joc de oglinzi, îl reproduc imaginea, tot așa cum și el concentrează în sine imaginile cumulate ale celorlalți. Tepeș este aici și Papuc, și Tenea, și Românul, și Turcul, și Minică. La fel cum toți aceștia sînt cîte puțin Tepeș.

Originalitatea soresciană se manifestă din plin și în domeniul limbajului, prin

ambiguitatea sa plină de subînțelesuri, de sorginte populară. Uneori acest mod de exprimare „în dorul lelii” cade pradă facilității, calamburului ușor, dar cel mai adesea este expresia umoristică a unor lucruri de cea mai mare gravitate. Prin modul lor de a vorbi eroii lui Sorescu „fac haz de necaz”, umorul transformîndu-se uneori într-o armă de apărare extrem de eficientă și mai ales unică în situații limită. Mixarea meșteșugită și plină de tîlc a unor expresii sau ticuri verbale ale contemporaneității în fluxul vorbirii curente a personajelor produce efecte comice surprinzătoare, dar deloc supărătoare sau gratuite. Pe Sorescu nu-l interesează, ca pe alții, o reconstituire fidelă a epocii sau a limbii acesteia, nu-l preocupă „culoarea locală”, ci extragerea semnificațiilor reverberante astăzi ale evenimentului istoric. El pătrunde pînă la esența faptului istoric aducînd-o la suprafață înveștată în cuvinte care semnifică pentru noi cei de astăzi, nu care trezesc amintiri culturale. Într-o accepție mai largă, sensul verbului sorescian este acela că trecutul ne vorbește nouă, iar noi trecutul într-un limbaj unic, că noi, cei de acum, sîntem, în ceea ce avem mai profund, identici cu cei de atunci.

Atît în **Răceala** cît și în **A treia țepă** apar două personaje unice în dramaturgia noastră, personaje care reprezintă un același simbol, de o profunzime și în același timp de o limpezime extraordinară: căpitanul Toma și țaranul Minică. Cei doi reprezintă nemurirea neamului românesc, permanența lui putere de regenerare, imposibilitatea de a fi infrînt. Căpitanul Toma se culcă cu brațele încrucișate pe piept și moare... pentru ca să se odihnească puțin. Apoi se scoală sănătos. A avut o vremelnică „răceală”, după care și-a re-

venit. Minică, dăruiat cu puterea de a circula nestingherit prin secole înainte și înapoi, a fost tăiat, spînzurat, îngropat de către toți domnitorii sub care a trăit, dar n-a pătîit nimic, numai că-i curgea singele „lișteavă”, de pomană. Vizionarul personaj a pornit în lunga-i călătorie prin veacuri trimis de nevastă să afle cum e fi în viitor, dacă merită sau nu să nască. Concentrînd în ele esența istoriei poporului nostru, aceste personaje, apariții episodice de altfel, proiectează în universalitate înțelesul pieselor lui Sorescu.

Ca profesionist al teatrului mărturisesc că înțelegerea și realizarea spectacolului cu **A treia țepă** au însemnat pentru mine experiențe hotărîtoare, prilejul de a-mi pune noi întrebări și de a căuta răspunsuri noi în legătură cu profesiunea mea și cu misiunea teatrului în general. Contactul cu ele mi-a întărit convingerea că vechea dispută, pe care unii încearcă încă s-o reinvie, despre primatul textului sau al regiei este fără sens și că singura cale de progres real al teatrului este colaborarea vie, creatoare, dintre dramaturgie și regie, eliberarea de deșarta prejudecată a priorității. În acest sens ni se par fundamentale cuvintele spuse de Liviu Ciulea acum cîțiva ani și doresc să închei reamintindu-le: „Există autori care influențează în bine dezvoltarea regiei românești: Sorescu, Mazilu, D.R. Popescu au determinat prin însăși imperfecțiunea construcției pieselor lor apariția unor modalități de regie. Tocmai această lipsă a stimulată gîndirea regizorală. Într-un anume fel ei sînt rezultatul unor descoperiri în regie. Acesta mi se pare un proces viu, de schimb”.

Mircea Cornișteanu

A treia țepă de Marin Sorescu pe scena Naționalului bucureșten (în imagine, Amza Pellea și George Motoi)

Radio
Televiziune

Memoria „de aur”

■ Nu pe canalul al doilea (cîți bucureșteni au deschis, oare, televizorul luni după amiază la 16.20?) trebuia transmisă emoționanta emisiune (realizată de Tamara Pașca), intitulată **O viață dăruiată scenei** și închinată uneia dintre cele mai spectaculoase personalități artistice a secolului nostru, actrița Lucia Sturdza Bulandra. A debutat cu doi ani înainte de 1900 și a jucat neîntrerupt — caz unic în analele acestei meserii și ale acestei vocații — pînă la 88 de ani numai roluri principale. Constituit prin asamblarea unor secvențe păstrate în arhiva de aur a filmului documentar și a filmului de televiziune, profilul **O viață dăruiată scenei** a e-

chivalat cu un autentic act de cultură, cinstirea înaintașilor și a marilor contemporani fiind nu numai un necesar moment omagial ci și unul, nu mai puțin semnificativ, pentru definirea propriei noastre conștiințe. Nu de mult, radioul a făcut să răsună pe scena cel mai mare număr de spectatori replicile unei dramatizări după un text scris de Lucia Sturdza Bulandra. Acum, pe micul ecran, i-am putut asculta (sau reasculta) vocea, i-am putut vedea (sau revedea) chipul, chipul unei mari actrițe, profesoare și remarcabile activiste, pentru care înaintarea teatrului românesc și a culturii în genere s-a identificat cu înaintarea propriei sale

vieți. „Spiritul înăscut de independență” pe care doamna Bulandra și l-a recunoscut ca pe o emblemă definitorie a destinului artistic și uman, curajul, abnegația, seriozitatea, iubirea fără de limite pentru teatru au luminat această originală confesiune. Tînăra ce urca pe scenă fără a cunoaște nici mecanismul culiselor și forța protecțiilor dar nici imperativele angajante ale profesiunii, s-a afirmat treptat, învățînd continuu de la marii maeștri ai scenei, de la marii actori ai perioadei, de la marea literatură și de la profundele cerințe ale timpului prin care a trecut. Un asemenea portret T.V. trebuie, desigur, reprogramat astfel încît el să poată fi privit de milioane de telespectatori pentru care va fi un dens moment de meditație și învățătură. Căci așa cum spunea un fost elev al Luciei Sturdza Bulandra și, apoi, unul dintre prestigioșii săi parteneri, reluînd cuvintele unui cunoscut poet: va dăinui în această lume doar ce-a iubit cu adevărat; cenușă e restul... Din ură n-a izvorit nici o capodoperă și acest adevăr este cuprins în mesajul oricărui autentic creator, semn sigur al forței eterne a omului.

■ Ultima Fonotecă de aur dedicată istoriei,

Codul estetic al filmului istoric

Cinema

FLASH BACK

Clio și filmul

■ DACĂ istoria (ca știință) este o reprezentare a vieții, filmul istoric (ca artă) este o reprezentare de gradul doi, adică o funcție de funcție. Condiție care pune într-o grea dependență acest important sector cinematografic. Față de adevărul istoric, în primul rând. Față de adevărul trăirii, în al doilea. Dar și față de pretențiile publicului, care dorește spectacol chiar acolo unde a fost suferință anonimă, lacrimi și singe; și față de exigențele criticii, care dorește mereu ceva nou, nou, nou: și față de neimblinzita sete de capodopere a istoriei filmului, care cataloghează drept subproducție orice realizare banală și trece în tabela sa de valori numai succesele realmente șocante.

În fața atitor limitări, înclinarea naturală a producătorului este să cedeze, tot așa cum muritorul neînstare să devină sfânt și să parvină în lumea de apoi socoteste că este mai profitabil să-și facă de cap în lumea aceasta. De aceea, în filmul istoric nu există cale de mijloc; totul se împarte în capodopere (puține) și superproducții (nenumerate).

Capodoperele sunt bipolare: eib exprimă personalitatea de pe ecran într-un mod specific autorului din zilele noastre. Nevski și Eisenstein sînt prinși într-o ecuație cu o singură soluție, a cărei unicitate definește opera de marcă.

Superproducțiile, dimpotrivă, n-au personalitate, nici pe ecran și nici în spatele lui, pe platou. Ele sînt intruchidarea uniformității celei mai perfecte. Imense paturi ale lui Procust, în care eroii sînt reduși la aceeași talie. Teribile albume, în care peisajele par aceleași la infinit. Sforătoare herghelii, în care armăsarii repetă aceleași figuri, învățate de la cascadorii dibaci. Parăz de uniforme colorate, mobilizări de infanteriști, filmări din elicopter, demonstrații de pilotaj, de goarne, de urale, de scrimă, de singe tehnic...

Există, oare, o soluție de compromis? — Iată întrebarea pe care și-au pus-o de decenii cineaștii. Se poate spera la un film în care personalitatea regizorului să nu alunge spectatorii din sală, iar îndrăznelile artei să nu atenteze la adevărul istoric? Se poate concilia existența Istoriei cu aceea a Istoriei filmului? Răspunsul l-au dat filmele sobre, interioare, filosofice, în care zgomotul regimurilor este înlocuit cu fosnirea unei hărți, iar răbufnirile luptei cu vocea interioră a unui biet muritor imbrăcat în zale. Răspunsul l-au dat Bresson, Kurosawa, Visconti, Ciulea, Tarkovski și alții alți (nu foarte mulți) regizori care punind urechea pe pământ, ca pe un piept uriaș al trecutului, au știut capta soapta mută a armeei, tipătul moale al fricii, bătaia neschimbată a inimii omenești...

Cadru din Colonna, film inspirat de epopeea genezei poporului român

MULTI cred că o poveste cu peripecii și personaje în costum de epocă se numește film istoric. În realitate toate dramele sînt jucate în costum de epocă. Deci toate filmele sînt „istorice”? Nu. O altă eroare este să credem că filmele care se ocupă cu trecutul sînt „istorice”. În realitate, istoria se ocupă cu prezentul. Romanul Salambô zugrăvește „prezentul” cartaginez, și nicidecum trecutul aceluiași popor. Și, de asemenea, nu orice fel de prezent, ci numai cel care prezintă un cit mai mare coeficient de nouitate, de inovație adusă „cursului vremii”. Nu este o întimplare că printre formele de început ale narației istorice se numără și „analele” întocmite de călugării de la Saint Denis. Evenimentele erau consemnate simultan cu însăși producerea lor. Adevărată culminație a ideii de actualitate! Pe care, savuroasă coincidență, o găsim și în ultima formă de compunere istorică, în așa zisele **jurnale cinematografice de actualitate**, gen interesant nu numai istoric, dar și artistic prin varietatea caleidoscopică a întimplărilor și calitatea estetică a comentariilor. Dacă ar fi să luăm numai jurnalele realizate în România socialistă, găsim tratate șase mii de subiecte, și anume 2.000 despre viața economică (dintre care 800 despre viața rurală), 2.000 despre evenimente culturale (dintre care 1.000 fragmente de spectacole, expoziții, concerte, muzee, scene de teatru, de film). Sînt consemnate pe peliculă toate evenimentele politice; dar și subiecte sportive sau chestiuni de modă vestimentară.

Documentarele fixează o altă categorie de prezențe de o deosebită importanță. Și, iarăși nu orice soi de importanță. Sînt momente care marchează de pildă începutul unui viraj, sau ivirea unei răsplatii de „istorie universală”, sau o culminație în originalitatea găsită în cutare țară. Așa a fost, de pildă, răscoala din 1907, remarcabil evocată în documentarul lui Virgil Calo-

tescu. Prima imagine a filmului e un pustiu de zăpadă de zece mii de pogoane arate, proprietate, toate, ale unui singur om. În ceardacul conacului, agățate în cui, două obiecte: un bici și un binoclu. Girbaciul — e inutil să spun ce însemna: iar ochianul este ochiul stăpînului care urmărește nemilos fiecare mișcare de sclav a asupriților. Iar comentariul îl alcătuesc versurile argheziene: „Moșia îi ajunge pînă la noi în casă. / Aproape n-are omul pe unde să mai iasă, / Și se făcu moșia de două ori mai mare, / Din sută de pogoane o sută de hectare. / Nu ne mai tîn de-ogradă nici cloștie cu pui, / Și ele pasc cu mieii azi pe moșia lui...”

Așadar, istoric e filmul care zugrăvește situații excepționale din istoria universală. Dar acest caracter inovator e foarte curios. Xenopol în cunoscuta sa teorie susținea că științele naturii studiază „faptele de repetiție”, iar istoria: „faptele de succesiune”, adică unde fiecare fapt succesiv e diferit de cel anterior. Teoria lui Xenopol este negată de cunoscuta zicală: „Istoria se repetă”. Într-adevăr, la un moment dat, pe întinsul unui continent, se repetă aceeași tendință inovatoare. Așa a fost multiplul val care aduce pe lume o ființă sociologică nouă: **monarhia absolută**, contra anarhiei feudale. Așa a fost Franța lui Ludovic al XI-lea, Spania Izabelei de Castilia și a lui Ferdinand de Aragon, tot astfel Rusia Romanovilor, Anglia Elisabetei. Voievodul nostru Mihai Viteazul urmărea și el, în arcul carpatic, fundarea unei asemenea monarhii, ajutat și de configurația geografică precum și de identitatea de limbă a celor trei principate românești. Mesajul său era într-adevăr „istoric” (mesaj care avea să se realizeze mai târziu, în alte conjuncturi). Iar paradoxul **repetiției devenită factor de inovație**, asta o explică un alt filosof al istoriei, Karl Marx, cu teoria acumulării care se neagă pe ea însăși inovînd printr-un „salt calitativ”. Pentru toate aceste motive, filmul Mihai

Viteazul, scris de Titus Popovici și realizat de Sergiu Nicolaescu, a fost un veritabil „film istoric”.

Și tot acești doi cineaști au mai compus un alt film istoric important: **Dacii**. Căci, spre deosebire de „verii” lor: sarmații, tracii, ilirii, — dacii erau, pe vremea aceea, singurul popor totodată nebarbar și neroman, într-o Europă unde tot ce nu era roman era socotit barbar. Tot Titus Popovici compune un roman și un film despre „așteptarea neașteptatului”, despre certitudinea că România va întoarce armele împotriva hitleriştilor (filmul se numește **Străinul**).

De asemenea istoric a fost recentul film al Malvinei Urșianu: **Întoarcerea lui Vodă Lăpușeanu**. Desigur, nuvela lui Negruzzi e o capodoperă. Dar Malvina Urșianu își alcătuesc discursul ei original. Dushmanul național, capabil (ca și hoții de pe vremea lui Tepeș) să ducă la ruină chiar statul moldovean, inamicul public nr. 1, era boierul complotist. Fiecare schimbare de domn aducea un supliment, o urcare de preț a tributului. Domn nou însemna domn „care dă turcului mai mult decît voievodul precedent”. Lucrul care, acum, trebuia nimic era complotul boieresc permanent. Tot ca și Tepeș, prin îngrozire, prin înspăimîntare inebunitoare. Ceea ce Lăpușeanu, cu regret, cu supărare, cu oroare, va duce la bun sfîrșit. Este o extraordinară inteligență a vremurilor, a pe nedrept defăimatului Lăpușeanu, încît aproape aș putea zice că filmul Malvinei Urșianu este cel mai bun film istoric românesc.

Au mai fost și altele care au respectat canoanele genului: **Capcana, Cantemir, Tudor, Speranța, Lupeni '29**, diversele povești cu haiduci etc. Toate acestea marchează talentul cineaștilor noștri pentru acest gen rar și greu.

D.I. Suchianu

Romulus Rusan

carte a virtuților perene ale poporului, s-a deschis prin transmiterea unor înregistrări mai puțin cunoscute realizate de Nicolae Iorga în urmă cu o jumătate de secol, texte elogiind splendida permanență a tradiției naționale („tradiția poate fi uitată, dar ucisă, nu”) cif și a istoriei poporului român, istorie alcătuită din multă trudă și suferință, din nesfîrșită răbdare și, sublinia marele istoric, din cînd în cînd, din rare ceasuri de bucurii. Au urmat fragmente din discursul de recepție la Academia rostit de C. C. Giurescu, fragmente din frumoasa exonerare închinată de Mihai Berza „fericitei generații de cîntători” de la 1848, ca și fragmente dintr-un interviu, de acum un deceniu, al istoricului C. Daicoviciu, exaltînd „aurul moral” ce a caracterizat și caracterizează princiabilele epoci ale României vechi, moderne și contemporane.

■ O „premieră” cu adevărat impresionantă a fost documentarul inclus în sumarul ultimei **Teleenciclopedii**, ce a descoperit unei largi categorii a opiniei publice existența în Muzeul Vaticanului a unor foarte interesante pentru noi, dar nu numai pentru noi, hărți ale Țărilor Române realizate la mijlocul secolului al

XVI-lea, hărți privite și comentate, de atunci și pînă în zilele noastre, de zeci de mii de ochi, de zeci de mii de conștiințe.

■ Sîntem cu toții, în această săptămînă, martorii unui eveniment științific — cel de al XV-lea Congres Internațional al Istoricilor la care participă peste 2.000 de specialiști, savanți din diferite țări ale lumii. **Preliminariile** la acest forum larg reprezentativ au alcătuit, simbolic după amiază, substanța unei bune secvențe T.V. extense de convingător condusă de Virgil Cîndea, cu participarea unor invitați de prestigiu. Ideea centrală a acestei mese rotunde a fost că istoria poate și trebuie a fi gîndită ca un factor de pace și cooperare, ca o „povăuitoare” a vieții, a eforturilor generale pentru prosperitate și înțelegere între toate popoarele.

■ Căci „istoria e cea dintîi carte a unei nații”, cum spunea acum mai bine de un secol și Nicolae Bălcescu în memorabila sa carte dedicată **Românilor supt Mihai Vodă Viteazul**, carte ce a stat în atenția ciclului radiofonic **Biografia unei capodopere** (dramatizare de Sofia Șincan, regia artistică Dan Puican, în rolul domnitorului Mihai

Viteazul, actorul Alexandru Repan).

■ O filă din istoria națională a fost și premiara radiofonică **Decebal și Dochia** de Gr. Bugariu (regia artistică Constantin Dinischiotu, interpreți principali: George Constantin, Valeria Seciu, Ion Marinescu, Florian Pittiș), imagine dramatică a ultimelor zile din viața marelui rege dac, pentru care iubirea de țară a însemnat un fierbinte crez, mereu actual de-a lungul celor aproape două milenii de cînd numele său stă înscris alături de cel al eroilor neamului.

■ Figura unui important istoric român A. D. Xenopol va fi evocată miine după amiază la televiziune pe canalul al doilea, în emisiunea **O viață pentru o idee** (participă prof. dr. Radu Vulpe, redactor Dan Popovici). În continuare, **Statornicii pe acest pământ. De la Napoca la Cluj-Napoca** (prezintă prof. univ. Hadrian Daicoviciu).

■ Miine seară, teatrul radiofonic reia (pe programul al III-lea) drama istorică a lui Mihai Eminescu **Bogdan Dragoș** (regia artistică Titel Constantinescu).

Ioana Mălin

O artă străveche

REPRODUCINDO

■ INTR-UN flecușeț de scheci tras de pînă, jucat și regizat de Sordi — **Camera** — se putea vedea, totuși, foarte clar, crescîndă capacitate a omului, altfel veche, de a alunga, din ceea ce s-ar putea numi un paradis, alți oameni care n-ar avea dreptul să locuască acolo. Fie și schematic surprins, fenomenul — dacă stă să te gîndești și să te mai uimești — e captivant nu numai în datele sale morale mici, tot mai banalizate, ci și în arta sa, mare, tot mai perfecționată. Arta de a exclude, de a refuza și interzice accesul la privilegiul sever instituit — în condițiile unei civilizații „liberal-avansate” care e-nunță cam peste tot o democratizare a moravurilor, o tot mai apăsătoare ștergere a diferențelor de clasă — a atins o măiestrie a simplității feroce și mecanice. Un muncitor metalurgist italian și soția lui vor să sărbătorească un deceniu de căsătorie plăcută, printr-o vacanță petrecută înlesnit, într-un hotel de clasă I-a, în Sardinia, reținînd din timp o cameră, pentru care primesc, tot din timp, confirmarea. Hotelul însă primește numai persona-

lități princlare, nobile și milionare. Se credea, trimițîndu-se confirmarea, că acest Colonna, muncitorul, e un conte din familia Colonna. Nu e. Funcționarii de la recepție vād imediat, dintr-o privire, că nu e și atunci toată problema e cum să-l dea afară cît mai democratic, — în conformitate atît cu lozincile exterioare ale unei omenii de larg consum cît și cu regulamentul interior de castă etans închisă. Hotelul e somptuos dar „recepția” are vigilența crudă. Castelul e superb dar paznicii-s schematici: ei veghează dirz la respectarea inegalității, a privilegiului dogmatic. Acest respect e și el dogmatic și se transferă ca atare în limbajul față de cel ce trebuie alungat. Paznicii-recepționeri sînt foarte respectuoși cu exclusii. Ei îi gonesc, nu-i prigonesc. Ei zic, nu interzic — accesul în castel e liber și, simultan, imposibil. Imposibilul e impasibil. Alungarea din rai se face cu vorbă bună, cu valizele duse de un lift-boy pînă la poarta raiului, cu o serviabilitate care abolește relațiile cu servii, cu umiliții și obidiții, cu vagabonzii și sărăntocii chapli-

nieni, aruncați, demult, de guler sau de fund, pe poarta palatelor-urilor. Nu mai există servi, vulgaritate, toți pot sta în paradisi dar numai unii pot și locui acolo, celorlalți oferindu-li-se o libertate care nu duce deloc în infern ci spre alte hoteluri, inaccesibile și accesibile. Oamenii-s egali — hotelurile, castelele, nu. S-au cucerit Bastilii, palate de vară și de iarnă — hotelurile se mai vor castele. Inegalitățile, pe acele tărîmuri, sînt politicoase, exprimîndu-se în fraze obsedate să nu jignească „diferențele”. Grija de a nu jigni este dusă pînă la perfecțiunea unei arte, cu un stil a cărui eficacitate se măsoară în lipsa de indignare a celui alungat și umilit. Arta de a jigni s-a epurat de orice violență, ea trăiește epoca ei de aur în care un „liberalism avansat” îi permite să se confunde cu însăși arta de a nu jigni. Mai mult e greu să ceri inteligență și cuvîntelor ei. Dar poate că nimic nu-i mai pervers în artă străveche de a ofensa omul nepriviligiat, decît stilul prin care-i acorzi privilegiul unei inexistențe demnități.

Radu Cosașu

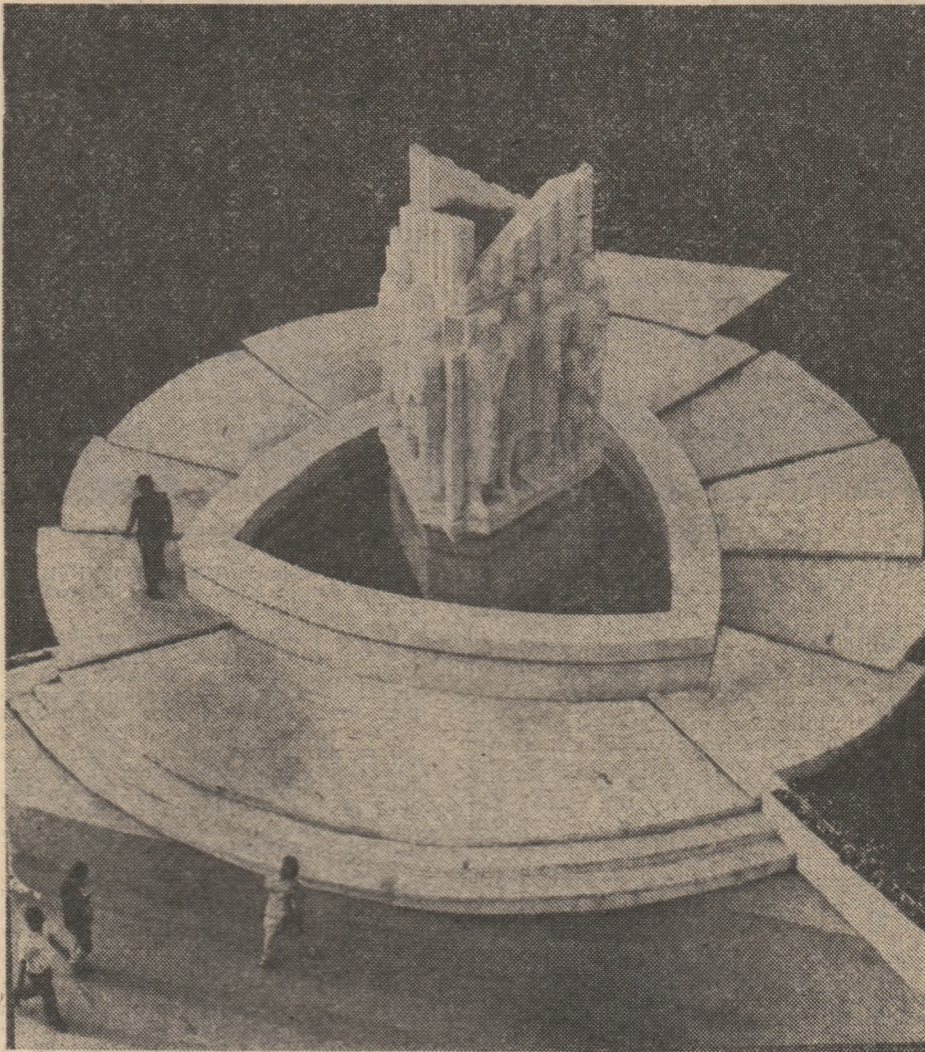
NU A TRECUT multă vreme de când studiul istoriei și, implicit, rolul ei în experiența culturală, în gândirea social-politică, în viața cotidiană chiar, au luat o întorsătură, cea mai considerabilă poate de la începuturile romantismului încoace, cu care, după cum vom vedea, are și unele înrudiri. În împlinirea acestei întorsături, arta, în general, cea plastică, în special, a avut un rol decisiv, și continuă să-l aibă, prin originalitatea și autenticitatea ei ca mărturie, multidirecționat prezentă în toate momentele și aspectele vieții umane. Precizez — dacă mai era nevoie — că, vorbind despre artă, mă refer la tot ceea ce poate fi subsumat acestui concept: deci întreg traiectul artei de la arhitectură la obiectul uzual, gândit într-un context al experienței culturale.

Care ar fi punctele principale în reactualizarea interesului pentru istorie și de care cred că și istoriografia de artă poate beneficia în cea mai mare măsură spre adâncirea și extinderea rezultatelor ei? Ar fi mai întâi faptul că sursele, mobilurile interesului pentru cercetarea istorică, astăzi, se înfățișează ca o sinteză a momentelor capitale din evoluția moti-vărilor istoriografiei în general, și a celei de artă în special.

Vom recunoaște aici chipul cu multe fețe al secolului al XIX-lea și vocația istoricității, evidentă nu numai la istoricii de meserie, ci fertilă, fiecare în felul ei, și în opera lui Delacroix sau a lui Hegel, a lui Obodescu sau a lui Goya, a lui Aman sau a lui John Ruskin, pentru a nu cita decât numele cele mai cunoscute ale unora din cei care au descoperit orgoliul unei misiuni în arta de a reinvia trecutul sau de a da tîlcuri profunde evocării și analizării lui. Întâi astfel pe Obodescu, încercînd în acest spirit să schițeze viitorul picturii: „cred că pictura cea mare va fi pictura istorică, astfel alcătuită încît fiecine să poată participa la înțelesul ei; pictura care aducînd aminte gloriile trecute, să însuflească credința și putere pentru viitor“. Credința lui Obodescu a fost însoțită și de aplicare practică; să nu uităm participarea lui importantă la campania de inventariere și studiere a monumentelor istorice și de artă din România, fapt care va avea durabile ecouri și va pecetui în evoluția ei gândirea artistică românească, atitudinea față de problema raporturilor dintre istorie și prezent.

Nu va lipsi, din sinteza metodologică și ontologică a atitudinii de astăzi față de istorie, nici momentul pozitivist pragmatic al ultimei treimi din secolul al XIX-lea, cu neașteptatele lui ricoșuri în realismul și impresionismul atît de eficace concentrate pe anonimizarea „evenimentului“, pe transformarea istoriei în cotidian și invers. O interesantă semnalizare la noi a acestui fapt o întîlnim la subtitlul Al. Djuvara, într-un comentariu din 1883, pe marginea „Idealismului și naturalismului“, și a operei lui François Millet, cel „care dete adevărata mișcare artei moderne: care arată că viața noastră de toate zilele putea și trebuia să ne inspire, mai bine și mai folositor decît istoria, mitologia sau tradițiunea religioasă“.

Ruperea avangardei artistice europene de istorie, la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, sau metoda ei de a integra trecutul numai în

PALIA DE LA ORAȘIE — monument de sculptorul Ion Adam

măsura în care exprimă timpul ciclic, nu și pe cel „cronologic“, acceptînd în materie de tradiție doar desfășurarea mitică, cea care refuză orice contradicție dintre timp și permanență, a fost și el un moment astăzi absorbit în sinteza evocată, dar în fapt depășit.

Dezvoltarea, la începutul secolului, numai paralelă, sau chiar divergentă, a istoriografiei de artă în raport cu cultura artistică — confirmată de momentul atunci acut al conflictelor dintre directorii de muzee și istoricii pe de o parte, și artiștii pe de alta — s-a rezolvat treptat, ajungînd acum la adevărate forme de întrecere în actul de a istoriciza noutatea imediată, prin descoperirea antecedentelor ei în premoniții din trecut, ca și în actul — reciproc — de a actualiza, prin cele mai ingenioase mijloace, realități și experiențe ale istoriei. Trebuie subliniată aici originalitatea primului capitol al avangardei românești — cel situat între

1906 și 1915 — care include programatic, după cum o dovedește textul **Manifestului Secesiunii românești** (1896) — încorporarea valorilor artistice ale istoriei în înțelesul tradițional-cronologic. Într-adevăr, unul din punctele aceluși manifest inovator, decisiv pentru specificul modernității artistice românești în prima jumătate a veacului XX, prevede inventarierea, repertorierea și studiul operelor de artă veche de pe teritoriul românesc. În același timp, însă, și prin Brâncuși în primul rînd, conștiința timpului ciclic și aureolarea imemorialului căruia i se oferă șansa de a deveni istorie, se înscriu ca o componentă a sintezei caracteristice experienței culturale românești. Tuturor elementelor componente ale sintezei care, după cum am văzut, în cultura românească se reliefează de mai multă vreme cu două accente — spiritul romantic și împletirea cordial-armonioasă între con-

știința iminențelor inovatoare ale destinului istoric și conștiința trecutului viu, niciodată resimțit ca un balast, li se adugă astăzi încă un factor, neașteptat, dar esențial pentru mai adîncă înțelegere a istoriei unui popor prin arta sa. Factorul acesta este legătura sau, mai precis spus, solidaritatea în contextul unui univers al revoluției tehnico-științifice, dintre conceptul de istorie și conceptul de natură

APARIȚIA problemei în cercetarea istoriografică a culturii, ca și în creația artistică, are repercusiuni considerabile, atît retrospective, cit și de perspectivă, conturîndu-se ca o șansă a cercetării de a îmbogăți și nuanța trăsăturile identității spirituale românești. Identitatea aceasta este și ea o realitate în mers; ea nu poate fi „suspendată“ odată pentru totdeauna într-unul sau chiar mai multe aspecte imuabilizate. Au existat însă — și n-au dispărut — cu totul — tocmai în istoriografia și critica de artă unele tendințe normative de a fixa frumosul românesc în limita unor canoane estetice, confirmate de istorie, dar care se opresc la punctul cunoașterii încă parțiale a tezaurului artistic de pe întreg teritoriul țării. Ca și fizionomia umană individuală, cea națională își crează, din propria-i existență în timp și spațiu, trăsături noi și modificări în conturul celor știute. Examinînd problema „spațiului“ în istoriografia culturii în lumina ultimelor date și întrebări ale cercetării și ale creației, ne dăm seama de importantul rol metodologic pe care-l are în definirea timpului istoric viu, activ al spiritualității românești. Această problemă a dobîndit o extensie deosebită în întreaga cercetare istoriografică a zonelor Europei centrale și balcanice și în directă corelație cu adîncirea studiilor privind prezența aici în forme specifice a factorului natură. Dacă lucrurile stau așa, atunci una din cerințele urgente ale istoriografiei noastre de artă, și în special ale istoriografiei de artă modernă, în procesul ei de necesară actualizare, este extinderea studiului artei românești moderne prin alcătuirea unor corpora documentare, uneori ilustrate, privind arhitectura și arta din secolul al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea de pe întreg teritoriul țării, cu o primă etapă consacrată orașelor, caselor, străzilor, muzeelor. În lipsa unor astfel de corpora, amploarea și spiritul contribuției românești la cultura și civilizația din această zonă a Europei nu este suficient cunoscută, și nici integrarea unui întreg univers de valori de circulație europeană nu este realizată la întreaga și fireasca ei forță. Operă de migală și răbdare, ale cărei începuturi au fost pe ici pe colo făcute, dar nu și continuate, repertorierea concentrată și nu la dimensiuni utopice irealizabile, publicabilă și publicată, nu păstrată doar în perisabile sertare cu fișe, se impune ca o temă de prim ordin patriotic, ca o urgentă sarcină menită să asigure prezența culturii noastre artistice moderne de pe întreg teritoriul țării în marile expoziții retrospective internaționale, în tratatele și publicațiile de sinteză recente, din care, din păcate, adesea lipsește, sau este insuficient și parțial inclusă.

Amelia Pavel

JURNALUL GALERIILOR

„Căminul artei“

FĂRĂ îndoială că amprenta spațiului-receptacol, a spațiului-matrice se regăsește totdeauna în opera unui artist, prin simpla sa apartenență organică la o structură originară definită. Explicit în cazul celor ce valorifică dimensiunea afectiv-simpatetică în creația lor, implicit atunci cînd premisa raționalistă cenzurează elanul spontan, ea determină ineluctabil un mod specific de abordare și tratare a realității, dîncolo de apartenența la o atitudine, o direcție sau un stil. Detectabil în planul mare al arealului geografic și spiritual, conceptul spațiului modelat se compune din infinite variante particulare ce merg pînă la definirea unor micro-ambianțe, a unor structuri locale ce se regăsesc în lucrările artiștilor ce provin din același mediu. Realitate confirmată, dealtfel, prin existența „școlilor“ ale căror nume și rezultate se leagă de o zonă sau chiar de o localitate, unele intrate în istoria artei tocmai pentru că au provocat o mutație, au introdus un stil sau, de ce nu, au propus atenției un spațiu aparte, original.

O asemenea amprentă, justificată prin particularitatea mediului fabulos, suietic de literatură în care mitul conviețuiește cu realitatea, legenda cu cotidianul, marchează vizibil expoziția celor trei pictori din Tulcea — Maria Pelmuș, Eugeniu Barău și Ștefan Pelmuș — deschisă la „Căminul Artei“, chiar dacă fiecare dintre ei se constituie ca o prezență distinctă și inconfundabilă. Factorul comun este de esență și nu de factură, atitudinea integrală se alimentează din „spiritul lo-

cului“, structurile formale aparținîndu-le fiecăruia.

În această posibilă clasificare personalitate cea mai vizibil programată pentru logică și cenzură, într-un fel chiar împotriva propriei structuri interioare, este cea a MARIEI PELMUȘ, al cărei demers atestă tentația reducerii fenomenelor la sinteza conceptelor, dar fără excese puriste și cu menținerea regimului afectiv capabil să provoace acel „Einfühlung“ ce atrage instinctiv privitorul. Tema sau obsesia picturii sale poate fi considerată peisajul, dacă acceptăm că noțiunea nu presupune neapărat o restituire tautologică, un analogon quasi-fidel al modelului, ci o recuperare a elementelor esențiale pentru a fi interpretate și restituite ca idee sau siglă posibilă, mult mai pregnantă, dar și mai dificil de obținut. În lucrările Mariei Pelmuș structurile provin din analiza materiei telurice, a geologicului acumulat pînă la condiția sa actuală, de aici rezultînd și senzația unor radiografii oprite în punctul în care ordinea și echilibrul nu au făcut încă loc entropiei sau haoticului. Rafinată sub raport coloristic, mizînd pe game joase și omogene ce intră în dialog de egalitate valorică, lăsînd să transpare și materialitatea suportului, pictura Mariei Pelmuș conține amintiri romantice disimulate sub tentația abstracției lirice, într-un dozaj ce ne determină să-i acordăm credit și atenție, pentru că provine din seriozitatea unui talent echilibrat, sobru, controlat cu luciditate.

De un subtil ton intelectual dedus din lecția suprarrealismului, dar fără excese

livrești sau tributuri iconografice, refăcînd stralul fantastic, discontinuu și totuși supus unei logici aparte, de natură interioară, pictura lui ȘTEFAN PELMUȘ arborează un set de sigle ce se convertesc prin juxtapunere sau contrapunct, în metafore și simboluri cu implicații existențiale. Lumea privită ca o continuă, mirifică și mereu nouă metamorfoză, populată de structuri ambigui și situații aparent paradoxale dar posibile în ordinea a-realului, a proiecției oricărui generat, are de conexiuni insolite, pendularea între restituirea unor segmente recunoscutibile și implantarea ansamblurilor deconcentrate se instituie ca motivare a tipului de atitudine adoptată. De aici și calitatea atractivă a picturii, socilitînd fantezia dar și prudența reclamată de orice descriere polisemantică lăsată la discreția interpretărilor subiective, valoarea ei de metaforă deschisă, dar conținînd datele necesare unei minime orientări prin lumea de semne și simboluri ce populează ansamblul iconografiei. Ca mod de compunere artistul pleacă de la instaurarea unei atmosfere rarefiate, de tip „pictura metafisică“, ce inundă pinza, în interiorul căreia plantează monadele unor structuri emblematică, între ele neexistînd o comunicare fizică explicită ci doar una simbolică, subterană, de mesaj. Senzația este accentuată și prin calitatea regimului cromatic, sugerînd existența unui mediu necunoscut, poate acvatic, poate aparținînd altei ordini a realității infinite, contrastul afectiv și optic dintre acesta și consistența prezențelor ambigui, deduse din cele mai diferite regnuri, provocînd un dialog activ, incitant. O permanență acțiune, atent regizată ca un spectacol în care ființe și obiecte se întîlnesc pentru a defini o structură metaforică dar și picturală, se desfășoară prin acest sistem al conotațiilor și cezurilor. Calitățile expresive ale artei lui Ștefan Pelmuș, grefate

pe o formulă figurativ-poetică sint etalate cu fermitate într-un fel de crescendo ce atestă lucrul și meditația de atelier, conținînd datele unei solide dotări și certitudinea evoluției calitative.

Dilatînd și supralicitînd datele aventurii în fantastic prin mobilizarea funambulescului ce antrenează întreaga lume într-un spectacol total, EUGENIU BARĂU se dovedește cel mai impetuos, mai frust, în explorarea și valorificarea mitologiei spațiului Deltei. Tradiții, legende, cutume, amintiri, proiecții compulsate în pinze suprapopulate, animate de spiritul narativ de sorginte populară ce poate atinge miraculosul sau hilarul, formează fondul tematic al lucrărilor expuse, o replică autohtonă a incursiunilor executate în adîncul condiției umane de un Bosch sau Bruegel. Dealtfel și procedeul expresiv utilizat, mizînd pe deformări semnificative, pe ton local și modelul accentuat, mergînd pînă la un fel de „tromeau-l'oeil“ atestă frecvența unui precedent iconografic autoritar, etalat franc și cu bună știință, ca un gest complice la care este invitat fiecare privitor. Barău este plin de toate basmele, întîmplările, „minunile“ și obiceiurile locului natal, Dunărea este un spațiu concret dar și unul fantastic, în care se desfășoară o altă realitate, cea care, tradusă cu pasiune și după un ritual interior și cu vădită intenție moralizatoare, constituie sursa picturii sale. În felul său artistul este un comentator sagace cu mijloace truculente din repertoriul imageriei populare. Subtila picturalitate din unele piese, adevărate delicii coloristice, alternează cu apelul la surse folclorului suburban, de bilci obținîndu-se un contrapunct plin de sensuri. Aluzii și metafore, dar mai ales un nesfîrșit spectacol vizual cu implicații existențiale ce încîntă și invită la receptare serioasă.

Virgil Mocanu

Sentimentul istoriei

Eseu

PRIVITE prin prisma factorilor stilistici, culturile au trăsături istorice mai accentuate ori mai atenuate. Problema e complexă, iar cercetările de filosofie istorică și cele de filosofie a culturii au propus soluții de o mare diversitate, de la elogiul unui „geometrist” definitiv al apologia istorismului pur, de la teoria istoricității „individuale” la aceea a faptelor de repetiție, de la „documentarism” la estetism etc. Pentru cultura românească în general și pentru creația literară în special, un lucru este cert: istoria n-a constituit un simplu fundal, o închipuire muzeală ambiantă, ci un element de participare structurală. S-a vorbit, în mod obișnuit, de un **sentiment al istoriei**, reperabil în creația spirituală, și formula pare în orice caz convenabilă și operativă, căci elimină excesele: literatură cu subiect sau „de inspirație” istorică nu este nici cronologie învăluită în imagini, nici sofisticare a evenimentului concret.

Demn de meditație este fenomenul răsfringerii istoriei în literatura populară, mai exact: sublimarea concretului istoric în artă. Nu trebuie, desigur, căutate subtexte istorice pentru toate speciile literaturii populare, nici măcar pentru cele narative. Prin circulație orală, tenta documentară a slăbit în favoarea întăririi coeficientului de artă. Sublimarea extremă, în sensul eliminării balastului anestetic, o realizează cîntecul liric. În loc de a „cita” documente, lirica populară devine ea însăși document de istorie afectivă, mai revelator în sensul vechimii și coerenței decât orice atestare quasi-istorică. Fînțea și profunzimea creației populare n-ar fi fost posibile dacă actual contemplativ n-ar fi acoperit, prin însumare, un timp indejung. Dacă facem delimitările de rigoare, putem admite că poezia populară „nu-i altceva decât o aducere aminte”, o **anamnesis** în care se adună subtilizată istoria unor sentimente.

Însă lirica populară, izvodire a unei colectivități stabile într-un spațiu și într-o spiritualitate, trebuie să fie profilată pe zarea sufletului omeneș etern și desprinsă de elemente conjuncturale. Versul în care strălucește lumina un-și emoții este o parte a **murmurului milenar** al unui popor. Iar acest murmur ne vorbește, în limba lui aproape mută, despre origini și devenire. Toată creația populară valoroasă, de la cîntecul liric la basm, de la legendă la bocet, de la baladă la descîntec, se constituie într-un tezaur de simțire ce vorbește de temeiurile solide ale unui popor. În mod firesc, mai aproape de istoria concretă sînt speciile epice, legenda și balada, însă și în acest caz latura documentară este foarte vagă, în vreme ce realizarea artistică trebuie pusă pe primul plan. Dacă **Miorița** poate avea, ca preistorie, ca element al mișcării originare, un „asasinat în mediul oieresc” (G. Călinescu), dacă ea semnifică un „răspuns” la „teroaarea istoriei” (Mircea Eliade), creația literară în sine trebuie scoasă de sub impresia reconstituirii. Chiar legenda istorică pierde contactul direct cu evenimentele structurîndu-se ca produs autonom, recînd pînă la urmă în registrul fabulos. Însă „pigmentul” istoric, atîta cît este, are rezonanțele lui și confirmă adevărul că arta nu se naște totuși în vid. Cînd nu sînt banale însărlări în marginea evenimentelor, creațiile cu accent istoric au culoare distinctă și se prind mai tragic de un sol specific și de o ambianță recunoscută. Arta, sustrăgîndu-se infiltrăției brutale a concretului, nu-și sacrifică totuși orice bază realistă. Plușoarele, obiceiurile agrare arhaice, și-au pierdut caracterul tehnic, rămînd în repertoriul literar, dar legătura cu Saturnaliile, Calendele și Dies natalis Solis invicti ale romanilor par certe. Ce altceva decât **nostalgia originilor** îl invocă pe împăratul Traian care „sculatu-s-a mal an”, a pregătit „secerele”, a participat la recoltare, a „purces la moară” etc., fiind un veritabil gospodar? În unele variante, gospodarul a devenit — datorită diferitelor influențe, între care și cele creștine — „Vasile cel mare”, „badea din față”, „jupin gazdă” ș.a., dar caracteristic plușoarelor rămîne distihul „S-a sculat mai an / Bădica Traian”. În **Hroni-cul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor**, Dimitrie Cantemir face o legătură între **Leroi-Leroi** (sau **Ler oi Ler / Leroi, Leroi / Dai, Leroi, Doamne**), repetat după versurile colindelor, și împăratul roman Lucius Domitius Aurelianus.

Mult mai directă e rezonanța evenimentului istoric în eposul nostru eroic. Cîntecul bătrînesc, voinicesc și hărucesc, deși înflorește în secolul al XVIII-lea, are rădăcini mai vechi, reperabile în regimul de obște gentilică. Și aici, simțul artistic al creatorilor a ferit cîntecul de tirania concret-documentară, plasîndu-l în spațiul frumosului nealterat, fără a aboli însă tenta istoricității. Un loc aparte ocupă legendele referitoare la Minăstirea Argeșului și la Negru Vodă, semnificative „pentru ceea ce am putea numi mitologia istorică a românilor” (Mircea Eliade). Ritul construcției implică imagini și simboluri vechi, anterioare chiar moștenirii geto-trace. Deși are un statut provizoriu, incert din punct de vedere estetic, cîntecul istoric oferă un exemplu de evocare directă a unor evenimente. Importanța lui decurge din selecția operată de autorul anonim și

de unghiul privirii, amîndouă stînd în raport de concordanță cu viziunea comună. Ștefan, Brîncoveanu, Horea, Tudor, Șapcă, Magheru, Iancu, Bărnuț, Cuza și chiar Aurel Vlaicu apar în cîntece așa cum ni-i prezintă tradiția, imaginația creatorilor urmînd călea cea mai simplă, a elogiului direct.

SITUAȚIA sentimentului istoriei în cadrul literaturii culte este intructivă alta, elementul intențional dînd întreprinderilor creatoare o tentă programatică limpede. Într-un articol publicat în iunie 1960 în „Contemporanul”, Lucian Blaga mărturisea: „De-a lungul vieții am avut răstîmpuri, cînd mîi lungi, cînd mai scurte, de oprire atentă asupra științelor istorice. Cum românul e născut poet, mi se pare firesc să mă fi interesat mai virtos problemele legate de trecutul poporului nostru. O negrăd de fierbînte pasiune m-a urmărit în permanență pentru problema, cu atît de multe fețe și aparent insondabilă, a formării poporului român”.

Interesul pentru istoria neamului, îndecosebi pentru epocile originare, se întîlnește în preocupările multora dintre scriitorii noștri. Cronicarii fac istoriografie, dar ei contribuie masiv la fixarea limbii literare, letopisetele conțin descrieri și portrete care sînt literatură incipientă. Preocupați de istorie, Ureche, Costin, Stolnicul consemnează evenimente ale timpului lor (sau anterior) și aduc argumente, de obicei filologice, în sprijinul latinității limbii stăruind asupra originilor. Ianache Văcărescu, în **Observațiuni sau băgări de seamă asupra regulilor și ornduelor gramaticii românești**, vorbește de latini și de capitala „craului nostru Decebal sau Decheval”, iar Petru Maior într-o scriere polemică despre începutul românilor în Dacia arată „din ce viță strălucită sînt prășiți” romanii. Mai aproape de literatură e legenda lui Asachi despre Dochia, fiica lui Decebal, urmărită de Traian și transformată în stîncă de Zamolxe; avem de-a face cu prelucrarea unui mit de origine. Asachi, preocupat de începuturi (descălecaturi), a scris și nuvele istorice, inspirate din vremuri mai apropiate, intitulat **Dragoș, Valca albă, Bogdan Vodă, Petru Rareș**, foarte libere în prelucrarea materialului documentar propriu-zis și situate sub valoarea capodoperei lui C. Negruzzi, **Alexandru Lăpușneanul**.

Interes constant pentru istorie a arătat I. Heliade Rădulescu, autor al unui proiect de poem sociogenic vast, din care a dat cîteva fragmente ample, unul intitulat **Mihaida**, dedicat „căpitanului mare” (Mihai Viteazul) și „armelor române”. Eroul de la Călugăreni apare descris în lumini romantice, liberator providențial, om și zeu în același timp: „Primarele lui raze, lucirea matinală / Înundă de lumină pectoria lui frunte, / Simbol independenței la cugete române”. În proza eclectică din **Echilibrul între antiteze**, Heliade face referiri la Dacia traiană, legislația, dătinile, vesmintele locuitorilor Daciei, religie etc. Reținem din digresiunile scriitorului că în Dacia a fost trimis de către romani „tot ce era mai brav, mai eroic, mai repede a înfrunța martirul” și că sub Aurelian au părăsit spațiul de la Dunăre „numai imperialiștii”, iar „părinții noștri rămăseră în Dacia autonomi, mai bucușoși a fi d'alături de finii lor Goți, pe cari îi creștinaseră, decât a avea d'a face cu Roma imperială și pînă ce persecuta și martiriza pe creștini”. Programul „Daciei literare” oferea o deschidere remarcabilă spre interpretarea literară a trecutului: „Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre țeri sînt destul de mari, obiceiurile noastre sînt destul de pitorești și poetice, pentru ca să putem găsi și la noi subiecturi de scris, fără să avem pentru aceasta trebuință să ne împrumutăm dela alte nații”.

Cumpăna secolului trecut, aprinsă în plan social, aparține literar mesianicilor, iar abordarea trecutului istoric se împletește cu inspirația din actualitatea ce s-a dovedit a fi și ea istorică. Alecsandri, Alexandrescu, Russo, Bolintineanu, Băcescu, Kogălniceanu însuși, sînt corifeii ai unui demers teoretic și practic cu urmări adînci în direcția specificului național în scrisul românesc.

Dacă în multe opere, faptul istoric a fost tratat în manieră ilustrativă, există în literatura noastră o perspectivă estetică mai profundă, o întuire metafizică a vechimii și originilor, care se așează firesc lângă latura vizionară a demersului artistic. Reprezentantul ilustru al acestei direcții a fost, la sfîrșitul veacului trecut, Mihai Eminescu. În proiectele și fragmentele marelui poet, ca și în scrierile finite dealte, își face loc nu doar un suflu liric nou — atunci cînd e abordată tema istorică — dar o concepție nouă. Nu evocare cronografică și nu reconstituire cu iz arhivistice vom găsi în versurile eminesciene care trebuiau să se constituie într-o epopee sau dramă daco-romană. Viziunea nu e de o solemnitate rece, distantă, simțul fibrei originare lasă imaginației o libertate de care un Alecsandri n-a beneficiat decît în parte în piesele sale despre Ovidiu și Horea. În **Gemenii, Sarmis, Rugăciunea unui dac**, precum și în proiectele pentru o epopee și o piesă despre Decebal, Do-

MAC CONSTANTINESCU: Clio (basorelief)

chia și Traian, în **Strigoii** etc., marele romantic dă impresia a se mișca dezinvolt într-un spațiu pentru care datele științelor istorice nu erau prea certe. Pentru Eminescu problema substratului s-a pus, ca pentru autorul **Geticel** mai tirziu, în termeni pe care exegeza are datoria a-i releva cu obiectivitate: poetul **Luceaărului** avea sentimentul latinității noastre constitutive și, asemenea cronicarului, știa că „de la Rim ne tragem”. Așa se explică referirile la „urmașii Romei”, la populația de la Dunăre și Carpați care era „nepoata lui Traian” etc. Însă el va fi resimțit la fel de acut forța fondului nostru nelatin, lăsat parcă la periferie de promotorii de latinisme exclusive. Dacismul în opera eminesciană conține sonuri profunde și nu are în nici un caz funcții decorative.

IN CICLURILE puse la cale și realizate parțial, Eminescu tratează istoria din vremea lui „Boc-rebist”, a lui Alexandru cel Bun sau a Mușatinilor cu o intuiție rară și cu detașare față de toate dogmele tradiționaliste. În spiritul unui romantism radical, poetul figurează peisaje seleneare, eroi damnați, experiențe teribile, amori hipnotice. Nu lipsesc reîncarnările și în general migrațiile sufletelor prin secol. Plasată cu mii de ani în urmă, acțiunea se desfășoară într-o atmosferă curat eminesciană, iar G. Călinescu (care a studiat cu aplicațiune manuscrisele poetului) sublinia just că frazele Tomirei, iubita lui Brigbelu, seamănă cu ale Cătălinei: „ — Da, simt că în puterea ta sînt, că tu mi-ești Domn — / Și te urmez ca umbra, dar te urmez ca-n somn. / Simt că l-a ta privire voințele-mi sînt sterpe, / M-atragi precum m-atrage un rece ochi de șerpe”. În capul mesei stă Zamolxe, se cîntă din instrumente scitice. Proiectele despre regele Decebal conțin fragmente în care apar „Zina Dochia”, cîntărețul orb Ogur, regele „Borivist”, regele parților Pacorus II, Gracchus, Cicero, Catilina, dar și eroi moderni ca Babeuf și Morny; chipul lui Traian e redat în ritmi folclorici: „Era mindru și împărat / Și oștean împlotașat, / Era mindru și voinic, / N-avea grijă de nimic”; lui Decebal nu-i e teamă de moarte, e răzbușător: „Ce

este moartea?... Pot să mor îndată / Fără să mă fi răzbușat? Pot? Nu, nu! / Nu pot — căci nu voi. Nu voi să mor, / Prîncipi tu... Este așa de dulce viața, / Așa de dulce este răzbușarea...”. Din însemnări se poate deduce că poetul trebuia să scrie și despre intrarea lui Decebal „în Moesia”, uciderea lui Cornelius Fuscus, fuga lui Iulian, lupta de la Tapae, victoria lui Decebal împotriva isagilor. Multe scene au și fost scrise, iată-l pe regele dac medînd înaintea luptei cu romanii: „Auziți, auziți, cum înima d-oțel / A Daciei se zbate cu putere”.

În totul, preocuparea lui Mihai Eminescu pentru lumea dacică și pentru timpii de origine ai poporului nostru indică o modalitate originală de a aborda istoria și o libertate de interpretare exemplară. Se rețin, ca fapte de creație, stilul eminescian identificabil și în ciorne precum și tonalitatea unor epoci care aveau rolul de fundal. Literatura este fapt de imaginație, iar a căuta conformitate cu oarecari documente — atît de relative și ele — e o eroare.

B. P. Hasdeu, care era un istoric redutabil și un lingvist eminent, îi plămăduiește pe Răzvan și pe Vidra pornind de la un minim de informație obținut în parte din cronica lui Neculai Costin. Fantast în plan literar, Hasdeu se dovedea riguros în planul științei, ridiculizîndu-l de pildă pe Cihac, care susținea că **doina** derivă de la slavul **dvoim** (dublu). După ce demonstrează că **doina** nu e nici „slavică”, nici latină, ci „autoctonă”, adică dacică, filologul e de părere că în genere poezia noastră populară „nu este de proveniență latină”, ci ține de substratul „ante-latin”, cel tragic. Dealtef, savantul care a pus bazele aceluia unic **Etymologicum Magnum Romaniae** a studiat cu aplicație sub-tratul traco-dacic, atît în celebrele tomuri din **Cuvențe den bătrîni**, în studiul neterminat **Reminiscențe ale credințelor dacice**, precum și în alte lucrări istorico-filologice.

Filosof al culturii și al istoriei, Lucian Blaga s-a preocupat constant de originile poporului român. Analizele lui, încadrate în cercetări sistematice sau figurate în actiunile ocazionale, se caracterizează prin echilibru, prin punerea în balanță a tuturor factorilor. În fapt, istoria strictă l-a interesat numai în măsura în care demersul filosofic o cerea, altfel scriitorul preciza că și-a refuzat „aportul cert sau problematic al elementelor de natură istorică”. Ferindu-se de „speculații în preajma unor elemente de situație istorică, precum: dacismul, slavismul, romanitatea”, Blaga a încercat să determine matricea stilistică a culturii noastre, vînzînd elementul spiritual ca o **entitate**, iar potențele imbinat, în **măunchi**. Pilonii categoriilor blagiene însumabile în matricea stilistică unitară a culturii se sprijină pe un sol tare care, indiferent de influențele asimilate, se confundă cu substratul. Într-o „cercetare critică” privitoare la **Getica** lui Vasile Părvan, autorul lui **Zamolxe** face o serie de „îndreptări” mai ales în legătură cu religia daco-geților și, în ansamblu, cu „topografia stilistică”. Observațiile sînt substanțiale, subtile, însă ele nu pun la îndoială valoarea operei părăvniene. Iată ce scrie Blaga în cercetarea sa: „Datorită perspicacității istoricului nostru, cele două milenii dinainte de Hristos, și mai ales întiului, de viață quasi-istorică aparținînd geților, au prins serioase contururi”. Atitudinea lui Blaga față de originea noastră se apropie de aceea a lui Hasdeu, pe care autorul **Trilogiilor** îl numea „o apariție simbolică” și „un mare indemn pentru viitor”. Riguros, circumspect în evaluarea factorilor constructivi („latinitatea liniștită”, „un bogat fond slavo-trac”), Lucian Blaga a relevat unitatea structurală a culturii noastre, sinteza minunată, aptă să-și conserveze personalitatea și să asimileze influențele. Cînd scrie **Zamolxe**, care este un poem sau un „mister păgîn”, scriitorul nu procedează altfel decît Eminescu: ceea ce l-a preocupat este viziunea, atmosfera și simbolistica. Misiunea eroului mitic e exprimată în versuri în care-l recunoaștem pe autorul **Fașilor profetului**: „Depart ești poporul meu dac, neam de urși / Religie nouă și vinjoasă încercat-am să-ți aduc din inima necunoscutului”. Cunoaștor adînc al culturii române, căreia i-a înălțat un solid monument, Lucian Blaga sintetiza astfel ideile sale despre dănuirea milenară a unui popor: „Tot ce putem ști, fără teama de a fi dezmințit, este că suntem purtătorii bogați ai unor excepționale posibilități. Tot ce putem crede, fără de a săvîrși un atentat împotriva lucidității, este că ni s-a dat să luminăm cu floarea noastră de mine un colț de pămînt”.

SENTIMENTUL istoriei, care a rodit și va rodi încă multă vreme în spațiul spiritualității noastre, nu are funcția unui simplu fundal, ci se dovedește a fi o constantă pentru viața văzută ca acțiune pozitivă și ca act de contemplație fecundă. La urma urmelor, conștiința vechimii reprezintă o garanție a dezvoltării viitoare organice. Pentru literatură, această conștiință e mai mult decît o premisă.

Ion Lotreanu

● GEORGE HURMUZIADIS este cunoscut în România prin lucrarea sa **Cultura Greciei**, apărută la Editura științifică și enciclopedică, în 1979, cit și prin câteva nuvele traduse și publicate în revistele „România literară” și „Steaua”.

Autorul, scriitor și publicist grec, a făcut studii temeinice în Grecia și România, unde și-a petrecut o parte din tinerețe. S-a stabilit apoi în Argentina, revenind mai târziu în patria sa de origine.

Este colaborator permanent al revistei literare „Nea-Estia”, ca și al altor reviste și ziare elene, păstrând nealterate legăturile cu țara sa natală, dar și cu cele două patrii adoptive, România și Argentina, de care îl leagă bogate amintiri și afinități spirituale. A scris și publicat nuvele de un colorit variat și sobru, eseuri și traduceri numeroase din spaniolă și română. A

prezentat în țara sa literatura sud-americană, aproape necunoscută, și a tradus în neogreacă numeroși poeți și prozatori: două volume de proză contemporană, care au câștigat premiul „Goyanarte” al Pen Clubului Internațional, Centrul Buenos Aires, și o **Antologie a poeziei Latino-Americane**, lucrare de anvergură, care a fost distinsă cu premiul Academiei din Atena.

Din lucrările de autori români traduse de Hurmuziadis menționăm: discursuri ale președintelui Nicolae Ceaușescu; eseuri de George Macoveșcu, Ion Dodu Bălan, Romul Munteanu, George Uscătescu, Constantin Noica; nuvele și schițe de Liviu Rebreanu, Marin Preda, Eugen Barbu, D. R. Popescu, Fănuș Neagu, Henriette Yvonne Stahl; poezii de Lucian Blaga, Eugen Jebeleanu, Alexandru Philippide, Marin Sorescu, Ion Barbu, Magda Isanos, Claudia Millian, Nina Cassian, Ion Gheorghe ș.a.

Din operele originale: **Orizonturi îndepărtate**, nuvele (1969), **Prospecțiuni**, eseuri (1972), **Imperio și Margaron**, nuvele (1976), **Idolii**, roman (1978) ș.a.

Schița **Luna răsturnată** aparține volumului **Orizonturi îndepărtate**. Am căutat, pe cit mi-a fost posibil, să mențin expresia stilistică sobră a originalului. Dat fiind că limba neogreacă, demotică, este foarte bogată în idiosime, m-a ajutat mult faptul că scriitorul însuși cunoaște bine ambele limbi, și a putut controla exactitatea expresiei, cu unele modificări necesare traducerii.

L. D.-H.

SOARELE, după ce-și făcu drumul pe bolta cerului, inclina să apună. Bătrînul, sau „el viejo”, cum îl spuneau nepoții săi, simțea că trebuie să se așeze, să răsuflă, fiind pe punctul de-a se prăbuși, extenuat, pe caldarim. După o alergătură atît de îndelungată îl dureau șalele, îi tremurau genunchii. Drumul era pustiu. Casele rare, fără etaje, fiecare cu cite două ferestre și cu cite-o ușă la mijloc. Case din suburbia unei mari capitale. Porți închise și ferestre cu obloanele trase. Se așeză pe treapta unei intrări cu rulo coborît, deasupra căreia sta scris cuvîntul „Farmacie”. Nu se auzea nici o voce, nu se zărea nici un om, ai fi zis că era un loc pustiu. Bătrînul simțea cum i se zbate în piept inima. Și-a luat pulsul și văzu că era mai neregulat ca de obicei și cu multe intreruperi. Acest fel de a-și controla mersul inimii îl învățase de la doctorul care-l îngrijise cînd avu-se ultima criză. În asemenea momente, trebuia să înghită un hap. Căută medicamentul în buzunarul hainei, dar nu-l găsi. L-o fi uitat acasă. Adică în casa fiicei și a ginerelei lui. Vorba vine, căci nu era nici casa lor. Locuiau cu chirie, de mai bine de cinci-trecize ani. De-atunci, de cînd îi tiriseră în această țară străină, pe el și pe bătrîna lui.

„El viejo” își duse mina streașină la ochi, făcîndu-și umbră, să poată privi spre soarele care apunea. Prin golul rămas între două case, se vedea cîmpul verde, care se termina departe, în fața unui rîl format de arbori înalți și stufoși. Un vîntuleț începu să sufle dinspre cîmpie și bătrînul simți cum îngheață pe el cămașa muiată de sudoare. Deodată, în spatele marelui zid de copaci, se auzi un vuiet asurzitor, care făcu să răsună cerul și cîmpia, și să tremure pămîntul sub picioarele lui. Era tunetul pe care îl auzise de atîtea ori pînă atunci, și pentru care părăsise azi, dis-de-dimineață, casa copiilor săi. Și-l auzea atît de aproape acum, venind parcă din dosul acelor arbori. Inima i se zbatu din nou în piept; dar bătrînul, disprețuind durerea, sări repede în sus. Și atunci văzu cum, dinspre partea de unde se auzea vuietul crescînd mereu, țîșni o pasăre uriașă, infulecînd parcă spațiul, și cu imensele ei aripi, acoperi întreg cerul. Bătrînul întinse minile spre răpitoarea uriașă, care nu apucase încă să-și strîngă ghearele, pînă-și suci el capul urmîrînd fulgerătoarea ei trecere. În citeva clipe o pierdu din priviri, inapoi acoperîndu-i farmaciei. Se așeză din nou pe treapta de piatră, și ciuli urechea spre ureletul monstrului ce se infunda în infinitul cerului.

Stătu așa bătrînul, cu privirea ațintită la virfurile arborilor din fața lui, pînă cînd încetă orice vuiet; după aceea, scoase din buzunarul vestei un ziar, îl desfăcu larg, și surise cetînd a suta oară: „A sosit momentul să vă realizați visul. Cu avioanele noastre călătoriți în întreaga lume. Sapte ore de zbor Atena — New-York. Cincisprezece ore Atena — Buenos Aires. Preturi necrezut de convenabile... Avionul este astăzi cel mai rapid și mai sigur mijloc de călătorie...” Și bătrînul mîngîia cu mina imaginea avionului care însoțea reclama unei societăți de transporturi aeriene.

„Acest ziar mi l-a trimis Dumnezeu, se gîndi el, ca să-mi arate drumul cel bun”. Și-și aminti cum ajunsese în minile lui. În urmă cu vreo lună, și după multe ru-

gămînți, fiica și ginerele au consimțit, în fine, să-l ia cu ei duminica la biserica Comunității; și asculte și el liturgia și să se împărtășească. În curtea bisericii, ginerele său se opri să stea de vorbă cu un compatriot de-al lor, care ținea la subțioară două-trei ziare grecești. Îi cuprinse atunci un elan, pe care nu și-l putu reține, de a-i cere unul dintre ele.

— Sint vechi, foarte vechi, fu răspunsul celui prieten al ginerelei său.

— Te rog, dă-mi măcar unul, n-are importanță, insistă bătrînul.

Așa îl dobîndi și-l citi cu nesăț, de zeci și zeci de ori, de la prima pînă la ultima pagină.

AU TRECUT ani de cînd nu mai primise vești de la ai săi, din patrie.

La început, răspundea regulat la scrisorile sale. Apoi tot mai rar. Și acum, mai în urmă, nu mai răspundea deloc. Cum să-și imagineze, puținele lui rude de acolo, drama bătrînului expatriat? Cum să-și inchipuie singurătatea lui, izolarea totală în care trăia? Fieca și ginerele, toată ziua la treabă, nepoții la școală, iar el, prizonier în casă, singur cu bătrîna lui. Și bătrîna, care nu înceta să vorbească, să dezgroape trecutul, să-și amintească vechi refrenuri și cîntece bisericești, și să-l facă vinovat de toate cele intimplate. O viață fără rude, fără prieteni, fără vizite, fără cafeenea, fără vreo partidă de table, sau un mic taifas cu vecinii. Căci, cum să te înțelegi cu ei necunoscîndu-le limba? Cum să citești un ziar, să afli ce se petrece în lume? Nici la piață nu se putea duce singur, nici la biserică. Cum să încerce, cum să îndrăznească să circule în mijlocul acestui oraș-haotic, așa, surdo-mut, cum devenise, fără ca în realitate să fie?

Cum să-și inchipuie ei, oamenii care duc o viață normală, viața întoarsă pe dos din această parte a lumii? Cînd au debarcat, după douăzeci de zile de călătorie pe mare, în plină amiază, ginerele său a încercat să-l explice că acolo, departe, în patrie, era miezul nopții! Au părăsit Grecia în plină vară, în toilul secerîșului, dar înainte de-a se termina călătoria s-au văzut nevoiți să îmbrace haine de iarnă, deoarece tremurau de frig. Curioasă lume! Pînă și luna apărea pe cer, răsturnată! Ginerele său a căutat să-și explice cauza, fără să reușească însă altceva decît să-l convingă că, într-adevăr, luna apărea pe cer anapoda. Dar cea mai mare curiozitate o descoperi citeva luni mai târziu, cînd sărbătoriră Revellonul în mijlocul unei călduri insuportabile, cu cireși și cu căpșuni la masă, în loc de obișnuitele migdale, stafide și alte fructe uscate. Si-acum pregăteau să serbeze din nou Crăciunul într-o căldură de cuptor, susținînd morțiș că e sfîrșit de Decembrie. Cum să-i crezi?

Bătrînul a oftat adînc. A deschis din nou jurnalul și a citit sub titlul ziarului data: „Atena, cincisprezece iulie...”. A surris. De cînd îl aduseră în această țară n-avea mai minciuni îi spuneau. La început că se vor întoarce în patrie după doi-trei ani. Apoi, că trebuirile nu merg prea bine, și că era nevoie să mai rămînă, să mai muncească. „La anul, tot spuneau, la anul ne vom întoarce”. Între timp, nepoții trecură de la școala primară a Comunității, la școala de stat, la Gimnaziu. Acum vorbeau între ei spaniola, limba locului. Și încă mai rău, fiica lui și cu bărbatu-

său vorbeau adeseori, în fața lor, aceeași limbă străină, să nu le înțeleagă, el și cu bătrîna lui, secretele. Acum le ascundeau totul. Nu se mai sfătuiau, ca atîdată, cu ei, iar în ceea ce privește întoarcerea în patrie, nici o vorbă. Însă bunul Dumnezeu îi deschise ochii, i-a trimis; acest ziar. Și acum știe el ce are de făcut. În spatele aceluia gard de pomi înalți, își iau zborul giganticele păsări argintii, în stare de călătorii lungi și care trec pe deasupra casei lui de atîtea ori în fiecare zi. Jurnalul o spunea clar: „În citeva ore avionul făcea ocolul pămîntului”. Străbătînd cîmpia din fața lui și gardul cel verde va ajunge la aeroport. Cu economiile ce le adusese din țară, bani albi pentru zile negre, bani ce reuși să-i salveze de la lăcomia copiilor, își va plăti biletul. Și în cincisprezece ore va călca pămîntul patriei.

Bătrînul auzi iarăși acel muget formidabil, care făcea să vibreze bolta cerească. Și în citeva clipe văzu iarăși apărînd acele enorme aripi ale vulturului de argint, întunecînd cerul. Strînse în mina lui băsmăluța cu „bănușii”, ascunși în buzunar, și porni hotărît să traverseze cîmpia. Trebuia să ajungă dincolo de paravanul de copaci, înainte de-a se înnopta. Încă o mică efortare, să străbată acest deșert verde, și coșmarul exilului va lua sfîrșit. Se săturase de singurătate, de minciunile ginerelei, de lipsa de respect a nepoților, și de nesuferitele bodogăneli ale bătrînei. De cînd doarme cu ziarul sub pernă, în fiecare noapte parcă zboară spre insula natală, respiră parfum de cimbru și simte pe buzele sale uscate sarea Mării Egee. Acest dor, de a se reintoarce în patrie, îl ținu în viață atunci cînd se îmbolnăvise grav de inimă și cînd stătu trei luni în pat. Tot dorul acesta i-a dat curajul să suporte atîția ani de izolare și de părăsire. Iar acum puse stăpînire pe el și-i porunci să plece din această țară străină, să se întoarcă, pînă mai e încă timp, la țărîmurile copilăriei, la sătulețul lui mîngîiat de adierile arhipelagului, să regăsească pe-ai săi. Să afle de ce nu răspund la scrisorile sale. Iar dacă motivul este acela pe care îl bănuștea el, atunci să se ducă cu brațele încercate de flori să se incline la mormintele lor. Pînă va suna și ceasul lui, să-și ia locul alături de ei și să fie iar împreună, ca în jocurile lor din copilărie, ca pe băncile clasei, cînd mergeau la școală.

IN STRADĂ se apăsese lumina. Un val de aer rece, venit dinspre Antarctica, reuși, în sfîrșit, să ajungă pînă în oraș, și acum răcoarea asfaltului, pereții și terasele caselor incinse de dogoarea soarelui. Vecinii deschiseră larg porțile și ferestrele caselor ca să se aerisească. Au scos scaunele pe trotuar, să respire și să comenteze, ca de obicei, noutățile zilei. Fuseseră informații de dispariția bătrînului emigrant, „del anciano griego”, și acum, stînd așezat sau în picioare, discutau și se întrebau unde s-o fi dus și ce-o fi ajuns bătrînul lor vecin. Aflaseră că mașinile poliției au patrolat prin tot cartierul și-au căutat pînă și în port, fiindcă ginerele dispărutului declarase la circumscripție că într-o zi îl ameninșase că va lua vaporul și se va întoarce în insula lui. Dar nu i-au găsit urma niciieri.

Pe strada, iluminată din plin, o singură casă rămăsese cu ferestrele întinse și cu poarta închisă. În dosul unei jaluzele puțin crăpate, o bătrînă, ascunsă în întuneric, urmărea mișcarea din stradă. Purta o basma vișinie pe cap, ilic de catifea neagră brodat cu aur și o fustă de mătase cărămizie, toată plisată.

— Mamă, vino la masă, să ciugulești și dumneata ceva, se auzi vocea fiicei. Ești nemincată de azi dimineață...

— Ferească Dumnezeu! Taică-tu a dispărut, nu știm unde s-a dus, nici ce-a ajuns; și tu, cu bărbatu-tău și cu vîlajganii voștri, în loc să umbrați să-l găsiți, să mi-l aduceți acasă, nu vă gîndiți decît la mincare...

— Nu ne mai judeca mereu, mamă dragă. Toată ziua l-am căutat. Poliția a răscolit și ea tot orașul, și continuă să-l caute. Miine, dis-de-dimineață, vom porni din nou în căutarea lui. Lasă cuvintele astea, care nu fac decît să ne mărească durerea, și vino să mînci ceva!...

— Eu una știu; că s-a pierdut bărbatu-meu și taică-tu. Dumnezeu știe unde l-o fi găsit noaptea. Noaptea, pe voi, nu vă sperie. Îmi spuneți „miine”, dar miine va fi prea târziu. Cine vă asigură că miine va va mai fi în viață? Noaptea nu glumește...

S-a îndepărtat apoi de la fereastră și s-a îndreptat spre bucătărie, unde ceilalți, în picioare, lingă masă, mincau grăbiți. La vederea lor nu s-a putut stăpîni:

„...nimeni nu poate înțelege cit de mare mi-e durerea...”

Auzînd-o, ginerele sări ca ars: — Bine, mamă-soacră, ce fel de purtare e asta? Te-am rugat, de atîtea ori, să încetezi să mai spui versuri! Ce urmărești cu ele? Ai aprins paie în capul bărbatului tău, l-ai stîrnit, să vă întorceți, cu tot dinadinsul, inapoi în țară. Și, ca și cum nu ți-ar fi fost de ajuns cu cîntecele tale, cu această otrăvă, pe care de luni de zile o picuri, zi de zi, în viața noastră, acum ai inventat altele și mai boacăne. Ai scos din cutăr costumul tău național, l-ai îmbrăcat și-l porți mereu, să te vedem,

să te vadă și el, ca să nu mai avem niște în casă. L-ai înnebunit de-a binelea pe bietul om! Pînă ce și-a luat lumea în cap și-a plecat...”

— Eu l-am înnebunit, sau tu, cu minciunile tale? Cine ne promitea, în fiecare an, că „s-a terminat cu suferințele”, și că „ne întorcem”? Ai venit la noi, în insulă, te-ai însurat cu fiică-mea, și ne-ai înșelat pe toți spunînd că ne iei cu tine în America pentru o plimbare. Adevărul este, însă, că doreai să faci din fiica mea sclava magazinului tău, iar din mine o slugă a casei și o dădacă a copiilor tăi. A copiilor tăi, care, odată crescuți, nici nu mai vor să știe de noi. M-ai întreat, oare, cum am petrecut eu, mai bine de cincisprezece ani, în această casă, în această închisoare?

„...de dimineață mă trezesc un pic de somn cînd nu găsesc și la fereastra mea gonesc la trecători să povestesc tristețea mea cea mare...”

— Taci din gură, mamă, taci! Nu-l potrivită ziua de azi pentru asemenea cîntece!

— De ce să tac? Oare nu spun adevărul? Oare nu v-am prevenit de ani de zile că nu vrem să ne lăsăm oasele pe țărîmurile străine? „Răbdare”, imi răspundeai. „Greul a trecut, ce-a mai rămas e puțin, la anul ne întorcem”. Multi „la anu” au trecut, și noi tot condamnăți pe viață să lințezim în exil:

„...și rîndunelele se-ntorc, eu nu mă voi întoarce...”

— Mereu, aceeași poveste! Cînd o să te sature, mamă? Mai bine te-ai duce să te liniștești...

— Da, eu să mă duc să mă linițesc, iar voi să vă duceți la culcare... Ei bine, nu! Eu nu mă pot liniști pînă nu-mi voi regăsi soțul, mort sau viu. Și dacă nu vă duceți voi, mă duc eu singură la poliție, la prefectură, la jandarmerie, oriunde mi se va da o mină de ajutor...

Nu se mai putu stăpîni bătrîna și izbucni în hohote de plîns:

„...vai, ce tristă înmormîntare au acei ce mor departe...”

— Mamă-soacră, n-a rămas decît să ne cîntă acum și balada „Palicarului mort”... Stăpînește-te, în sfîrșit! Nu ți-am spus minciuni și nici nu ți-am ascuns nimic... Și nu faci bine să te gîndești numai la rău, cobînd mereu. La poliție mi-au promis că ne vor anunța îndată ce vor avea vreo noutate...

— „...dintre străini, orfani, și văduve...”

— Taci, te rog, taci, pînă nu izbucesc și eu!

— „...străinul e cel mai de plîns...”

— Nevastă, eu nu mai rezist! Am plecat la poliție...

A fugit spre poartă, a deschis-o și a sărit în stradă. N-a apucat însă s-o închidă, deoarece un puternic curent de aer, care tocmai se formase, zmulgîndu-i-o din mină, a trîntit-o în spatele lui, făcînd să se cutremure, cu un vuiet surd, geamurile casel.

CIMPUL era părăsit și nu servea nici ca loc de pășune. Buruienile, care începuseră să se îngălbenescă, îi aungeau pînă la genunchi. Cîndva fusese arat, de aceea bătrînul înainta cu greutate, potîcnîndu-se de bolovanii și pierzîndu-și pașii prin gropile lăsate de plug. Terenul accidentat și obsoala îi incetiniseră mersul, întunericul căzînd înainte ca el să fi ajuns la bariera de copaci. Grijă lui cea mare era să ajungă la acel parapet verde, convins fiind că acolo se terminau toate suferințele, că de cealaltă parte îl aștepta un prieten devotat, cu biletul de călătorie în mină, nerăbdător să-l primească și să-l conducă pînă la acele păsări gigantice, care zboară fără a da din aripi, și care, printr-un salt de citeva ore, îl vor depune în insula lui dragă.

Mai făcu cîțiva pași, păstrîndu-și cu greu echilibrul, țînînd în mină jurnalul desfăcut, ca un strateg în plină campanie. Tirîndu-și cu dificultate picioarele se văzu deodată în mijlocul unui lan de buruieni spinose, care-l barau drumul. Înțelegese atunci că nu mai poate înainta. Întunericul, ca o ceață cenușie, se lăsa încet-încet peste cîmpie. Gîtlejul i se uscăse; singele îi cloțotea în vine, capul îi vuia de bătaie cloacului din piept. Simți cum îi tremurau genunchii, cum i se îndoale, și se prăbuși pe spate, în mijlocul bălărilor, doborît de o puternică durere în partea stîngă a pieptului, ca și cum ar fi primit, din adîncul pămîntului, o săgeată otrăvită în plină inimă.

Cînd, într-un tirziu, deschise ochii, încercă să se scoale dar nu reuși. I se păru curios, deoarece se simțea ușurat, odihnit, înviorat parcă. Se întreba unde se găsește. Văzu atunci că pe deasupra arborilor strălucia, pe cerul negru-albastru, luna... o lună nouă, de argint proaspăt lustruit, strălucitoare... și... întoarsă pe dos! Oftă adînc bătrînul. Dar în aceeași clipă apăreau de după perdeaua de arbori două aripi enorme... două aripi negre. Acoeperă luna, și trecînd ras pe deasupra copacilor, începură să coboare, de data asta fără vuiet, fără tunete, să coboare... să se apropie... Veneau, veneau să-l ia, să-l ducă...

Prezentare și traducere de Lucia Dimitriu-Hurmuziadis

Nicolae Cristea

Un grup de voluntari români : Vasile Călugăru, Constantin Doncea, Nicolae Cristea

AM PĂSTRAT o amintire neștersă figurii dirze și hotărâte a aceleia care a fost Nicolae Cristea. L-am întâlnit pentru prima oară în Spania, pe frontul de apărare a Madridului, în toamna anului 1936. De la început mi-a făcut o impresie deosebită : un voinic, bine clădit, serios.

În cadrul divizionului de artilerie la parte la luptele de la Jarama și la victorioasa acțiune de la Guadalajara, folosind cunoștințele militare însușite în țară și spiritul de organizator cu care era dotat. El este evidențiat pentru calitățile și curajul dovedit în luptă.

Nicolae era respectat și îndrăgit de toți subalternii lui pentru atenția, dragostea și priceperea cu care se preocupa de temeinica pregătire militară și politică a efectivului bateriei, cit și de nevoile fiecărui luptător în parte.

De asemenea, el nu putea uita niciodată greutățile prin care a trecut în copilărie până a avut posibilitatea să învețe carte și încerca să recupereze, ca și tovarășii lui de luptă, timpul pierdut din cauza condițiilor sociale vitrege de atunci din România.

De altfel, în timpul liber discutăm adesea despre țară, familie, prieteni, tovarăși, și-mi povestea crîmpeie din viața grea pe care o trăise.

S-A NĂSCUT la 26 noiembrie 1906, într-o casă sărăcăcioasă de la periferia orașului Galați. Tatăl lui, muncitor în port, i-a dat o educație corespunzătoare clasei căreia îi aparținea.

În perioada crizei economice care lovi-se toate țările capitaliste și care era puternic resimțită și de clasa noastră muncitoare, Nicolae ia parte la acțiunile organizate de P.C.R., și, fiind amenințat cu arestarea, se mută la Galați. Urmărit din nou de Siguranță, revine la București în 1931.

Datorită comportării sale și activității duse în rândul muncitorilor, Nicolae Cristea câștigă încrederea comuniștilor și la începutul anului 1933, este primit în rândurile membrilor Partidului Comunist Român și, apoi, cooptat ca membru al Comitetului organizației P.C.R. a Capitalei, iar ceva mai târziu este ales membru în biroul comitetului de partid al Capitalei.

În vara anului 1936, întreaga lume află de rebeliunea generalilor fasciști împotriva tinerei Republici Spaniole și de intervenția fascismului italo-german în sprijinul trădătorilor poporului spaniol. În ajutorul poporului spaniol poartă mii de voluntari din numeroase țări, de pe tot globul.

Partidul Comunist Român organizează sprijinirea materială și morală a poporului spaniol, organizează participarea voluntarilor români la apărarea Spaniei. Nicolae cere să fie trimis. Pleacă din țară, părăsindu-și tot ce îi era mai drag — patria, căminul, familia și, cu toate greutățile legate de trecerea ilegală a numeroase frontiere, reușește să ajungă în Spania încă în octombrie 1936, în toată luptelor de apărare a eroicului oraș Madrid.

LA 24 iulie 1937, cînd fasciștii pornesc contraofensiva, regimentul român de artilerie își dă contribuția la respingerea atacurilor întreprinse de inamic la Brunete (nord de Madrid) pe linia Quijorna — Brunete, și apoi la stabilizarea frontului republican.

În cursul acestor acțiuni artileriștii regimentului român motorizat se găsesc de mai multe ori în situații deosebite de grele.

Era în prima zi a contraofensivei fasciste. Pe tot frontul pe care acționa regimentul român, bateriile erau angajate într-un viu duel de artilerie. Deodată, una dintre bateriile regimentului cade sub focul intens al artileriei inamice. Situația e agravată de faptul că tocmai atunci fusese adus și descărcat lângă baterie un camion cu proiectile. Începerea atacului îi împiedicase pe luptătorii

republicani să pună la adăpost muniția în mici șanțuri special amenajate, și acum obuzele zăceau grămadă în apropierea tunurilor. Un proiectil căzut peste ele ar fi provocat o explozie atât de puternică, încît ar fi aruncat în aer tunuri și oameni.

În baterie se iscă un moment de panică. Artileriștii noștri, în loc să tragă mai departe, așa încît să deruteze pe inamic și să-l facă să schimbe ținta, abandonează tunurile și se ascund în niște tranșee din apropiere. În clipa aceea, însă, se apropie de baterie doi tineri ofițeri : unul e Nicolae Cristea, celălalt e René Arbouset. Își dau seama imediat de situație, de pericolul care amenință bateria. Într-un suflet se reped amîndoi spre grămada de obuze și încep să le încerce în camion, fără a ține seama de focul inamicului. Cîteva clipe mai târziu, îmbărbătați de curajul, de singele rece al celor doi comuniști, artileriștii, care cu puțin înainte își pierduseră cumpătul, se reintorc în fugă la posturile lor. Fiecare pune mina la încărcatul camionului, care e scos în grabă din zona periculoasă. Bateria își reia imediat tragerea ; pericolul a trecut.

UN ALT episod în care s-au manifestat curajul și spiritul de abnegație al luptătorilor republicani s-a petrecut tot în timpul contraofensivei fasciste.

Inamicul reușise la un moment dat să străpungă liniile republicane. Forțele republicane se repliaseră pe alte poziții. Numai una din bateriile antitanc ale regimentului român de artilerie nu putuse fi evacuată la timp și se afla acum între cele două linii. Bateria era formată din piese noi, sovietice, excepțional de bune. Capturarea ei de către inamic ar fi însemnat o pierdere extrem de dureroasă pentru noi, atât morală cit și materială, pierdere cu care nu ne puteam împăca. Se hotărăște recuperarea bateriei. Și artileriștii regimentului nostru — români, francezi, spanioli și aparținînd celorlalte naționalități care compun unitatea — se oferă să se ducă în căutarea bateriei, s-o aducă cu orice risc în rîndurile republicane. În frunte pornește comandantul divizionului antitanc, un tânăr invățător spaniol din Sud, și alături de el Nicolae Cristea, Nicolae Pop, René Arbouset, vitejii noștri, totdeauna gata să fie acolo unde e mai greu. Sub focul de mitralieră inamic, artileriștii își aduc la îndeplinire cu succes misiunea : bateria antitanc este salvată !

IN RAGAZUL dintre lupte, Cristea studia mereu probleme militare, își îmbogățea bagajul de cultură generală și își însușea limbile franceză și spaniolă. Deși n-avea nici o școală militară, el ajunge un bun artilerist, așa cum cereau necesitățile frontului antifascist. După înfrîngerea diviziilor italiene la Guadalajara, Nicolae participă la ofensivele armatei republicane spaniole de la Brunete, Zaragoza (Quinto-Belchite) și Teruel.

În cursul ofensivei victorioase din Aragon (Quinto-Belchite) din august 1937, el participă, alături de comandantul regimentului român de artilerie, de comandantul bateriei „Franco-belge”, francezul Gaston Carré, de comandantul bateriei „Passionaria”, francezul René Arbouset (amîndouă baterii făcînd parte din regimentul român de artilerie motorizat), de Nicolae Pop, subofițer observator la stăutul-major al regimentului, de Giuseppe Calisuri, ofițer italian, și de Angel Marrotto, șofer spaniol, la fapta de arme de la Quinto, pe care am descris-o în altă parte, unde, deplasînd un tun (Krupp 77) în fața propriilor noastre linii, se efectuează, cu rezultate strălucite, o tragere directă asupra cazematelor betonate ale inamicului. Această faptă de arme, prin care a fost nimicită rezistența fasciștilor fortificați în cimitirul din Quinto, a permis continuarea ofensivei trupelor republicane.

Pentru modul cum s-a evidențiat cu acest prilej Nicolae Cristea a fost avansat la gradul de locotenent de artilerie și numit comandant de baterie.

IN decembrie 1937, armata republicană spaniolă declanșează o nouă ofensivă pe frontul de la Teruel, ofensivă la care participă doar o singură unitate internațională — regimentul român de artilerie. În cursul acestor lupte, în special în perioada contraofensivei fasciste, voluntarii români se evidențiază prin dirzenie în lupta împotriva unor forțe superioare atât numeric, cît și ca dotare cu tunuri și aviație. Nicolae Cristea este rănit la picior, dar refuză să fie evacuat la spital, preferînd să rămînă în mijlocul tovarășilor lui de luptă.

După aceste lupte, unitatea de artilerie, care avusese pierderi grele în oameni și materiale, a fost reorganizată și dotată cu tunuri noi. Bateria comandată de Nicolae Cristea, avansat la gradul de căpitan, ia denumirea de bateria „Tudor Vladimirescu”.

PARTICIPÎND la marea ofensivă de pe Ebru, combatanții din regimentul român de artilerie motorizat, ca și cei din celelalte unități ale armatei republicane spaniole, s-au străduit să fie la înălțimea misiunii pe care o aveau de îndeplinit. Mai mult ca oricînd, regimentul de artilerie a dat dovadă de disciplină și elan, mai mult ca oricînd fiecare artilerist în parte a dat dovadă de curaj și spirit de sacrificiu. Mulți dintre voluntarii români s-au remarcat în acele zile de lupte grele prin vitejia lor. În fruntea lor s-a situat în permanență neuitatul erou al poporului nostru, Nicolae Cristea.

În sectorul de luptă al diviziei 35, comandamentul hotărăște ca artileria divizionului, respectiv regimentul român de artilerie, în vederea sprijinirii și susținerii acțiunilor elementelor avansate, să neutralizeze artileria dușmană, să atace pozițiile fortificate între cele două maluri. La un semnal, toate bateriile regimentului român de artilerie deschid focul. Focul precis și violent al artileriei distruge pozițiile fasciste și deschide drum infanteriei.

Majoritatea infanteriștilor trec fluviul înot, ceilalți folosesc bărcile sau alte mijloace pentru a ajunge pe malul drept.

Artileria trebuie acum să treacă apa pentru a putea sprijini infanteria care înaintează pe teritoriul inamic pe malul celălalt al fluviului. Transportul pieselor de artilerie ridică însă serioase dificultăți. S-a pornit în acest scop construirea unui pod. Dar fasciștii au dat drumul stăvilarelor de la Camarasa și apele umflate și furioase au distrus podul pe jumătate construit.

Prezența artileriei pe malul drept devine însă imperios necesară. Infanteria avansează vertiginos, iar tirul bateriilor noastre depășește cu greu 10 kilometri. „Dacă e nevoie să trecem de urgență, atunci trebuie să găsim de urgență și o soluție” — spune Nicolae Cristea. Și au găsit-o. E o soluție care cere mult curaj dar Cristea e atît de hotărît și de calm, încît toți îl urmează fără șovăire, ca și cum ar trebui să facă un lucru foarte simplu și obișnuit. Punînd cu toții umărul, artileriștii bateriei „Tudor Vladimirescu” aduc tunurile bateriei la mal. Aci, cu materiale găsite sau adunate în grabă, se improvizează niște plute pe care sînt transportate pe malul celălalt una după alta, sub focul aviației fasciste, toate piesele bateriei. Și astfel, primele tunuri care intră în acțiune pe malul drept al fluviului Ebru sînt tunurile bateriei „Tudor Vladimirescu” de sub comanda lui Cristea.

În clipa cînd bateria e aproape în întregime pe malul drept, un camion încărcat cu 160 de proiectile cade în apă. E un moment de consternare, materialul de război are pentru republicani o valoare de neprețuit, căci criminala politică a „neintervenției” îi pune într-o cumplită inferioritate față de adversar sub raportul armamentului și al muniției. Cînd se ordonă artileriștilor să scoată camionul la mal, toată lumea e dornică să dea o mîna de ajutor. Într-un timp record, ordinul este executat : camionul este scos din apă, obuzele sînt puse la uscat. A doua zi vor fi folosite împotriva inamicului.

Abia au ajuns pe malul drept, că aviația fascistă a și pornit să-i bombardeze. De astă dată e o adevărată grindină de bombe incendiare. Artileriștii aleargă în toate părțile să stingă incendiile înainte de a lua proporții. Lîngă tunurile bateriei se află o cisternă cu benzină. Dacă s-ar aprinde, ar prefăce totul în scrum, fără ca cineva să poată interveni. Iar toată lumea pare să fi uitat pericolul pe care-l reprezintă cisterna. Toată lumea, numai Cristea nu. Se uită... nu se vede nici un șofer. Și nu-i timp de pierdut. Atunci, fără nici o ezitare, se urcă la volanul autocisternei înconjurată de flăcări și o scoate în viteză din zona focului.

Curajul, prezența de spirit de care dădea dovadă Cristea în toate prilejurile îl făcuseră să dobîndească un mare prestigiu în rîndurile combatanților regimentului nostru. De aceea comisarul politic apela adesea la ajutorul lui în munca politică desfășurată uneori în situații grele.

Ofensiva de pe Ebru fusese precedată de o largă muncă politică. Combatanții trebuiau mobilizați pentru o acțiune în care era nevoie de mai multă hotărîre și curaj decît oricînd. În asemenea cazuri autoritatea morală a lui Cristea putea fi de mare folos. Așa că iată-l solicitat să vorbească oamenilor înaintea acțiunii care trebuie întreprinsă.

Cristea învățase de cînd se afla în Spania cîteva fraze franțuzești, cîteva spaniole, cîteva cuvinte italienești, atît cît, într-o unitate alcătuită din reprezentanții altor popoare, să se poată face înțeles cînd dădea un ordin, cînd rostea un indemn, un cuvînt de laudă. Stăpîn pe aceste cunoștințe, mai mult variate decît bogate, Cristea refuză ajutorul unui interpret — ar da un aer prea oficial unei chemări care pornește din inimă și trebuie să meargă direct la inima ascultătorilor. În definitiv — își face socoteala Cristea — majoritatea celor cărora li se adresează vorbesc limbi românești, deci nu-i va fi greu să se facă înțeles, și apoi sinceritatea tonului mai salvează sărăcia vocabularului.

Începe să vorbească. Rostește o frază, două, trei... Printre ascultători începe deodată să se producă o mișcare, o rumoare... Românii, care nu prea înțelegeau ce spune, încep să se întorcă spre spanioli, vrînd să vadă dacă ei înțeleg, dar aceștia priveau nedumeriți spre francezi, gîndindu-se probabil că vorbitorul li se adresează în franțuzește. Francezii nu dădeau nici ei semne că ar înțelege și se uitau spre italieni, convîrsi că limba pe care o au nu poate fi decît italiana. Italianii, la rîndul lor, stăteau cu ochii ațintii asupra românilor, siguri că Nicolae Cristea li se adresează în limba maternă... Într-un cuvînt, fiecare își închipuia că comandantul vorbește în limba celuilalt. Și totuși... minunea-minunilor, pînă la sfîrșit, toată lumea a înțeles. Căci fiecare a simțit că e chemat să dea o nouă dovadă a eroismului devenit tradițional pentru această unitate care orte în fruntea sa steagul țării noastre. Comportarea regimentului român motorizat pe frontul Ebrului a dovedit că nici unul din cuvintele lui Cristea n-a sunat în deșert...

CU tot eroismul și abnegația în luptă a poporului spaniol și a voluntarilor internaționali, în tot cursul războiului s-a făcut simțită nefasta politică de „neintervenție” a statelor imperialiste. Lipsa de armament și muniții ne-a împiedicat să consolidăm succesele noastre și a permis trupelor fasciste să cotronească mereu noi porțiuni din teritoriul spaniol.

La sfîrșitul anului 1938, sub presiunea Comitetului de neintervenție, împreună cu toți ceilalți voluntari, am fost demobilizați. Dar cînd a trebuit să fie asigurată evacuarea populației civile amenințate de teroarea fascistă, Nicolae Cristea împreună cu toți ceilalți voluntari români s-au oferit pentru a doua oară. În această perioadă (ianuarie-februarie 1939), prin acțiunile de luptă întreprinse, am contribuit la întîrzierea înaintării trupelor fasciste, permițînd astfel ca zeci de mii de familii spaniole să treacă frontiera și să se refugieze în Franța.

Duoa terminarea acestei acțiuni, în februarie 1939, efectivul bateriei „Tudor Vladimirescu”, sub conducerea lui Nicolae Cristea, a trecut Munții Pirinei în Franța, fiind internat în lagărele de la Argelès, St. Cyrien și aooi, Gurs.

Deși istovii după atîtea luni de luptă neîntreruptă, deși condițiile de trai în lagăr erau precare, datorită lipsei de alimente și cazării mizerabile, în mijlocul nisipului, îndrătul gardurilor de sîrmă ghimpată, voluntarii internaționali nu și-au pierdut curajul. Organizați pe grupe naționale, au început o vie activitate de educație politică și de dinamizare a vieții din lagăr.

Gruoul de voluntari români a organizat redactarea unui ziar scris la mașină, intitulat „Libertate”, a unui ziar de perete, „Azi și mîine”, a creat cursuri de educație marxist-leninistă, de cunoștințe tehnice, de îmbogățire a cunoștințelor de cultură generală.

Sufletul acestor activități în lagărul din Gurs a fost comiteul de partid, al cărui secretar era Nicolae Cristea. Pe lîngă continua lui pregătire personală, el urmărea ca fiecare voluntar român să se pregătească pentru viitoarele lupte la care eram hotărîți să participăm.

După evadarea sa din lagăr, în martie 1941, Nicolae și-a continuat activitatea revoluționară participînd la luptele duse de Rezistența franceză, provocînd numeroase pierderi hitleriștilor.

N-a avut însă fericirea să se întorcă în patrie pentru a participa la lupta pentru construirea unei societăți noi, pe care a visat-o și a dorit-o atît de fierbinte. Arestat la 19 octombrie 1942 la Paris, în urma unei acțiuni în care și-au găsit moartea cîțiva zeci de hitleriști, el este împușcat de naziști la 13 martie 1943, după luni de groaznice torturi.

Așa s-a sfîrșit comunismul român Nicolae Cristea, locotenent-colonel post-mortem al Forțelor Armate ale României noi, a cărui figură luminoasă va rămîne veșnic vie în inimile celor care l-au cunoscut, ale tuturor comuniștilor, în inima întregului nostru popor.

Valter Roman

„Exit Shakespeare, urmat de un computer”

● Sub acest titlu, ziarul „The Guardian” relatează despre cercetările făcute de specialiști asupra paternității unei piese intitulate **The Booke of Sir Thomas More** (Cartea lui Thomas More). Piesa s-a jucat de multe ori în diverse teatre din Anglia și, deși se știa că provine aproximativ din vremea lui Shakespeare, nimeni nu îl trecuse prin cap că ar fi fost scrisă de marele Will, deși un monolog din ea, binecunoscut specialiștilor shakespeareni și adesea recitat pe scenă și la radio, îi aparține cu certitudine. Într-o bună zi însă, un cercetător de la Bainstoke Technical College, pe nume Thomas Merriam, a folosit o analiză făcută cu ajutorul unui computer și apoi a anunțat rezultatul: întreaga piesă a fost scrisă de Shakespeare însuși. Afirmatia i-a determinat pe alți cercetători să se aplece la rindul lor atent asupra întregii chestiuni. Ei au descoperit o slăbiciune fundamentală: computerul fusese programat să compare textul despre Thomas More cu cele ale altor trei piese shakespeareene — **Iulius Caesar**, **Titus Andronicus** și **Pericles**. Folosind a-

ceastă comparație, computerul a găsit destule paralele în stilul, ordinea cuvintelor și structura frazelor pentru a permite deducția că totul provine de la același scriitor. Experții consideră însă că această modalitate nu e satisfăcătoare, cu atât mai mult cu cât se știe că Shakespeare n-a fost singurul autor al piesei **Pericles**, în orice caz nu al primelor două acte. Despre **Titus Andronicus** se presupune, cu solide temeiuri, că nu a fost scrisă de mîna sa. Jar textul cel mai bun existent din **Iulius Caesar** este datat cu șase ani după moartea marelui dramaturg. Intervenind în dezbateri, Jan McKellen, primul actor profesionist care a interpretat pe scenă rolul lui Thomas More, a declarat că în timp ce faimosul monolog este de calitate shakespeariană, „restul piesei nu e bun deloc”. La această apreciere s-au raliat și citiva profesori de la Universitățile din Edinburgh și Cambridge, care au precizat că o analiză prin computer poate fi utilă printre multe altele, dar că un computer nu se poate substitui în lectură unei minți omenești, calificate.

In piața El Paseo din Fuentevaqueros

● După ce a străbătut mai multe orașe și sate din Spania, fiind întâmpinat pretutindeni cu entuziasm, după ce a poposit la Granada și la Visnar, orașul la marginea căruia, în zorii zilei de 19 august 1936, a avut loc uciderea poetului, monumentul lui Federico Garcia Lorca a fost instalat în piața El Paseo din orașul său natal Fuentevaqueros. Monumentul este opera sculptorului Caetano Anibal, cunoscut prin maniera sa avangardistă. Pentru monumentul lui Lorca el a

renunțat însă la această tendință, explicându-și opțiunea figurativă: „Lucrind la monumentul lui Garcia Lorca m-am străduit în primul rînd să fac în așa fel încît limbajul sculpturii să fie pe înțelesul tuturor”. Compoziția este formată din două blocuri de granit aduse din Sierra-Elvira, înalte de trei și doi metri. Pe cea mai mare este aplicată figura poetului făcută în bronz, pe cealaltă se află un basorelief pe tema poeziei **Hacia despre porumbelii negri**.

Am citit despre...

Anna Frank ca metaforă

■ PE lingă jocul de-a „recunoașteți personajele”, **The Ghost Writer** propune o fantezie năstrușnică și năucitoare. Amy Bellette, îi place lui Nathan Zuckerman să-și imagineze după ce a tras cu urechea la o discuție șocantă între tinăra cu nume nefiresc și Lonoff, este, în realitate, Anna Frank. La Belsen n-a murit ea, ci numai sora ei, Margot, și, după război, taifunul strămutărilor a azvirlit-o în America, unde, într-un tirziu, citind un articol din „Time”, a aflat că tatăl ei trăiește și că jurnalul ei a fost publicat. De ce nu s-a grăbit să-și dezvăluie supraviețuirea cel puțin tatălui pe care-l iubea atât de mult? Nathan Zuckerman inventează, treaptă cu treaptă, procesul de conștiință care ar fi putut s-o determine pe Anna-Amy să-și infrîneze această pornire normală pentru a nu-și pierde sau împușina valoarea de simbol al ororilor nazismului, mai ales după ce a văzut într-un teatru pe Broadway efectul produs asupra spectatorilor de dramatizarea însemnărilor ei.

Unii din cititorii acestei rubrici își vor aminti poate de nuvela lui Philip Roth, **Privindu-l pe Kafka**, publicată acum cîțiva ani în defuncta, azi, „American Review”. Era o admirabilă proză fantezistă despre un Franz Kafka, refugiat în Statele Unite în anii hitlerismului (nu murise, deci, de tuberculoză, în 1924), necunoscut ca scriitor, modest profesor de ebraică la școala frecventată de Roth, pețit fără succes pentru o fată bătrînă, matusa micului Philip. Tema e recurentă la Roth — el a mai scris, de altfel, și **Pe calea undelor**, o nuvelă despre un agent literar care încearcă și nu izbutește să-i facă rost lui Albert Einstein de un angajament la un post de radio american pentru o emisiune de întrebări și răspunsuri.

Imaginara familiaritate cu o Anna Frank sau cu un Kafka, resuscitată în interesul exorcizării unor demoni care îi hăituesc sufletul, îi oferă lui Roth alte coordonate în vederea autodefinirii: în ce măsură îl poate simți aproape pe acești oameni remarcabili care s-au născut nu în America, ci în Europa, ceea ce a făcut ca destinele lor să fie fundamental diferite de al lui? Debutantul Zuckerman are nevoie de năluca Annei Frank, năzuiește să și-o însușească, pentru a se apăra de procesul de intenții deschis împotriva lui de un judecător, prieten cu tatăl său, cu argumente foarte ase-

Literatura evului mediu

● În Franța se observă anul acesta o intensă activitate editorială în favoarea evului mediu. Aceasta se manifestă nu atât prin noi studii savante cit prin ediții noi, de largă difuzare, ale celor mai vechi texte ale literaturii franceze. Ele sînt transcrise în limba franceză modernă, publicate în format de „buzunar”, ceea ce, după părerea ziarului „Le Monde”, care semnaleză fenomenul, este un indiciu al audienței acestor cărți.

Sophia Loren — in propria ei interpretare

● Biografia celebrei actrițe de film publicată în 1977 de A. E. Hotchner sub titlul **Sophia** stă la baza unui film în curs de realizare. Sophia Loren joacă în acest film atît rolul mamei ei, Romilda Vil-

lanî, acum în vîrstă de 64 de ani, cit și propriul ei rol începînd de la vîrsta de 25 de ani. Sophia-copila este interpretată de Letizia d'Adderio, 9 ani (în imagine, împreună cu actrița în rolul mamei), iar Sophia-adolescentă și Sophia-de-20-de-ani — de alte două tinere actrițe.

S-au născut astfel colecții noi (seria „Moyen Age” la editura Stock, „Plus”) sau au fost lărgite unele existente („La Bibliothéque médiévale”, Gonthier). Un rol important în reușita volumelor de literatură medievală îl joacă, pe lingă traduceri uneori foarte inspirate, prefețele, notele, comentariile și, desigur, ilustrațiile. În imagine: ilustrația copertei recentei ediții din **Livre du coeur d'amour épris**.

Turneu

● Teatrul de artă dramatică din Beijing va poposi foarte curînd în R. F. Germania și Franța unde a fost invitat să participe la bicentenarul Teatrului Național din Mannheim și la tricentenarul Comediei Franceze. Cu această ocazie, Teatrul din Beijing va prezenta piesa **Ceainăria** scrisă în 1957 de Lao She. Printre cei 70 de interpreți se numără: Yu Shizhi, Sheng Rong, Lan Tianye, Tong Chao și Hu Zongwen.

Premiu pentru umor

● Asociația pentru promovarea umorului decernează anual, începînd din 1975 cînd a luat ființă, un „Premiu pentru umor”. În anii trecuți acest premiu a fost decernat cunoscutului publicist Art Buchwald, economistului John Kenneth Gallbraith și actorului Peter Ustinov. Anul acesta premiul a fost decernat danezului Piet Hein, filosof și matematician, dar și scriitor, autor a șase volume de „grooks”, expresie pusă în circulație de Hein și care înseamnă poem umoristic.

„Enciclopedia rezistenței”

● Lucrare unică în specialitate, apărută în colecția „Biblioteca del Calendario”, sub semnătura lui Arrigo Boldrini, **Enciclopedia rezistenței** (Enciclopedia della resistenza) reunește în cele peste 300 de pagini ale sale, în contextul rezistenței europene, evoluția și personalitățile cele mai importante ale mișcării de rezistență din Italia. Mișcare de masă condusă de Partidul Comunist Italian, rezistența italiană a dat lovitură mortale fascismului mussolinian și hitlerist, culminînd cu evenimentele din 1943. Documente revelatoare întregesc comentariile și spiritul științific al acestei lucrări care este și un omagiu adus celor care au luptat pentru democrație și libertate în Italia și în Europa.

Jean-Paul Sartre, in memoriam

● Numerele pe luna iulie-august/1980 ale mensualului cultural-politic „Esprit” publică un grupaj de articole în memoria scriitorului și filosofului Jean-Paul Sartre

(1905—1980). Dintre studiile inserate aici rețin atenția: **Le vieux Socrate est mort encore une fois** de Luce Giard, **Artaud chez Bernstein, Théâtre et philosophie** de Alfred Simon și **Le rencontre de Sartre et de Merleau-Ponty**, text inedit obținut de C. Charbonier în 1959 de la M. Merleau-Ponty pentru radio și televiziune. (În imagine, o fotografie datînd din deceniul 6).

Cartagina artistică

● Odată cu ediția 1980, Festivalul de vară de la Cartagina — al cărui afiș îl reproducem alături — devine o instituție permanentă. În ultimii ani, în cadrul acestui festival au fost prezentate unele dintre cele mai bune spectacole din lumea arabă și din Europa, ajungînd să rivalizeze cu defunctul festival de la Baalbeck (Liban). Directorul festivalului, Mohamed Raja Farhad, a declarat că actuala ediție și-a propus să îmbine mai mult ca oricînd **autenticul** (arabo-musulman) cu **deschiderea** înspre celelalte culturi ale lumii. În programul celor două luni de desfășurare (iulie și august) au fost incluși, printre alții, ghibitarul american B. B. King, interpretul de jazz argentinian Gato Barbieri, flautistul andin Ana Ramos, grupul rock „Telephone” și „revelația cîntecului în 1980”, cum i s-a spus polonezei Ana Prucnal. Dar „revelația revelațiilor” rămîne Irene Pappas, marea tragediană din Grecia, care cunoaște acum noi

Freud, omul

● La foarte scurt timp după apariție, oameni de știință de renume consideră că lucrarea biografică **Freud: omul și cauza** de Ronald W. Clark, publicată de Editura Weidenfeld and Cape din Anglia, reprezintă pînă în prezent cea mai valoroasă incursiune analitică în viața și opera lui Sigmund Freud, savantul vinează a cărui concepție — cu toate limitele ei — a adus o uriasă contribuție la înțelegerea științifică a complexității omului în contextul societății și al culturii în care trăiește. Conținînd ample note și referințe tematice, un index util și o bibliografie solidă, cartea lui Clark se concentrează asupra lui Freud ca persoană privată sau ca figură publică, asupra cercului său, a ideilor sale, asupra controverșelor pe care le-a generat, precum și asupra reflecțiilor proprii ale autorului despre aceste controverșe. (În imagine: „Complexul lui Oedip” — o caricatură Tim.)

„Festivalul intercultural”

● La Lorient s-a încheiat cea de-a 10-a ediție a „Festivalului intercultural”, manifestare inițiată prima dată în 1970. Peste 1300 de dansatori, interpreți vocali și artiști dramatici au prezentat lucrări folclorice și creații moderne din Bretania, Irlanda și Scoția. De un deosebit succes s-a bucurat prezentarea în primă audiere a **Simfoniei celtice**, lucrarea compozitorului Alan Stidvelî.

mănătoare acuzațiilor formulate împotriva lui Roth însuși după debutul său literar.

„În ultimii șapte sau opt ani am fost obsedat de modul de întrebuintare a literaturii în Statele Unite — i-a declarat Philip Roth lui James Atlas în interviul acordat după apariția volumului **The Ghost Writer**. Scriitorul, care trăiește departe de lume, publică o carte, cartea iese în lume și încep să se întimplă lucruri din cele mai ciudate. Unele sînt ofensatoare. Unele sînt interesante. Unele sînt bizare. Unele sînt remarcabile și foarte bine venite. Niciodată nu i se poate prezice soarta. Ceea ce scriu are un anume sens și miez pentru mine, dar am învățat că, pentru alții, reprezintă ceva cu totul diferit. Cînd publici o carte, ea devine un bun al lumii. Lumea este cea care o editează.”

Este una din temele esențiale în **The Ghost Writer**. Pelerinajul lui Zuckerman la refugiu lui Lonoff va căpăta semnificația unei opțiuni: Lonoff apreciază proza lui Zuckerman, repudiată de tatăl acestuia și de cei din jurul lui. Reacția familiei la conținutul „denigrator” al istorisirilor lui este deja altă poveste din atît de densul miniroman — o minunată poveste tragicomică în genul paginilor despre relațiile lui Portnoy cu părinții săi.

Frământările existențiale și axiologice înșirate pînă aici nu se constituie într-o expunere teoretică, ci într-o narațiune extrem de vie și de captivantă despre un foarte complex și fluid sistem de relații. Nathan Zuckerman s-a îndrăgostit de Amy Bellette și visează s-o ia de soție pentru a-și sfida părinții căsătorindu-se cu „o martiră, o sfîntă”, dar n-ar fi în stare s-o fure protectorului ei, Lonoff, pe care îl venerază. Lonoff este total dependent de distinsa, aristocratica lui soție, Hope, care și-a sacrificat viața pentru a-l sluji cu modestia unei umbre pe el și arta lui, visează la o escapadă în Italia cu o femeie tinăra și îndrăgostită de el, cu Amy Bellette, de pildă, dar nu va fi în stare niciodată să-și ducă infidelitatea pînă la capăt, ceea ce o expănză pe Amy. Hope, excedată de existența ei de roabă, se răzvrătește, vrea să-l părăsească pe Lonoff, cel care „își plămăiește ficțiunea din ne-trăire”. „Să fii de acum înainte tu persoana cu care nu trăiește!” îi strigă ea lui Amy. Nimeni nu-l va lua însă în serios demisia și sacrificiul și este limpede că, odată plecați, fiecare pe calea lui, cei doi intruși, Nathan și Amy, viața familiei Lonoff își va relua cursul dintotdeauna. Întimplările nopții n-au avut decît rolul de revelator pentru uzul unui tinăr care ține să-și vadă mai clar propria imagine.

Felicia Antip

Peter Sellers

● Una dintre cele mai populare vedete ale spectacolelor de comedie, Peter Sellers, a încetat din viață cu puțin înainte de a implini 55 de ani. Născut la 8.IX.1925 la Southsea (Anglia), distins cu premiul de la San Sebastian (1962), Sellers și-a câștigat reputația mai ales prin rolurile din comedii de neuitat: **Adevărul gol-goluț**, **Nu te lăsa niciodată**, **Valsul toreadorilor** ș.a. În deceniul '70 publicul românesc a aplaudat multe din filmele sale — precum **Petrecerea**, **După vulpe**, **Întoarcerea panterei roz**, **Răzbușarea panterei roz**, **Cinci detectivi la miezul nopții** și **Optimiștii**.

Thomas Hardy in Franța

● Adaptarea cinematografică a romanului **Tess of the d'Urberville** de către Roman Polanski și cele câteva reeditări apărute în anii trecuți în colecția „Bibliothéque anglaise” a editurii Hachette au determinat un nou interes al traducătorilor francezi pentru opera marelui scriitor englez Thomas Hardy (1840—1928). Vor apărea deci pentru prima dată în limba franceză romanele **Far from the Madding Crowd** (Depart de multimea dezlănțuită), **The Return of the Native** (Întoarcerea băștinașului), **Jude the Obscure** (Jude neștiutul) ș.a.

● La New York au loc o serie de manifestări legate de împlinirea a 75 de ani de la nașterea romancierului american John O'Hara (1905-1970), autor al cunoscutului roman **Intilnire la Samarra**, 1934, apreciat de Ernest Hemingway. Autor și al altor romane de valoare (**Butterfield**, 1935, **Furia de a trăi**, 1949, **Strada North Frederick nr. 10**, 1955, **De pe terasă**, 1958). John O'Hara a scris și romanul **Familia Ewing**, apărut postum în 1972, ecranizat apoi ca serial de televiziune.

„Anii tineri”

● Laureatul premiului literar D. Natagdorj, scriitorul mongol S. Dasdendev, este unul din cei mai prețuiți literați din țara sa. De o largă apreciere se bucură romanul său **Soarele roșu**, precum și poemul **Trei nomazi**. De curind, Editura de stat din R.P. Mongolia a publicat un nou roman de S. Dasdendev. **Anii tineri**, evocând viața tineretului în anii 1920-1930, aoriza sa luptă pentru o nouă existență.

„Reflecții pe bicicletă”

● Scriitoare și ziaristă binecunoscută din R.D.G., Ruth Werner a selectat din scrierile ei jurnalistice publicate în decursul două decenii cele pe care le-a considerat mai viabile - în total 38 de articole, reportaje, foiletoane și note de călătorie, adunându-le într-un volum editat de Verlag Neues Leben și intitulat, modest dar nu lipsit de umor, **Reflecții pe bicicletă** (Gedanken auf dem Fahrrad).

Kenneth Tynan

● Considerat în Anglia cel mai mare critic de teatru de la Bernard Shaw încoace, Kenneth Tynan a murit recent, în vîrstă de 53 de ani. Colaborator permanent al revistei „The Observer” și director literar al Teatrului Național Britanic, Tynan a contribuit direct la înfăptuirea schimbării radicale a esteticii teatrale britanice, care a înlocuit evazionismul non-problematicizat cu noul realism al unor scriitori ca Arnold Wesker și John Osborne. În deosebi sub influența operii lui Bertolt Brecht, Tynan s-a desprins de dramaturgia cantonată în fantezie și efecte de șoc, militînd pentru convingerea că arta, etica, politica și economia sînt inseparabile, că nu poate exista o ruptură între ceea ce se întîmplă pe scenă și evenimentele din viața reală.

Monografie Samuel Johnson

● La Londra a apărut o monografie despre Samuel Johnson (1709-1884), care în lunga sa carieră a fost eseist, ziarist, dramaturg, romancier, lexicograf (el e autorul primului **Dicționar al limbii engleze**) a cărui viață este cunoscută datorită biografiei scrise de discipolul său James Boswell. Monografia prezintă este semnată de James Clifford, care relevă noi date spectaculoase despre autorul englez și stabilește o paralelă relevantă între Johnson și Thomas Carlyle (1795-1881). Istoricul și eseistul, mare admirator al lui Johnson, ale căror cariere se aseamănă.

Premiul Apollinaire 1980

● La editura Stock a apărut volumul de versuri **L'oiseau-coeur** de Jean Mambrino, care incorporează și două culegeri anterioare ale autorului oligarhului **Clairière** și **Sainte lumière**, volum care a obținut premiul jubiliar **Apollinaire 1980**.

O nouă ediție Ungaretti

● Pe lângă numeroase studii și articole pe care presa italiană le consacră cu ocazia împlinirii a zece ani de la moartea marelui poet italian Giuseppe Ungaretti (1888-1970), la Roma a apărut un volum antologic de **Poezii** ale lui Ungaretti. Acesta reunește versuri din ciclurile **Portul îngropat**, **Sentimentul timpului**, **Durerea și Țara făgăduinței**. În cursul acestui an este anunțat să apară și un volum de **Serieri** care va cuprinde eseurile critice, notele de călătorie și traduceri făcute de Ungaretti. (În imagine, portretul poetului italian realizat de Eugen Drăguțescu.)

Robert Graves

● Scriitorul englez Robert Graves (născut la Londra la 26 iulie 1895 dintr-un tată englez și o mamă germană) a împlinit 85 de ani. Robert Graves a debutat în 1929 cu volumul de povestiri **Sud**, după ce anterior publicase mai multe plachete de versuri și a devenit extrem de popular datorită romanelor **Comitele Belzari**, 1938 și **Eu, Claudius împărat**, 1939 (ambele traduse în limba română) urmate de **Doamna Milton**, 1946, **Insula nesocotită**, 1955, **Fiica lui Homer**, 1955. Nu mai puțin valoroasă este și eseuistica lui Graves: **Poezia engleză, schiță anti-conformistă a psihologiei acestei arte**, 1922, **Semnificația visului**, 1924, **Vii-torul poeziei**, 1925, **Balada engleză**, 1927, **Mituri grecești**, 1955, precum și **Conferințe asupra poeziei**, 1962, ținute la Universitatea din Oxford.

După epelele indiene

● Cele două mari epele indiene datorate lui Valmiki (**Ramayana**) și Vyasa (**Mahabharata**) au constituit, încă de la crearea lor, o bogată sursă de inspirație pentru mulți poeți în sanscrită și în diverse alte limbi indiene. Printre acestea se numără Kamban (tamilă), Tulasida (avadi-hindi),

Un labirint fantastico-istoric

● O planetă mare cit Pămîntul, străbătută de un singur fluviu lung cit Nilul, Congoul, Nigerul, Amazonul, Orinoco și Mississippi la un loc - iată locul acțiunii unei cărți de Philip José Farmer, recent apărută la Berkeley/Putnam sub titlul **The Magic Labyrinth**. Populația acestei planete este alcătuită din toți cei care au locuit efectiv sau au fost plasmuiți de imaginație pe Terra în decursul tuturor timpurilor. Personajele cărții sînt eroi anonimi sau aventurieri, filosofi, politicieni, scriitori celebri, de la Tom Mix, Alice (cea din Țara minunilor), Sir Richard Burton - ofițerul-lingvist care a tradus în engleză 1001 de nopți, Cyrano de Bergerac, regele Ioan fără

Davis A. Grubb

● Unul dintre romanierii americani cu un mare procentaj de cărți ecranizate. Davis A. Grubb, s-a stins din viață, în vîrstă de 61 de ani. Al nouălea și ultimul său roman, **Parada nebunilor**, a fost transpus într-un film cu James Stewart, în 1971. Primul roman, **Noaptea vinătorului** (1953), povestea unor copii furători și apoi uciși de un psihopat, a fost, de asemenea, ecranizat, filmul avînd ca interpreti pe Robert Mitchum și Shelley Winters. Alte romane ale lui Grubb: **Un vis al regiilor**, **Umbră fratelui meu**, **Paznicul**, **Vocile gloriei**, **Un copac plin de stele**, **Omul desculț**, au fost și ele adaptate pentru marile sau micul ecran.

Molière și filmul

● Pe lângă Molière-ul realizat de Ariane Mnouchkine, opera lui Jean-Baptiste Poquelin a mai inspirat cîteva filme recente: **Avarul** în stil Funès și **Burghelul gentilom** în genul Commedia dell'arte, semnate ambele de Roger Coggio, care acum lucrează la o nouă adaptare și anume a **Vieșilor lui Scapin**. „Am ales această piesă - a spus Coggio - pentru că este o operă în legătură cu care există multe neînțelegeri. Ea este adesea considerată ca o farsă, uitîndu-se as-

pectele ei politice și sociale foarte moderne. Filmul meu va pune în valoare aceste aspecte, păstrînd în același timp hazul situațiilor. Va fi un film viu, mișcat, vesel și în același timp va incita la reflecție”. Roger Coggio (în imagine) va juca el însuși rolul lui Scapin.

ATLAS

Tabăra de curte

CRED că absurdul l-am descoperit prin clasa a opta, spre vară, atunci cînd printre teze și scoateri la răspuns așteptam suspendații de nerăbdare vacanța, numărînd cu cerbicie zilele și orele care ne mai despărteau de ea și făcînd în minusculele recreații planuri nesfîrșite despre ieșiri la riu, expediții în Delta, plecări la bunici, excursii în munți. Trebuie să fac un efort și să-mi amintesc în toată vibranta ei intensitate - acea intensitate aproape halucinantă de care numai copilăria e în stare - așteptarea libertății promise, pofta de hoinăreală și lipsa de friu pentru a înțelege, cu simțurile tocite de renunțări de acum, ceea ce am simțit atunci cînd am fost anunțați că, de a doua zi după încheierea cursurilor, sîntem convocați la școală, zilnic între orele 8 și 13, pentru a participa la tabăra de curte care se va desfășura pe toată durata vacanței.

Nu, absurdul nu l-am descoperit de la început. La început a fost numai o stupeoare, o uimire, o senzație de incredibil și bănuiala optimistă că nu e vorba decît de o glumă pe care fețele deodată străine ale profesorilor nu păreau să o guste deloc; apoi a fost acel teribil sentiment de frustrare care în doze mici, homeopatiche, încet crescătoare, poate fi suportată de-a lungul unei vieți, dar care atunci în copilărie apărea intolerabil, aproape ucigător, dacă nu s-ar fi convertit în revoltă; și numai tirziu, după zile și zile zadarnice, a venit înțelegerea și s-a definit absurdul.

Ne sculam în continuare dimineața ca și cum anul școlar nu s-ar fi terminat, ne luam pachetele de merinde și alergam la fel de speriați de întîrziere spre școală în curtea căreia intram în ultimul minut, abia trăgîndu-ne răsuflarea. Era o curte mare, patrată, împărțită în două sectoare inegale de alee asfaltată care lega ghereta portarului de intrarea propriu-zisă a clădirii. Partea din stînga, mai redusă ca suprafață, era ocupată de un parculeț dichisit pe cărările căruia erau sprijinite tăblițe cu **treccerea interzisă**, pe iarba căruia scria **nu călcați pe iarbă**, florile căruia abia se vedeau de după pancele purtîndu-și pictată artistic (cu flori!) interdicția **nu rupeți florile**. Partea din dreapta era un mare careu de pămînt bătătorit, cu o groapă de sărituri într-un colț și o plasă de volei, ruptă și înodată pe alocuri. Aceasta era **curtea** care forma, împreună cu destul de ambiguul cuvînt **tabără**, misterioasa locuțiune **tabăra de curte**. Cu cît treceau zilele, cu atît înțelegeam mai clar că nimeni, nici chiar profesorii, mai contrariați chiar decît noi, nu-i cunoaște definiția. Stăteam cu toții în curte, de dimineața pînă la prînz, cu singura - dar imperativa, poruncitoare - indicație de a ne juca. În primele ore mai reușeam să improvizăm echipe, să desenăm șotoane, să alergăm la de-a ascunsă și să țipăm la biza, dar treptat obligația de a fi veseli și de a ne distra începea să ne apese, jocurile nu mai reușeau să se închege, se destrămau de la sine, îndemnul agasate ale profesorului de serviciu care ne supraveghea obosit nu mai foloseau la nimic, iar orele amiezii ne găseau fără greș așezați pe pămînt în umbra zidurilor, îngustă și prăfoasă, într-o letargie suspendată numai de sunetul eliberator al clopoțelului de la 13. Ar fi fost mai ușor să mergem la lecții, dar clasele erau închise, ar fi fost mai ușor să citim, dar biblioteca nu funcționa în timpul verii; tot ce aveam dreptul să facem era să ne jucăm, să ne distrăm, să fim fericiți. Și numai cînd am ajuns să urim însăși noțiunea de joc și să uităm pînă și înțelesul adevărat al veseliei, am descoperit că dincolo, mult dincolo de ultimul sens pe care poți să-l înțelegi, există întotdeauna ceva, mai puternic uncori decît toate sensurile de pînă la el, mai există absurdul. Iar această descoperire, plătită cu o întregă vară stupidă și maturizatoare, mi-a fost de folos de multe ori mai tirziu.

Ana Blandiana

Mircea Eliade în limba maghiară

ÎN ULTIMII ani tot mai rar cumpăr proză beletristică. Din mai multe motive: cărțile pe care le-aș ține cu plăcere în biblioteca mea datorită tirajelor limitate se vind în timp record și nu o dată pe sub mină. Deci rămîn fără ele. Apoi camera în care locuiesc este plină de tipărituri pînă la refuz. Și totuși mai fac excepții. Zilele trecute am achiziționat fără înghesuială și supra-preț volumul lui Mircea Eliade, **Nopti la Serampore**. În afara bucății ce a dat titlul volumului, acesta cuprinde și povestirea **La țigănci și romanul Domnișoara Cristina**. Culegerea deore care vă vorbesc a apărut în limba maghiară sub egida Editurii Kriterion, în colecția sa, de mare ținută, **Român irók** (Scriitorii români), ce pune la îndemina cititorilor maghiari operele însemnate ale prozei române clasice și contemporane.

A fost o zi fierbinte de vară, eram complet de căldură, și oarecum indispus - cîteva cronici ale mele vor apărea din lipsa de spațiu și a unei înțelegeri necesare a fenomenului artistic după închiderea expozițiilor vizitate. Și, iată, cu toate acestea, am ajuns acasă bine dispus. Parcă nu mai simțeam zăpușeala, s-au diminuat și necazurile gazetărești. Domina doar bucuria și satisfacția stîrnite de prezența unui autor stimat pretutindeni de cititori și creatori. Am desfacut pachetul, am așezat „Noptile” pe masa mea de lucru și odaia parcă s-a mai luminat și fără să vreau am rostit cuvintele: „Bun venit, domnule Eliade!” Sînt convins că împreună cu mine încă mulți cititori maghiari sînt încercați de aceeași satisfacție și grațitudine izvorite din această întîlnire. Primele nuvele ale lui Mircea Eliade traduse în limba maghiară au văzut lumina tiparului în Cărțile Fantastice Cosmos la Budapesta în 1976; almanahul Galaktika foarte popular în Ungaria, condus de Kuczka Péter, a publicat de asemenea din scrierile sale fantastice. Și iată, acum, datorită editurii Kriterion, consecvenței sale în realizarea tălmăcirilor valorilor românești, și cititorului maghiar din România are prilejul de a pătrunde în lumea mirifică a beletristului Mircea Eliade.

Traducerea aparține unui creator de frunte al scrisului maghiar din România: Székely János. Poet, prozator, dramaturg, eseist, el ne-a dat o traducere demnă de original, cu o ținută artistică impecabilă. Citînd-o nu am simțit că parcurg o tălmăcire. Savuram o carte parcă scrisă direct în limba maghiară. La reușita ediției a participat și tînarul grafician consacrat Szilágyi V. Zoltán, realizînd-o copertă expresivă, atrăgătoare.

A fost o zi deosebită, oarecum solemnă din viața mea. Imbibată de vise fantastice, marcate de pasiuni și bucurii, halucinații și tragism, o călătorie prin lumea cotidiană și a irealului în care realitățile palpabile și oniricul folcloric se întrepătrund, se contopesc, generînd satisfacție artistică, sete de viață și de cunoaștere continuă.

Mi-aș îngădui o singură remarcă. Știu din experiența bibliotecilor publice că supra-copertile, deci și textele tipărite pe „clapă”, după un timp se uzează, se pierd. Dispar așadar și informațiile sumare despre autor necesare cititorului neavizat. Cred că la această colecție ar fi binevenită și de un folos real o postfață mai consistentă ce ar pune în temă cititorul de azi și de miine.

Balogh József

În prima zi a lucrărilor celui de al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorice de la București. Aspect din Sala Paatului Republicii

Istoria, mesaj de pace, prietenie și colaborare

PESTE 2.000 de istorici sînt prezenți, în aceste zile, în București, la lucrările celui de-al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorice desfășurat sub înaltul patronaj al președintelui Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Evenimentul, de importanță mondială, reunește istorici din toată lumea, nume de rezonanță binecunoscute ca autoritate în acest domeniu, dezbătînd cele mai recente rezultate ale cercetării în domeniul istoriografiei universale, probleme de metodologie, cronologie și filosofie a istoriei. Congresul constituie un bun prilej pentru un larg schimb de păceri, pentru contacte între istorici reprezentînd școli de mare tradiție, de vechi renume, de pe toate continentele. Această reuniune științifică de o excepțională importanță este menită să contribuie — așa cum se subliniază în Mesajul pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu l-a adresat participanților la Congres — la mai buna cunoaștere și apropiere între popoare, la întărirea încrederii și colaborării internaționale. Inițiativa și invitația românească au fost salutate de către toți participanții, unii dintre ei, mari nume ale istoriografiei mondiale la ora actuală.

Este ceea ce reținem în cele ce urmează.

■ „Congresul de la București — ne-a declarat academiicianul ȘTEFAN PASCU, președintele Comitetului național al istoricilor din Republica Socialistă România — poate fi, pe drept cuvînt, considerat drept un congres mondial. Subliniez acest lucru pentru că sînt prezenți aici oameni de știință de pe toate continentele, din peste 60 de țări ale lumii, iar acesta este un lucru extrem de important și de semnificativ. Acum cîci ani, la San Francisco, Adunarea Generală a Comitetului Internațional de Științe Istorice alegea Bucureștiul drept gazda marelui Congres, iar motivele sînt de ordin științific și politic. De ordin științific, pentru că este acum pe plan mondial cunoscut faptul că România este printre țările în care se acordă cea mai mare importanță istoriei — istoria în general ca obiect de învățămînt, dar și ca formă continuă de educație, ca știință despre și pentru om. Argumentul politic invocat, cu mare pondere, a fost că România este astăzi cunoscută ca țara care se străduiește, în toate împrejurările, pentru o exemplară colaborare între toate popoarele lumii, pentru o concurență rodnică în toate domeniile activității umane, că este țara care militează, cu un program științific deliberat pentru pace, independența și suveranitatea deplină a națiunilor. Și cînd s-a vorbit despre poziția României în probleme internaționale a fost invocată, firește, numele președintelui Nicolae Ceaușescu, promotorul acestei politici, și s-a primit cu deosebită bucurie ideea că domnia-sa va asigura înaltul patronaj al lucrărilor Forumului mondial al istoricilor.

Așteptările celor care au ales România drept gazdă au fost împlinite pe deplin, acum cînd Congresul „lucrează în plin”, în toate secțiunile sale științifice, la un înalt nivel academic. Lucrările Congresului se desfășoară sub semnul ideilor generoase cuprinse în Mesajul adresat nouă de președintele României, mesaj cu privire la rostul istoriei, îndemnîndu-ne să alegem acele probleme, acele momente ale istoriei care au însemnat colaborarea între popoare și nu învrăjbiră lor, de a căuta pe diverse arii geografice contribuția fiecărui popor la îmbogățirea civilizației zonei respective și, prin aceasta, a întregii civilizații a lumii. Acest mesaj, care completează ceea ce știm noi despre concepția președintelui Nicolae Ceaușescu cu privire la importanța istoriei, constituie într-adevăr un ghid al lucrărilor Congresului pentru că toți participanții l-au primit cu foarte multă cinste, cu foarte multă apreciere, cu bucurie, găsind în el motive de îndemn pentru activitatea noastră aici. Și nu numai în activitatea noastră în cadrul Congresului, ci în întreaga noastră viață, mesagerii ai lecției trecutului pentru prezent și pentru viitor”.

■ Printre invitații de marcă ce onorează Congresul de la București se numără și doamna HELENE AHRWEILER, președinta Universității Paris I (Sorbonna-Pantheon), vice președintă a Asociației internaționale de studii bizantine, directoare adjunctă a Centrului Beaubourg, o mai veche cunoștință și prietenă a României, care ne-a spus, printre altele: „Sînt deosebit de fericită că un asemenea Congres s-a realizat aici, la București, pentru că eu cred că, la ora actuală, acest oraș reprezintă un loc cu totul deosebit pentru contacte și întâlniri între diverse culturi, între oameni de diferite origini și reprezentînd sisteme politice diferite.

Aș dori să remarc calitatea cu totul deosebită a școlii românești de istorie, a reprezentanților ei ilustrînd curente foarte diverse, în cunoașterea istoriei naționale, a sud-estului european. Însă trebuie să spun că cunoașterea Antichității de către colegii mei români atinge, la ora actuală, aproape nivelul perfecțiunii. N-aș vrea să mă refer, pentru exemplificare, decît la lucrările arheologilor, mai ales în zona Mării Negre. Ca atare, afirm că școala româ-

nească reprezintă, pentru disciplina istorică, un viif care este foarte util de a fi cunoscut de întreaga Europă, nemaivorbind de celelalte școli istorice din lume”. Referindu-se la ideea prezenței istoriei ca un ambasador al păcii și bunei înțelegeri, domnia-sa ne declară, în continuare: „Pacea trebuie să fie preocuparea, speranța și aș spune acțiunea comună a întregii comunități internaționale la ora actuală. Istoricii trebuie să-și găsească loc în această acțiune, cu bagajul ce le este propriu. Sîntem oameni care găsim în trecut, motive de speranță și de disperare. Trebuie, la ora actuală, să promovăm această tradiție de speranță pe care o găsim în trecutul nostru pentru a putea lucra în viitor, pentru viitorul umanității. Cred că toți oamenii trebuie să aibă dreptul la pace, cel mai important dintre toate drepturile omului”.

■ Acum cîteva zile, tot la București, avea loc ședința de alegere a noului Comitet Internațional de Științe Istorice care desemna ca președinte pe profesorul ALEXANDER GIEYSZTOR, din Polonia, cel care-i va urma, în această înaltă responsabilitate, profesorului Karl Erdmann, actualul președinte al Comitetului. Profesorul A. Gieysztor este specialist în istorie medievală la Universitatea din Varșovia, fiind membru al Academiei Poloneze de științe. „Sînt extrem de onorat și fericit — ne-a declarat domnia-sa — că această alegere a mea în funcția de președinte al Comitetului Internațional de Științe Istorice a avut loc la București, într-o țară prietenă, o țară a cărei vocație internațională este atât de puternică, mai ales în ultima perioadă de timp. România s-a constituit întotdeauna ca un fel de placă turnantă a ideilor culturale europene, internaționale și acum se poate vedea la justa ei importanță istoria României, mai ales cînd se consultă impresiionanta listă a istoriografiei românești. Istoricii români pe care-i cunoaștem din contactul imediat sau din participări la mari manifestări internaționale sînt foarte bine pregătiți, iar participarea lor la acest Congres este intru totul remarcabilă, acoperind absolut toate perioadele asupra cărora se țin comunicări. Și fiindcă vorbim despre programul Congresului țîn să relev faptul că am acordat o zi întreagă discutării problemelor păcii, în sensul că au fost solicitate contribuții pentru a se sublinia, la nivelul tuturor epocilor istorice, acele acțiuni și idei generatoare de pace, care au soluționat, la un moment dat, mari conflicte. Nu uităm nici o clipă că cea mai înaltă datorie a noastră este de a releva lecția umanistă a trecutului, îmbinînd prezentarea valorilor universale cu cele pe care fiecare popor al lumii le creează împlinindu-și destinul său istoric. În acest sens sînt impresionat, asemeni întregii audiențe, de Mesajul transmis Congresului de președintele Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, și mă asociez, în remarcile mele, sentimentelor deja exprimate, pînă acum, de colegii mei. Mulți dintre ei și-au exprimat satisfacția profundă pentru cuvintele prin care ni se conferă această înaltă responsabilitate de a lupta pentru pacea lumii, responsabilitate care decurge din însăși memoria noastră de istorici. Acestei vocații de istoric îi revine de altfel și sarcina de a arăta popoarelor locul și responsabilitatea lor în lume. Dublă responsabilitate: să se arate ce a fost trecutul, dar și că acest trecut este, în continuare, extrem de actual prin învățămintele sale. În acest mesaj al președintelui Nicolae Ceaușescu găsim cîteva elemente într-adevăr majore pentru a regîndi această problematică, a ceea ce noi, istoricii, trebuie să fim”.

■ Despre atmosfera în care se desfășoară lucrările Congresului, despre Mesajul adresat de președintele României, ne-a vorbit și profesorul IURI ALEXANDROVICI POLEAKOV, membru corespondent al Academiei de Științe a U.R.S.S.: „Personal, am participat la cîteva congrese internaționale de științe istorice, începînd cu Congresul de la Stockholm, care s-a desfășurat în anul 1960. Trebuie să vă spun că acest Congres care se desfășoară acum la București produce o impresie foarte puternică. Este unul dintre cele mai reprezentative Congrese, însăși deschiderea lucrărilor acestuia avînd loc într-un cadru festiv care a produs tuturor o mare impresie... Și sala minunată în care s-au adunat delegații și întreaga atmosferă festivă, emoționantă... Personal, ca istoric sovietic, susțin ideea tovarășului Nicolae Ceaușescu referitoare la faptul că istoricii trebuie să-și aducă o contribuție, o mare contribuție, dacă se poate mult mai importantă decît pînă acum, pentru destinderea internațională, pentru întărirea păcii în întreaga lume”.

■ În anul 1979, la Milano, își deschidea porțile Centrul italo-român de studii istorice, printr-un congres internațional pe tema „Italia și România 1859—1879, unitatea națională și politica europeană”. Secretara generală a acestui Centru de studii istorice este profesoara BIANCA CAVALIOTTI-VALOTA, specialistă în istorie modernă

la Universitatea de stat din Milano, prezentă la lucrările Congresului de la București unde ne-a declarat: „În România, tradiția studiilor istorice este extrem de bogată și mai ales în domeniul istoriei sud-est europene. Un patrimoniu de tradiție, un patrimoniu de oameni care acum sînt activi, scriu, dau viață unor inițiative pline de interes și de relief. Acest patrimoniu trebuie cunoscut din ce în ce mai mult în întreaga lume, la toată valoarea sa și această ocazie a Congresului internațional de studii istorice de la București cred că este foarte importantă. Atît pentru caracterizarea temelor, îndeosebi problema păcii, una dintre cele mai semnificative din punct de vedere istoric, cit și pentru favorizarea relațiilor interumane. Găsesc că alegerea Bucureștiului ca loc de desfășurare a Congresului, ca și alegerea temelor de discuție sînt extrem de relevante pentru aprecierea care se face politicii de destindere și colaborare a țării dvs., pentru ideile de pace, de independență, de neamestec în treburile interne ale altor popoare, idei caracteristice politicii României. Sînt convinsă că istoricii, oamenii de cultură în general, pot fi foarte buni ambasadori ai păcii. Istoria, făcută cu metode sigure din punct de vedere științific, nu poate fi decît un lucru care să pledeze pentru seninătate, pentru rațiune, pentru colaborare, pentru echilibru. Mi s-a părut foarte just faptul că în Mesajul președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, se relevă gravitatea crizei pe care o trăim acum și necesitatea ca acum să găsim soluții urgente. Eu sînt convinsă că istoria, care de atîtea ori a fost o busolă pentru umanitate, în momentele grave, în momentele de tensiune, atunci cînd se părea că nu se va mai găsi niciodată calea dreaptă pe care să se meargă, are acum posibilitatea unui rol fundamental”.

■ În ședința inaugurală a Congresului, VLADIMIR STEPANEK, reprezentantul UNESCO, a transmis salutul directorului general al acestei organizații internaționale. Vladimir Stepanek este director principal în cadrul UNESCO, secretar al Conferinței generale și al Consiliului executiv, și a avut amabilitatea să răspundă la solicitarea noastră, declarîndu-ne: „Cred că organizarea la București a unui asemenea Congres este extrem de bună, mai ales că este vorba despre o manifestare extrem de largă, într-adevăr la nivel mondial. Este un lucru bun, întru totul binevenit ca un asemenea congres să se desfășoare într-un loc al lumii unde istoria are rădăcini de peste douăzeci de ori seculare, într-o țară unde există atîtea vestigii istorice. Cred că Mesajul Președintelui României — domnia sa fiind un om sensibil la învățămintele istoriei, și prin aceasta, încă o dată, fiu atît de reprezentativ al poporului său — subliniază foarte bine marea importanță pe care o are acest Congres nu numai pentru științele istorice, ci și pentru România în general. Este vorba despre o recunoaștere a întregii lumi a importanței pe care o are România în contextul relațiilor internaționale; nu am decît să menționez, în acest sens, negocierile asupra securității europene în care România și președintele său au jucat un rol atît de important. Dacă aș fi istoric, aș aprecia în mod deosebit un asemenea șef de stat care spune cuvinte atît de pertinente, care știe să se adreseze în acest chip experților și oamenilor de știință. Sînt convins că menirea istoricilor este să caute, în faptele, oamenii și evenimentele trecutului, acele rațiuni care au făcut ca lumea să meargă înainte, să progreseze și să le prezinte tuturor celor care trăiesc astăzi, să-i ajute astfel în drumul lor spre pace, spre o cooperare internațională din ce în ce mai profundă. Și fiindcă vorbim despre cooperare internațională, aș vrea să mă refer și la contribuția României în cadrul UNESCO, o contribuție remarcabilă, și aceasta încă începînd de la intrarea țării dumneavoastră în rîndurile UNESCO. Este, aș putea spune, una din țările de predilecție ale organizației noastre internaționale. Aportul României, cooperarea, ajutorul pe care-l aduce România în cadrul UNESCO este dintotdeauna extrem de sincer, dezinteresat. Programele UNESCO au găsit întotdeauna un sprijin total în țara dumneavoastră, o țară care, fără a exagera cu nimic, constituie un model de relații cu UNESCO”.

NU am putut reda, în această pagină, decît o mică parte din discuțiile avute cu mulți participanți la Congresul de la București, impresii însă semnificative pentru spiritul și greutatea științifică a lucrărilor acestui Congres, impresii relevante pentru ceea ce înseamnă, acum, în întreaga lume, prestigiul României, al președintelui său, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru aprecierea unanimă care se dă politicii de pace, prietenie, bună înțelegere și cooperare între toate țările lumii promovată acum, pe multiple planuri, de țara noastră.

Cristian Uteanu

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republică Socialistă România

Director GEORGE IVAȘCU